

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 17 (731)

2011 m. rugsėjo 3 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

11

Kas tebebijo 1941 metų
birželio sukilimo dvasios?

13

Arkivyskupas Sigitas Tamkevičius:
„Atskiriant mela nuo tiesos – kokia
anoniminio kaltinimo prasmė?“

15

Dalytė KAZLAUSKAITĖ

Paminėtas Enzo Jagomasto ir jo
šeimos žūties 70-metis

Visa Lietuva palaiko krepšinio rinktinę

Varžybas stebėjo (centre iš kairės) Tarptautinės krepšinio federacijos Europos padalinio („FIBA Europe“) prezidentas islandas Olafuras Rafnsonas (Rafnsson), Prezidentė Dalia Grybauskaitė, Arvydas Sabonis su žmona Ingrida ir dukra Aušrine

Trečiadienį, rugpjūčio 31 d., Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė Panevėžio sporto arenoje stebėjo pirmąsias Lietuvos rinktinės varžybas 2011 m. Europos vyrų krepšinio čempionate.

Prieš šalies rinktinės varžybas su Didžiosios Britanijos atstovais Prezidentė

pasveikino krepšininkus, sirgalius bei užsienio svečius, linkėdama uždegančių kovų ir garbingų pergalių. Šalies vadovė pabrėžė, kad Lietuvos rinktinės stiprybė – kovinga dvasia ir tautos palaikymas.

„Mieli Lietuvos krepšininkai, šiandien Jūs stojate į pirmąją kovą. Būkite drąsūs,

vieningi ir atkaklūs! Kovokite už Lietuvą iš visų jėgų ir iš visos širdies! Telydi Jus sėkmė ir visų mūsų – trijų milijonų – palaikymas!“, – sporto arenoje sakė Prezidentė.

Prezidentės spaudos tarnyba

Stasys Šalkauskis, jo asmenybė ir politinės pažiūros

Dr. Julius ŠALKAUSKAS, Vilnius

Dr. Julius Šalkauskas.
Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

I. Šeimos aplinka ir tradicijos. Jų įtaka

Stasys Šalkauskis (1886–1941) gimė ir augo gausioje valstietiška-bajoriškoje šeimoje (p. 4), kuri perėmė abiejų šių luomų privatumus, bet išvengė jų trūkumų. Jo tėvas kilęs iš lietuvių laisvųjų valstiečių šeimos, turėjusios ūkį netoli Joniškio. S. Šalkauskio senelis Petras buvo protingas ir teisingas žmogus, „linkęs logiškai galvoti ir savo

jausmus pajungti intelektui ir valiai“. Visus savo vaikus leidęs į mokslus. (Juozas Eretas, *Stasys Šalkauskis*, Ateitininkų federacijos leidinys, Brooklyn, N.Y., 1960, p. 4). Dar ryškesnės šias savybes paveldėjo Šalkauskio tėvas, baigęs medicinos mokslus Perburge ir visą gyvenimą dirbęs gydytoju. Iš pasiturinčiųjų ėmė gerus honorarus. Tai po keliolikos metų privačios praktikos leido įsigyti didelį žemės sklypą su pastatais Šiauliuose. Nepasiturinčius gydė veltui. Buvo besąlygišku autoritetu šeimoje ir Šiaulių visuomenėje, 1905 m. išrinkusioje jį miesto burmistru. Turėjo įgimtą pedagoginį talentą, kartu su žmona dorai išauklėjo šeimą pagal krikščioniškas ir lietuviškas vertybes. S. Šalkauskio motina Barbora Goštautaitė-Šalkauskienė buvo kilusi iš istorinės LDK didikų Goštautų giminės (Alberto Goštauto tiesioginė linija nutrūko su jo sūnumi Stanislovu. Tačiau Alberto Goštauto tėvai ar seneliai turėjo brolių, kurie davė gretimas Goštautų šakas, išlikusias iki šiol). Jinai buvo išauklėta pagal lenkišką kultūrą. Nors lenkiškai kalbėjo geriau negu lietuviškai, buvo „karšta“ Lietuvos patriotė. Tai patyriau asmeniškai su ja bendraudamas. Taikantis prie jos šeimoje buvo kalbama lenkiškai, bet lietuviškumas

Nukelta į 5 p.

Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas ir karaimai

Halina Kobeckaitė

Spausdiname ambasadorės Halinos KOBECKAITĖS pranešimą, skaitytą 2011 m. rugpjūčio 25 d. per apskritą stalą „Statykime paminklą Vytautui Didžiajam Trakuose kartu“ Trakų rajono savivaldybėje

Lietuvos didžiojo kunigaikščio varšėnų samonėje yra labai organiškas ir simboliškas. Kai žmogus ima suvokti, kad jis – karaimas, tučtuojau iškyla ir Vytauto vardas. Žinoma, tai būdingiausia Lietuvos karaimams, bet ir kitur gyvenantys karaimai šito negali išvengti, nes tuoj pat prireikia aiškinti, kaip, kada ir kodėl karaimų bendruomenė atsirado Lietuvoje. Krymo karaimai, iš kurių mes, čia gyvenantys, kildiname save, taip pat turi nuolat pabrėžti, kad Lietuvon karaimus kartu su totoriais iš Krymo parsigabėjęs būtent Vytautas Didysis.

Iš pradžių karaimai, kaip kunigaikščio apsauga, buvo labai kompaktiškai apgyvendinti Trakuose, dabartinėje Karaimų gatvėje. Kiekvienas, norėjęs patekti į pilį, kaip ir dabar, turėjo pereiti Karaimų gatvę ir Karaimų salą. Vėliau karaimai buvo apgyvendinti ir šiauriniame Lietuvos pasienyje – Biržuose, Pasvalyje,

Naujamiestyje, Upytėje. Tačiau Trakų miestas pagal valdovų privilegijas (anuomet leidžiamus įstatymus) visada buvo jų bendruomenės administracinis ir dvasinis centras.

Apsigyvenę Lietuvoje XIV a., karaimai sudarė atskirą bendruomenę, karaimiškai vadinamą *Džymat*. Jos ir atskirų jos narių teisinė padėtis buvo nustatoma valdovų privilegijomis. Didžiojo kunigaikščio Vytauto privilegijos minimos XVII a. aktuose. Nors jų originalų neišliko, bet jos tapo pagrindu vėlesniems teisiniams aktams. Todėl karaimai įsitikinę, kad visas privilegijas jiems buvo suteikęs Vytautas. Pirmasis išlikęs aktas, nustatantis teisinę karaimų padėtį Lietuvoje, yra valdovo Kazimiero Jogailaičio 1441 m. kovo 27 d. privilegija, suteikianti Trakų karaimų bendruomenei tokią pat Magdeburgo teisę, kokią jau buvo gavę Vilniaus, Trakų ir Kauno miestai. Dokumentas suteikė karaimams teisę į savivaldą, vadovaujamą jų pačių iš savo tarpo renkamo vaito. Jis buvo ir dvasinis, ir administracinis bendruomenės vadovas, atskaitingas tiesiogiai valstybės valdovui. Jis sprendė visus konfliktus bendruomenės viduje. Vadinas, buvo ir teisėjas. Trakų vaitui buvo pavaldūs ir kitose Lietuvos gyvenvietėse susiformavusių bendruomenių nariai.

Vėliau valdovų Aleksandro ir Žygimanto Senojo privilegijomis karaimai buvo atleisti nuo bet kokių muitų mokesčių visose LDK žemėse ir nuo sargybos bei derliaus nuėmimo

Nukelta į 12 p.

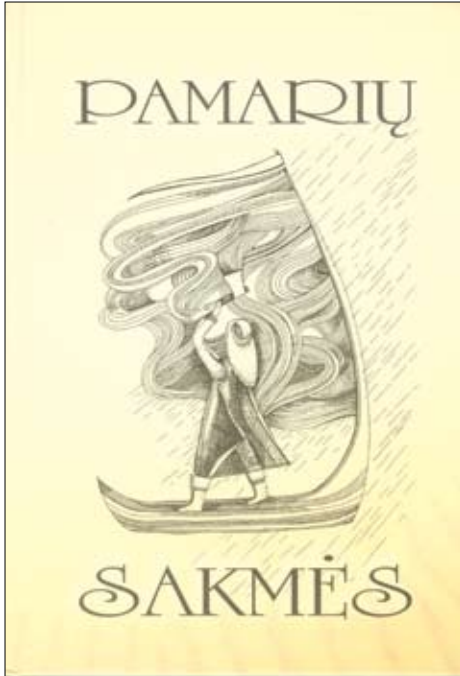
Mažoji Lietuva

Mažosios Lietuvos pamarių tautosaka

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Knygos sudarytoja doc. dr. Dalia Kiseliūnaitė.
Vytauto Kaltenio nuotr.

Knygos „Pamarių sakmės“ viršelis

Vietovės, iš kurių užrašyti rinkinio „Pamarių sakmės“ tekstai
(1890 m. Rytų Prūsijos žemėlapis). Žemėlapis publikuotas rinkinio priešlapyje

2010 m. pabaigoje Klaipėdos universiteto leidykla išleido regioninės tautosakos knygą „Pamarių sakmės“, kurios sudarytoja doc. dr. Dalia Kiseliūnaitė. Leidinį puošia talentingos jaunos menininkės Emilijos Benetytės iliustracijos. Priešlapyje – 1890 m. Rytų Prūsijos žemėlapis fragmentas, kuriame pateikiamos tekstuose minimos Kuršmarių pakrančių gyvenvietės. Knygos pradžioje – išsamūs sudarytojos ir LLTI mokslininkės dr. Linos Būgienės straipsniai.

Mažosios Lietuvos tautosakos rinktinės „Pamarių sakmės“ medžiagą sudaro įvairių žanrų sakinė tautosaka ir tikėjimai, užfiksuoti Lietuvos bei Karaliaučiaus (Kaliningrado srities) Kuršių marių pakrantės žvejų kaimuose, paskelbti ankstesniuose įvairia kalbiuose rinkiniuose ir surinkti pokario ekspedicijose (daugiau kaip 420 tekstų).

Nemaža dalis tekstų lietuvių kalba spausdinama pirmą kartą: tai vokiečių ir latvių rinkėjų XIX–XX a. užrašyti tekstai, išsklaidyti retuose šaltiniuose, bei sudarytojos Dalios Kiseliūnaitės ekspedicijų vaisiai. Ypač svarbią išliekamąją kalbinę vertę turi tekstai, užrašyti senąja jau beišnykstančia kuršininkų kalba.

Kiekvieno geografinio regiono tauto-

saka atspindi vietos žmonių gyvenimo būdą, aplinką, ūkinę veiklą, istoriją, kalbą, papročius, etninius ir tautinius santykius, tradicijas, tikėjimus bei religijas. Mažosios Lietuvos pamarys – labai savitas kraštas gamtos, etnografijos, kultūros paveldo požiūriu. Todėl jis svarbus ir visos Lietuvos kultūros kontekste.

Rinkinio koncepcija grindžiama geografiniu principu, kuris leidžia išskirti būdingiausius bruožus ir lyginti su panašiais regionais prie Baltijos. Be to, išryškėja pamario tautosakos ypatybės, kurios skiria šį regioną nuo Didžiosios Lietuvos: žvejybos tematika ir žvejų gyvenimo ypatumai, atkuriamo kraštovaizdžio specifika, vandenų personažai, ypatingas dėmesys pomirtiniam gyvenimui, siužetų ir jų elementų interferencija (baltų, ne baltų bei baltų etninių grupių tarpusavyje). Tekstų gyvavimą keliomis kalbomis vienu metu lėmė etninis ir kultūrinis gyventojų sumišimas, daugiakalbystė. Po Antrojo pasaulinio karo išsisklaidžius bendruomenėms (lietuvininkų, vokiečių ir kuršininkų) ir nutrūkus perimamumui, kiekvienas Mažosios Lietuvos tautosakos vietos laikytinas unikaliu, todėl vienas iš koncepcijos principų yra medžiagos atranka

neignoruojant neautentiškų (autorizuotų) tekstų bei perspausdinant tekstus iš folkloristikos požiūriu vertingų leidinių. Senuosius, dažnai verstinius (dėl to kiek nukenčia medžiagos autentiškumas) pasakojimus gražiai papildė naujieji užrašymai, teigiantys pamario krašto tradicijų tęstinumą ir jų svarbą kolektyvinėje gyventojų sąmonėje.

Knygą sudaro šie skyriai: Įvadas (p. 7–27), Pamario krašto pasakojimai – folkloristo žvilgsniu (p. 28–35), Padavimai, Mitologinės sakmės ir tikėjimai, Pasakos, Pasakojimai, Tikėjimai ir papročiai, Anekdota, Iš smulkio-

sios tautosakos, Šaltiniai ir literatūra, Coastal Legends (Summary), Vietovardžių rodyklė (p. 282–286).

I knygą sudėti reti, mažai kam prieinami tautosakos lobiai turėtų sudominti filologus, kraštotyrininkus, pedagogus, muziejininkus, ekskursijų vadovus, visus Mažosios Lietuvos mylėtojus.

* Pamarių sakmės / Klaipėdos universitetas, sudarytoja Dalia Kiseliūnaitė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010, p. 286.

2011 m. jubiliejai ir įsimintinos datos. Rugsėjis

1861 09 02 Sudeikių apyl. (Utenos r.) gimė **Stefanija Strazdaite-Jablonskienė** (mirė 1936 07 05 Vilniuje), ev. liuteronė, lietuvių rašytoja (A. Baranausko, Maironio, Vydūno ir kt.) vertėja į lenkų k.

1941 09 02 Gervėnuose (Šiaulių aps.) gimė prof. **Vacys Bagdonavičius**, filosofijos istorikas, Mažosios Lietuvos kultūros tyrėjas, Vydūno draugijos garbės pirmininkas.

1981 09 02 Kaune vyskupas **Jonas Kalvanas** susitiko su užsienio įvairių konfesijų teologų akademikų grupe ir papasakojo apie mūsų Bažnyčios gyvenimą.

1891 09 04 Kuršlaukiuose (Klaipėdos aps.) gimė **Martynas Reišys** (mirė 1955 09 12 Bad-Reichenhalle (Vokietija), pirklys, Klaipėdos krašto visuomenės veikėjas.

1686 09 08 Liebstadte (Rytprūsiai) gimė **Michaelis Lylientalis (Lilienthal)** (mirė 1750 01 20 Karaliaučiuje), vokiečių istorikas, teologas, literatas, paskelbė straipsnių iš Mažosios Lietuvos istorijos, raštijos, vietovardžių.

2001 09 8 pirmosios atkurtos **Raseinių** ev. liut. parapijos pamaldos. 1818 m. pastatyta medinė bažnyčia (parapija įsteigta 1816 m.), 1853 m. įsigyta nebaigta statyti mūrinė karmelitų bažnyčia, kurią pašventino 1862

12. 1953 m. sovietų valdžia uždare bažnyčia ir ją nugriovė.

1946 09 09 Kaselyje (Matenbergo pabėgėlių stovykloje, Vokietija) mirė **Jonas Vanagaitis** (gimė 1869 09 23 Pabudupiuose (Ragainės aps.), spaudos darbuotojas, publicistas. Leido ir redagavo įvairius Maž. Lietuvos laikraščius, paskelbė atsiminimų. 2009 09 19 kartu su žmona perlaidotas Bitėnų–Rambyno kapinaitėse. 2010 07 06 Klaipėdoje, J. Karoso g. 13 (buv. Žalioji g. 2), atidengta atminimo lenta.

1931 09 10 Rimženciūose (Tauragės aps.) gimė dr. **Albertas Juška**, pedagogas, kultūros darbuotojas, Mažosios Lietuvos Bažnyčios ir mokyklų tyrėjas.

1906 09 11 Klaipėdoje mirė **Adomas Einaras** (gimė 1842 03 23 Bendikuose (Kretingalės vls.), mokytojas, spaudos darbuotojas, vienas iš „Sandoros“ draugijos steigėjų.

1906 09 14 Šmuruose (Marijampolės aps.) gimė **Adolfas Keleris** (mirė 1983 11 04 Brėmene (Vokietija), spaudos darbuotojas, kunigas, Išeivijos lietuvių ev. liuteronų senjoras. Studijavo Kauno universitete, išventintas prof. dr. V. Gai-galaičio 1936 02 09, kunigavo Batakiuose, 1941 m. su šeima pasitraukė į Vokietiją.

1936 09 15 panaikintas VDU evangelikų teologijos fakultetas, įsteigtas 1925 03 24 Lie-

tuvos universitete Kaune. Per 10 veikimo metų fakultetas paruošė 23 liuteronų ir 8 reformatų kunigus.

1741 09 16 Barčiuose (Pilkalnio aps.) gimė **Danielius Gotlybas Zetegasas (Settegast)** (mirė 1813 05 22 Priekulėje), išleides bitininkystės vadovėlį „Naudingos bičių knygelės“ (1801). Studijavo Karaliaučiaus universitete (nebaigė), mokytojavo Priekulėje.

1821 09 19 Plyviškiuose (Vėluvos aps.) mirė **Zigfrydas Ostermejeris** (gimė 1759 10 23 Trempuose (Darkiemio aps.), publicistas, giesmių eiliuotojas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, mokytojavo, kunigavo. Vokiečių kalba išleido brošiūrą, ginančią lietuvių kalbos teises (1817), užrašė lietuvių liaudies dainų.

1991 09 22 K. Donelaičio memorialiniame muziejuje (bažnyčioje) **Tolminkiemyje** įvyko pirmosios pokarinės pamaldos, skirtos *Knygai-Biblijai*.

1871 09 25 Mantvilaičiuose (Pagėgių aps.) gimė **Kristupas Urėdaitis** (mirė 1913 02 19 Tilžėje), prekybininkas, Mažosios Lietuvos visuomenės ir kultūros veikėjas.

1921 09 26 Jonušuose (Klaipėdos aps.) gimė **Ansas Lymantas** (mirė 2002 07 22 Montrealyje (Kanada), spaudos darbuotojas, žurnalistas, redaktorius, dailininkas,

išeivijos lietuvininkų veikėjas.

1751 09 28 Šilutėje gimė **Kristijonas Dovydas Vitikas (Witich)** (mirė 1824 05 25 Kaukėnuose (Pakalnės aps.), giesmių rengėjas, lietuvių liaudies dainų rinkėjas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, mokytojavo, kunigavo. Išleido giesmynėlį „Kelios šventos giesmelės“ (1820), teikė medžiagos L. Rėzos „Dainų“ leidimui.

1991 09 29 pašventinta nauja **Šilalės** bažnyčia (ant senųjų 1941 06 24 sudegusios antrosios medinės bažnyčios (1838 m.) pamatų). Pamaldos iki tol vyko Obelyno k. Juliaus ir Marės Gėrkių namuose. 2006 10 28 bažnyčiai suteiktas Jono Tartilavičiaus-Batakiečio vardas, pirmoji medinė bažnyčia pastatyta 1806 m., kuri sudegė 1833 m.

2001 07 29 pašventintas naujasis bažnyčios varpas. 1993 10 30 atidengtas paminklinis akmuo.

1941 m. rudenį Szerelince (buv. Neustetinė, dabar Lenkija) mirė **Henrikas Dzeržislovas Sroka** (gimė 1858 07 16 Viskitkiuose (prie Varšuvos), ilgametis Šakių parapijos klebonas (1886–1941), „Aušros“ platintojas, superintendantas, pirmasis LELB prezidentas.

Parengė Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Dvidešimt metų, kai į gimtą žemę sugrįžo Vydūno palaikai

Prof. Vacys BAGDONAVIČIUS, Vydūno draugijos garbės pirmininkas, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 16

Apie kapinių tvarkymą po Vydūno palaikų sugrįžimo J. Balčiauskas papasakojo 2004 m. gegužę rašytame laiške šių eilučių autoriui. Cituoju šį laišką: *Galutiniam kapų sutvarkymui 1995 m. pavasarį buvo sutelkta Jurgio Lėbarto kuopos 20 vyrų šaulių. Talkino vietos gyventojai mokyt. Birutė ir Kazimieras Žemguliai, Daiva Žemgulytė, kapelių prižiūrėtojas Jonas Gudavičius. Prieš pradėdami darbą buvo sukalbėta trumpa maldelė mirusiems. Buvo pageidauta darbo metu vengti necenzūrinių žodžių. Kapai yra mirusiųjų ramybės vieta. Sudarėme tris talkininkų brigadas: viena brigada išlygino Vydūno kapo prieigas, nes buvo kupstuotas paviršius, antra – ištiesino ir iškirto kapų taką, trečia – pažymėtose vietose sodino augmeniją. Kapinaitės kruopščiai apsodintos tam kraštui būdingais augalais. Daugelis J. Balčiausko aukotų medelių buvo skiepyti ir formuoti. Iš viso daugiau kaip 100 vienetų. Dienos darbą baigus buvo sugiedotas Jurgio Zaueroino Mažosios Lietuvos himno „Lietuviais esame mes gimę“ posmelis. Kiti darbai – augalų priežiūra bei antkapinių formavimas. Darbą kapinaitėse dėmesingai vertino ir moraliai parėmė tuo metu buvę Šilutės rajono savivaldybės merai p. A. Balčytis ir Š. Laužikas. Transportu ir viskam, kas reikalinga padėjo savivaldybės Kultūros ir Švietimo skyrių vadovai p. A. Plikšnys, p. S. Sodonis, p. V. Griškevičienė, Fr. Bajoraičio vardo bibliotekos direktorė p. D. Užpelkienė, Šilutės muziejaus direktorė p. R. Šikšnienė, Šilutės rajono paminklosaugininkė p. N. Lauraitienė, Miškų ūkio vyr. miškininkas p. V. Aušbikavičius. Aukotojai, talkininkai visi dirbo nelaukdami padėkos, skatinami kilnių vidinių impulsų. Jie sakė: „Niekas niekam neskolingas, triūsiamе savo krašto labui.“*

Vydūno draugijos rūpinimasis Bitėnų kapinaitėmis

Po Vydūno palaikų grįžimo į kapinių tvarkymą iš karto įsitraukia ir Vydūno draugija. Po perlaidojimo atėjus kitai – 1992 m. – vasarai, Bitėnuose jaučioje Birutės ir Kazimiero Žemgulių sodyboje išdygsta vydūniečių palapinių miestelis: prasideda iki šiol tebesitęsianti draugijos kasmetinių vasaros stovyklų era. Stovyklų programa turininga ir įvairi: gilesniam Vydūno idėjinio ir kūrybinio palikimo pažinimui skirti pokalbiai ir diskusijos, susitikimai su Vydūną pažinojusiais ar Mažosios Lietuvos praeitį menančiais, jų tyrinėjančiais žmonėmis, dabartiniais šio krašto gyventojais – ku nors pasižymėjusiais ar paprastais kaimiečiais, ekskursijos po aplinkines vietas, istorijos ir gamtos paminklų lankymas, vakarai su dainomis prie Rambyno aukuro. Tačiau bene svarbiausią šios programos dalį sudaro veikla, susijusi su Vydūno ir jo benražygių amžinojo poilsio vietos – Bitėnų kapinių – tvarkymu. Būtent toji veikla ir buvo pagrindinis stovyklos organizavimo motyvas. Pirmųjų kelių stovyklų metu tvarkoma kapinių ir jų prieigų teritorija – ryškinamas pagrindinis takas, ravimi kapai, netoliese atrandamas šaltinėlis, iš kurio suformuojamas šulinėlis, prie jo padaromi laipteliai, o jo vandeniui laistomi pasodinti želdiniai, nušienaujamas ne tik plotas prie įėjimo į kapines, bet ir visi kelio iš Bitėnų kaimo į kapines pakraščiai, išvalomas gan platus pakelės miško ruožas. Tiek vietos žmonių, kuriuos savo laiške minėjo J. Balčiauskas, tiek vydūniečių stovyklautojų dėka kapinių ir jų prieigų teritorija tapo šviesi, jauki, tauriam susikaupimui nuteikianti.

Tačiau kas vasarą čia iš visos Lietuvos susirenkantiems Vydūno draugijos nariams vis didesnį rūpestį ėmė kelti tai, kam padaryti nebeužtekto vien darbščių rankų ir pačių paprasčiausių įrankių – kastuvų, grėblių, laistytuvų bei maišų šiukšlėms išnešti, bet ką padaryti verkiant reikėjo. Su gražiai sutvarkyta iš sunykimo išgelbėtų kapinių teritorija labai kontrastavo jas juosianti išsiklaipiusi pintos vielos tvora, kuri paprastai naudojama ūkio reikálams. Vien ji dvelkė nepagarba už jos gulintiems. Ji tebuvo tik iš bėdos – kad kapų ir juos puošiančių želdinių nenuniokotų miško žvėrys. Dar labiau akį režė iš statybinės armatūros suvirinti kreivi šleivi laikinieji kapų vartai. Suprantama, visi suvokė, kad toks kontrastas negalės akių baidyti amžinai, kad kažkada kažkam reikės jį panaikinti, juo labiau, kad į kapines vis dažniau ėmė užsukti ekskursijos bei pavieniai turistai, tarp jų ir užsieniečiai.

Į Vydūno draugijos užuominas, kad gražiai pradėta kapinių tvarkymo darbą reikėtų gražiai ir užbaigti (o tam užbaigimui reikia gerų medžiagų ir bent šiokių tokių lėšų), tuometiniai vietos valdžios atstovai atsakydavo pritariamai linksdami ir sakydami, kad kol kas tam dar sunku rasti reikalingų finansinių resursų. Visus (ir pačius vydūniečius) tada gąsdino galimos milžiniškos kapinių aptvėrimo išlaidos. Mat buvo orientuojamasi į M. ir M. Purvinių kapinių sutvarkymo projektą, pagal kurį tvora turėjo būti iš akmens ir metalo. Apie tokio projekto įgyvendinimą tuo laiku galima buvo tik fantazuoti. Vydūniečiai bent savo mintyse ieškojo išeities. Ir surado. Tardamiesi su projekto autoriais jie pasiūlė tą projektą supaprastinti ir jam įgyvendinti panaudoti pačią prieinamiausią ir pigiausią vietinę medžiagą – medieną. Tiksliai vartams reikėtų klinkerinių plytų bei metalo. Architektai tokiam pasiūlymui pritarė ir netrukus pateikė jį atitinkantį naują kapinių tvoros ir vartų projektą. Vydūniečiai nedelsdami ėmėsi jį įgyvendinti. Gavę tam įgyvendinimui vietos valdžios sutikimą, jie pirmiausia ėmėsi statyti vartus. Iš testinio projekto „Vydūno idėjų sklaida ir atminimo įamžinimas“, taip pat iš rėmėjų sukaupėtų lėšų draugija nupirko reikalingą metalą, surado studijas neseniai baigusį metalo kalybą užsiimančią jauną dailinką Edmundą Liudavičių, kuris pagal Purvinių projektą nukaldino metalinę vartų dalį. Buvo nupirktos ir reikalingos klinkerinės plytos. 1998 m. vasaros stovyklos metu vydūniečiai darbovosi, kad netrukus Bitėnų kapinių lankytojai į jas įeitų pro gražius vartus, kad juos pasitiktų rimčiai ir susimąstymui nuteikiantis tuose vartuose iškalta Vydūno posakis *Spindulys esmi begalinės šviesos*. Baigę darbą vydūniečiai po pastatytais vartais užkasė laišką ateities kartoms. Vydūno draugija apmokėjo ir vartų statymo darbuose talkinusios vienos Šilutėje veikusios statybų firmos pateiktą sąskaitą už medžiagas ir darbą. Vartai iškilmingai buvo atidaryti 1998 m. rugpjūčio 8 d. kasmetinės „Sueigos pas Martyną Jankų“ metu.

Gražūs Mažosios Lietuvos tradiciniais labai artimi kapinių vartai ištis džiugino apsilankančiųjų akį, ir atrode kaip čia nuo amžių buvę, o nelabai kokia vielinė tvora mažiau į tą akį bekruto. Padarę gerą pradžią, lėšų savo sąskaitoje beveik neturintys vydūniečiai tikėjosi, kad jų iniciatyvą tęs vietos institucijos ir iš savo resursų parūpins tvorai reikalingas medžiagas. Kartu tikėjosi, kad galės prie projekto tąsos prisidėti savo darbu. Tačiau apie jokiais iniciatyvas iš niekur nieko nesigirdėjo. O laukti geresnių laikų vydūniečiams irgi nebesinorėjo. Tačiau iš kur, beveik neturint pinigų, nusipirkti gana nemažai medienos? Buvo manoma aktyviau paieškoti rėmėjų, kreiptis į vieną ar kitą fondą ir taip šį tą sukaupus nupirkti bent pirmam darbų etapui reikalingos medžiagos. Tačiau pasitaikė gera proga reikalą sutvarkyti paprasčiau. 2001 m. pradžioje buvo įsteigta Pagėgių savivaldybė. Tų metų, berods, vasarį šios savivaldybės viešojoje bibliotekoje buvo

Vydūno kapas Bitėnų kapinaitėse. Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

surengtas „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ pirmojo tomo pristatymas. Jame dalyvavo ir naujosios savivaldybės meras Vaclovas Algirdas Mišeikis bei kiti valdžios atstovai. Tarp leidinio pristatytojų buvo ir Vydūno draugijos pirmininkas V. Bagdonavičius. Jis išdrišo kreiptis į merą dėl Bitėnų kapinių tvarkymo tąsos ir dėl galimybių parūpinti tam tvarkymui reikalingos medienos, kurios neturėtų trūkti savivaldybės teritorijoje besidriekiančiuose miškuose ir kurią apdoroti galėtų bet kuri iš čionai veikiančių lentpjūvių. Kreipimasis buvo iš karto išgirstas, ir sutartu laiku atitinkamos formos medinių tvoros statinių tos vasaros stovyklautojams buvo pristatyta tiek, kiek tuo kartu jų reikėjo. Sulaukta ne tik tų statinių, bet ir reikalingo transporto, kuris apdoroto metalo detales, grėžė skyles betoniniuose stulpuose ir pan. Visu tuo nuoširdžiai ir su užsidegimu rūpinosi ir savų tarnybos rūpesčių nestokojantis tuometinis savivaldybės administracijos vadovas Remigijus Kelneris. Tvoros statiniai buvo tvirtinami draugijos nupirktais varžtais, pastatytoji tvora dažoma irgi draugijos išigytais dažais. 2001 m. vasaros darbai ėjo gana nelengvai, nes nebuvo patirties, tveriant reikėjo prisitaikyti prie gana sudėtingo reljefo, iverkti kitokias kliūtis, nuolat ieškoti detalių, apie kurių reikalingumą nebuvo numatyta iš anksto. Tačiau vartus įreminanti fasadinė tvoros dalis buvo pastatyta nepriekaištingai.

Sakoma, gera pradžia – pusė darbo. Kitų metų darbai ėjo greičiau ir sklandžiau. Bitėnų kapinių tvorą stovyklaujantys vydūniečiai baigė tvirti 2006-ųjų vasarą. Tada iš Šilutės muziejaus, kur buvo saugojamas nuo metalinės raidės lupinėti ėmusių vandalų, prie Vydūno kapo buvo sugrąžintas iš Detmoldo atsivežtas antkapinis akmuo. Taip buvo baigtas keletą metų trukęs Vydūno draugijos vykdytas projektas, kurį medžiagomis ir kitaip, be minėtųjų Šilutės rajono ir Pagėgių savivaldybių, Lum-

pėnų seniūnijos, dar rėmė UAB „Lumpėnų Rambynas“, Šilutės miškų urėdija, Rambyno regioninio parko direkcija, Teofilio Dargelio II, UAB „Germeta“. Projektui naudotos iš Vydūno Fondo (Čikaga), Mažosios Lietuvos Fondo (Kanada), Ramintos Lampsatytes (Vokietija), LR Kultūros ministerijos gautos lėšos.

Bitėnų kapinaitės – Mažosios Lietuvos panteonas

Kapinės iš tikro tapo Mažosios Lietuvos panteono statuso vertu kultūros objektu, kurį aplanko daugybė žmonių ne tik iš Lietuvos, bet ir kitų šalių, ypač Vokietijos. Lietuvininkų bendrija „Mažoji Lietuva“ kasmet gegužės mėnesį čia rengia kapinių šventę. Reikia tikėtis, kad čia atguls dar ne vieno šiam kraštui nusipelnusio lietuvininko palaikai, kad numatyti pastatyti kenotafiniai akmenys primins tuos išeivius ar ištremtuosius iš Mažosios Lietuvos, kurių kapai išsibarstę toliausiose šalyse ar tuos, kurių kapai taip ir liks nežinomi kur nors amžino išalo žemėje, Sibiro platybėse ar išlyginti su žeme kokio nors sovietinio kalėjimo teritorijoje, kaip yra atsitikę su iškiliojo Mažosios Lietuvos dailininko Adomo Brako amžino poilsio vieta tolimajame Barnaule.

Vydūno palaikų perlaidojimo, kartu Bitėnų kapinių atgimimo dvidešimtmetį prie Vydūno kapo ir ant Rambyno šiemetiniai Vydūno draugijos stovyklautojai dainomis, giesmėmis bei 1991 m. spalį sakytas kalbas pakartoję gražiai pažymėjo rugpjūčio 3 d. Rugpjūčio 5 d. šią sukaktį paminėjo ir šiemetinės „Sueigos pas Martyną Jankų“ dalyviai, turėję galimybę susipažinti su paroda apie tai, kaip grįžo Vydūno palaikai ir kaip gūdus brūzgynas tapo jaukia ne tik šio išminčiaus, bet ir jo bendražygių bei kitų Anapilin iškeliavusiųjų lietuvininkų amžinojo poilsio buveine.

Pabaiga

Lietuvos tautininkai

TS-LKD pasisavino tautininkų interneto svetainę, tautininkai atidarė kitą

Tautininkų sąjungos atkūrimo iniciatyvinė grupė išplatino pranešimą, kad rugpjūčio 30 d. Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai (TS-LKD) pasisavino atkuriamos Tautininkų sąjungos interneto svetainę.

TS-LKD vadovybė tai padarė su tautininkams interneto svetainės talpinimo paslaugas teikusios UAB „Hostex“ pagalba, kuri, net neįspėjusi tautininkų tinklalapį administravusių ir už jį savo lėšomis mokėjusių asmenų, klusniai perdavė tautininkų domėną TS-LKD.

Praeitą savaitę TS-LKD, remdamasi 2007 m. susijungimo su Tautininkų sąjunga sutartimi, pareikalavo UAB „Hostex“, kurios serveryje buvo patalpintas tinklalapis, perduoti jai tinklalapio domėną ir administravimo slaptažodžius, o, juos gavusi, pakeitė visą tinklalapio turinį.

„Tinklalapio pasisavinimą vertiname kaip dar vieną apgailėtiną ir negarbingą

bandymą trukdyti Tautininkų sąjungos atkūrimui. Trejus metus, nuo susijungimo su tautininkais 2008 m. iki pat pastarųjų dienų, TS-LKD nerodė jokio susidomėjimo tautininkų tinklalapiu ir niekada neskyrė jokių lėšų jam išlaikyti“ – sakė Seimo narys, Tautininkų sąjungos atkūrimo iniciatyvinės grupės pirmininkas Gintaras Songaila. Jis pažymėjo, kad tautininkų interneto svetainė buvo išlaikoma asmeninėmis tautininkų lėšomis. Paskutinį kartą už tinklalapio palaikymą UAB „Hostex“ tautininkai avansu sumokėjo iki 2012 m. balandžio mėn.

„Manome, kad TS-LKD neturi moralinės teisės pretenduoti į tautininkų tinklalapį, kadangi tiek Tautininkų frakcija, kaip kolektyvinis subjektas, tiek konkretūs tinklalapio išlaikymu ir jo administravimu užsiimančios asmenys yra palikę TS-LKD. Suprasdami, kad šioje situacijoje sunku apeliuoti į moralumą bei siekdami greičiau išvengti komunikacijos

trikdžių, atkuriamo savo tinklalapį nauju adresu www.tautininkusajunga.lt“, – sakė Tautininkų sąjungos atkūrimo iniciatyvinės grupės narys Tomas Baranauskas.

Birželio 19 dieną TS-LKD Tautininkų frakcija savo konferencijoje daugiau kaip 2/3 balsų dauguma nusprendė pasitraukti iš Tėvynės Sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų ir atkurti Tautininkų sąjungą. Tačiau TS-LKD Priežiūros komitetas paskelbė, esą šie nutarimai priimti neteisėtai. Tautininkų sąjungos iniciatyvinė grupė šiuo metu buria steigėjus ir planuoja savo steigiamąjį suvažiavimą surengti dar šių metų rudenį.

2011 m. rugpjūčio 31 d.

Daugiau informacijos:

Tautininkų sąjungos atkūrimo iniciatyvinės grupės narys
Tomas Baranauskas

Nuomonės, diskusijos, komentarai

Panerių istorijos parodija

Ričardas ČEKUTIS, Vilnius

Lenkijos Tautos atminties instituto išleista ir Lietuvoje skandalingai pagarsėjusi propagandinė brošiūra „**Paneriai** – „**žmonių skerdynių**“ vieta“ kelia daugelį klausimų net oficialiems mūsų šalies politikams ir kai kuriuos iš jų netgi priverčia tuos klausimus kelti Lietuvos–Lenkijos dvišalių santykių kontekste, o tai jau savaime nėra dažnas reiškinys konformizmu persmelktoje Lietuvos politikoje.

Tuo tarpu pačioje brošiūroje dėstomi kontroversiški dalykai Lenkijoje jau seniausiai yra tapę savivokos bei saviidentifikacijos ženklu – tokios „literatūros“ kaimyninėje šalyje nors vežimu vežk. Šiokia tokia naujiena galima laikyti nebent tai, kad propagandinė medžiaga šikart paskleista ir lietuvių kalba, vadinasi, orientuota ir į mūsų šalies istorinę-politologinę erdvę.

Žinoma, Lenkijos propagandininkai nėra naivūs, ir puikiai suvokia, kad tokia literatūra jokio perversmo lietuvių istorinėje sąmonėje nepadarys. Vadinasi, tikimasi anaip tol ne istorinės tiesos paieškų inicijavimo efekto, dėl ko būtų galima sveikinti. Tikimasi eilinių kartą sukiršinti Lietuvoje gyvenančias tautas, išprovokuoti kokiems nors konfliktams, kuriuos tinkamai pateikis Briuseliui, matyt, tikimasi išgauti naujų privilegijų Lietuvoje gyvenantiems lenkams.

Todėl tiek akademinė Lietuvos bendruomenė, tiek valdžia, tiek ir visa mūsų šalies visuomenė neturėtų užkibti ant pigios provokacijos masalo ir nesuteikti papildomų stimulų lenkų šoviniams siekti savo tikslų. O tai įmanoma pasiekti nepiktai parodijuojant paties autoriaus (prof. habil. dr. Piotro Nivinskio) neslepiamą šališkumą, kurio bet kuris save gerbiantis mokslininkas turėtų vengti

Pirmiausia neaišku, kodėl autorius brošiūros pavadinime žmonių skerdynės išskiria kabutėmis. Nebent jis manytų, kad jokių žudynių Paneriuose niekada nėra buvę, tačiau pats brošiūros turinys sako priešingai. Žinoma, šio termino moksliniu nepavadinasi, greičiau, emociniu vertinimu – tuomet bet kokiam mąstančiam skaitytojui dėl propagandinio brošiūros pobūdžio neturi kilti jokių abejonių. Ir vis dėlto neskubėkime knygišką išmesti – ji dar gali pasitarnauti analizuojant viešųjų ryšių triukus pseudoistorinėje-propagandinėje literatūroje, ne tik siekiant kritiškai įvertinti abejotinus arba atvirai melagingus teiginius, tačiau ir skatinant visuomenę atpažinti klas- točių virusus, gausiai platinamus Lietuvoje tiek iš Rytų, tiek ir iš Vakarų...

Pats brošiūros atsiradimas autoriaus motyvuojamas atminties apie Panerius „gai- vinimu“ – esą, lenkų kaimynai lietuviai ir vokiečiai specialiai bus pamiršę tragediją... Teiginys, švelniai tariant, neatlaiko jokios kritikos – Lietuvoje vargu ar rasime kitą panašią vietą, kuriai tiek dėmesio skirtų Lietuvos valdžia bei įvairiausios visuomeninės organizacijos ar netgi turistinės agentūros. Tačiau naiviai patikėkime, jog

Gdanske gyvenantis ir dirbantis autorius gali to nežinoti...

Tuo tarpu visoje Lenkijoje ir tarp Lietuvos lenkų šovinistų itin populiarius P. Nivinskio dėstomus Vilniaus krašto prieška- rio demografinius duomenis traktuoti kaip autoriaus nežinojimą būtų kur kas sunkiau. Antai jis, įrodinėdamas Vilniaus krašto „lenkiškumą“, ciniškai pateikia gyventojų tautinę sudėtį neva atspindinčius skaičius: esą Vilniaus krašte po 1918 m. gyveno 70 proc. lenkų ir 18 proc. lietuvių (likusiąją dalį sudarę kitų tautybių gyventojai), o pačiame Vilniaus mieste lenkų buvę 60 proc., žydų – 34 proc., lietuvių – tik 0,7 proc....

Matant pačioje Lenkijoje vyraujančias tendencijas nestebina, kad brošiūros auto- riui ir jo kolegoms Vilniaus krašto istorija prasideda tik po 1918 m. P. Nivinskis ir kiti Vilniaus krašto polonofilai puikiai žino, kaip panašūs skaičiai buvo „išgauti“ 1920 m. lapkričio pabaigoje lenkams okupavus bei aneksavus šias grynai lietuviškas žemes, pasinaudojant tik užgimstančios Lietuvos valstybės silpnumu – po Želigovskio „išlais- vinančio žygio“ visi krašto gyventojai buvo masiškai verčiami dokumentuose pasirašyti kaip lenkai, grasinant represijomis, lietuviai bėgo iš užgrobtų teritorijų, o tie, kurie liko, buvo prievarta asimiliuoti. Šiandien jau neįmanoma suskaičiuoti fizinių ir dvasinių lietuvių tautos praradimų vadinamojo „lenkmečio“ metais, tačiau visa dar išlikusi krašto etimologija, įskaitant daugumos gy- ventojų pavardes, sutriuškina į šipulius P. Nivinskio žaidimą skaičiais.

Panašią retoriką šiais laikais vartoja ir Rusija, įrodinėdama Karaliaučiaus krašto „istorinį rusiškumą“ – ten jau nuo mokyklos suolo tikrai „žinoma“, kad prūsai ir rusai, be abejonės, yra ta pati slavų tauta...

Toliau neskaičiusiems nekomentuodamas papasakosiu brošiūros turinį – ten dėstoma Vilniaus krašto „istorija“ tiesiog jokių komentarų nepakestų...

Papostringavęs apie karo pradžios geo- politinius reikalus, paaimanavęs dėl lenkų karinių nesėkmių, P. Nivinskis pagaliau rėžia iš peties – be užuolankų Vilniaus krašto gražinimą Lietuvai įvardija kaip „lietuvių okupaciją“, kuri esą iš pradžių dar buvusi švelni, tačiau vėliau vis nuožmėjo... Na, o kas „vyko“ užėjus vokiečiams, belieka tik pacituoti patį autorių: „Vokiečiai pripažino Lietuvos pilietinį komitetą, atstovaujantį lietuvių interesams (tačiau nepripažino nė vienos lenkų organizacijos). Vokiečių įkurta savivalda, kurioje daugelį pareigų ėjo lietuviai, diskriminuodavo lenkus, nušalindavo juos nuo visų atsakingų funkcijų vykdymo, vėl traktuodama lenkus kaip „užsieniečius“. Lietuvių kalba greta vokiečių tapo antra valstybine kalba...“ Ir, žinoma, prasidėju- sios baisios lenkų represijos. Pasirodo, net ir prieš Katalikų bažnyčią lietuviai vykdė represijas – matyt, buvo vis dar pagonys... Labiausiai čia, žinoma, pasižymėjusios lie- tuvių paramilitarinės organizacijos – tokios

Paminklas žydų aukoms atminti Panerių me- moriale. Evelinos Kislych nuotr.

kaip Šaulių sąjunga, kurios nariai buvo anti- semitai, polonofobai ir aršūs nacionalistai.

Čia tenka pacituoti esminę autoriaus iš- vada: „Dėl to lenkų savimonėje 1941–1944 m. Vilniaus krašto okupacija suvokiama kaip vokiečių–lietuvių okupacija...“

Tačiau tuo istorinis-konspiracinis „moks- las“ nesibaigia – paaiškėja, kad susidoroję su visais lenkais, tie 0,7 proc. Vilniaus miesto lietuvių imasi dorotis su žydais. Lenkai vieninteliai jiems bando priešintis, tačiau lenkų pajėgos tesiekia vos 10 tūkst. pras- tai ginkluotų žmonių ir sustabdyti „žydų skerdynių“ jiems nepavyksta... Lietuvių „okupantai“ faktiškai siautėja nebaudžia- mi... Suprantama, bevaikydami žydus, lietuviai „nepamiršo“ ir vis dar užsilikusių lenkų – antai 1942 m. gegužę Švenčionyse jie sušaudė 450 lenkų, po poros metų Glitiškėse aptiko dar 39 lenkus, kuriuos, žinoma, iškart sušaudė kartu su mažamečiais vaikais ir senoliais... Dar keli likę gyvi lenkai įvykdė keršto akciją Dubingiuose, iš kurių neva buvo kilę dauguma lietuvių policininkų... Po to buvo sukurta P. Plechavičiaus Vietinė rinktinė, kuri turėjo vykdyti lenkų genocidą Vilniaus krašte, tačiau beveik beginkliai lenkai sugebėję visą šią rinktinę sutriuškinti 1944 m. gegužės 13 d. ties Mūrine Ašmenė- le... Ir taip toliau, ir panašiai...

Tuomet autorius, matyt, prisiminęs brošiūros pavadinimą, palengva nukreipia savo akylą istorinį žvilgsnį į Panerius... Svarbiausi veikėjai ir čia lietuviai, kurių dauguma priklausė Šaulių sąjungai. Jiems vadovavo Smetonos karininkai. Visoje šioje žudikų-skerdikų kompanijoje, papuoštoje žaliomis uniformomis su Vyčiais ir kau- kolėmis, kažkaip atsidūrė ir trys lenkai bei keli rusai, tačiau autorius pabrėžia, kad jie šiai kompanijai priklausė tik „laikiniai“... Vokiečiai visiems jiems mokėję degtine ir cigaretėmis – degtinė jiems buvo pilama iš butelių į didžiulį katilą, iš kurio anie sem- davosi kiek panorėję... Tačiau ir į Panerių duobes pateko daugybė lenkų inteligentų, advokatų ir daktarų, lietuviai juos galabiję su malonumu, o visa tai papasakojo labai vertingas istorinis šaltinis – vietos ūkininkas Kazimierz Sakowicz, kurį, suprantama, taip pat nužudė lietuvių policijos pareigū- nas. Kitas šaltinis – Londone gyvenantis rašytojas bei publicistas Jozefas Mackiewicz, viską aprašęs 10-ies puslapių tekste. Iš teksto matyti, kad per egzekucijas sėdėjo ant kelmo netoliese ir viską aprašinėjo vietoje minučių tikslumu – žiaurūs lietuvių polici- ninkai jo nepastebėjo...

Išvadoje minima, kad baisiausia esą buvusi ne žudynių statistika (vien lenkų Paneriuose esą sušaudyta nuo 2 iki 20 tūks- tančių), o šaudomų žmonių atranka, mat lenkai buvo atrenkami pagal „specialius kri- terijus...“, t. y. Saugumo sudarytus Lenkijos elito atstovų sąrašus: „Paneriuose iššaudyta daug Vilniaus gimnazijų mokinių, skautų, inteligentijos atstovų, mokytojų, kunigų, Stepono Batoro Universiteto profesorių.“

Pabodus aprašinėti Panerių žudynes, P. Nivinskis vėl grįžta prie Armijos Krajovos „herojiškų“ veiksmų kovojant su lietuvių- vokiečių „okupantais“. Armijos Krajovos drąsuoliai nebijodavę net žudynių vietų Paneriuose, jie „vogčiomis perlipdavo per tvorą ir beveik sargybai po nosimi daryda- vo vykdomų žudymų fotodokumentaciją. Surašinėjo nužudytų žmonių skaičių, rinko informaciją apie Ypatingojo būrio narius...“ Vien tai paskaitės naivesnis skaitytojas, matyt, būtų nieko prieš susipažinti su visa aprašyta „fotodokumentacija“, tačiau brošiūroje jos nerasite – ko gero, ji ir toliau didvyriško lenkų pogrindžio slapstoma Panerių miškuose, juk lietuvių okupacija dar nesibaigė...

Post scriptum

Perskaitęs brošiūrą nuoširdžiai apgai- lestavau, kad minėtasis autorius pasirinko savo tyrinėjimų objektu tik tokią palyginti menką Antrojo Pasaulinio karo areną kaip Vilniaus kraštas. Pasaulinė istoriografija grandiozinių karo įvykių kontekste pra- rado neįkainojamo genialumo išvalgų kupiną ir grynai mokslinę analizę pagrįstą XX a. istorijos vertinimą, galėjusį užimti garbingiausią vietą ant amžinojo tautų draugystės pjedestalo.

Nuomonės, diskusijos, komentarai**Gediminas PAVIRŽIS, Vilnius**

Gediminas Paviržis

Kas nežino vaiko kaprizų. Patys augome, vaikus auginome, matome, kaip jie kitur auga. Įdomu, kai prisimeni ir lygini auklėjimo, mokymo metodus. Taip, gyvenimo tempas, kokybė, informacinis srautas nepalyginami. Dėl daugelio priežasčių santykiai tarp kartų, auklėjimo metodai irgi skiriasi.

Vaikų kaprizai (kartais ir dėl tėvų kaltės) keičiasi su amžiumi. Sako, mažas vaikas, mažas vargas ir atvirkščiai. Taip ir su kaprizais. Jei

šeimoje tarp tėvų santarvė, jei abu vaikams vienodai teisingi ir reiklūs, jei vienam su- drausminas, kitas neglostys, jei bus tinkamai ir laiku paaiškintas netinkamas poelgis, kaprizų mažės. Ir atvirkščiai, bet koks nuolaidžiavimas ir pataikavimas kaprizus didina, tokio vaikėzo norai su amžiumi auga, žiūrėk, jau tarpusavio meilė ir pagarba palaikoma tik už kažkokį atlygį, jam turi nusileisti visi namuose, kol didėjančius norus jau tik iš baimės vykdo tėvai. Galiausiai užaugusiam gegužiukui, dar paa- kinamam dažno kaimyno ar pažįstamo, tėvų duoklė ar patalpa tampa per maža ir tik laiko klausimas, kada tėvai bus pažeminti. Belieka galimybė, kad visuomenė, jei bus neabejinga, tokį išsišokėlį sutramdys.

Grįžimas šeimos, tiksliau vaikų auginimo problemoms, šiame straipsnyje man rūpi tiek, kiek šeima yra valstybės ląstelė, nes valstybėje kaip ir šeimoje plėtojasi analogiški santykiai. Ypač tai pastebima valstybės valdyne, politi- nių partijų veikloje.

Tarkime, susikuria kokia nors partija, deklaruoja neblogus siekius, pripažįsta de- mokratiją, išpareigoja laikytis Konstitucijos, įstatymų, žodžiu, tvarkos. Kol ji nereikšminga į ją niekas nekreipia dėmesio. Pamažu tokia partija atranda veiklos nišą ir pradeda virkauti, reikšti kaprizus, kaskart garsiau nepamatuotas ir jautrias tautinių mažumų pretenzijas. Dides- nės ir įtakingesnės partijos, būdamos valdžioje ar opozicijoje, tautinių bendrųjų problemų labiausia bijo, todėl glosto, pataikauja, tenkina išeidžius. Lengvai patenkintas reikalavimas kelia didesnę apetitą. Reikalavimai didėja ir vis nacionaliniu pretekstu. Regis, jau iš valdžiukės pasiekė tai, ko niekur nėra, vistiek blogai. Toks reikalautojas išaugs iš trumpikių, pastebėjęs, kad jo bijo, didina reikalavimus. Tokiai partijai jau nė motais valstybės konstituciniai reglamentai, įstatymų reikalavimai. Ji perdavusi valdomuo- se rajonuose karaliavimą Dievui, pamiršo de- kalogo reikalavimus mylėti artimą, nemeluoti. Įsidrąsinusiems vadukams tai – smulkmena.

Melo ir šmeižto pilna burna juodina Lietuvėlę ir jos žmones jau toli už jos ribų.

Partijėlės, ypač įtakingesnės, tyli. Nėra tarp jų ir bendro sutarimo, kas dar daugiau skatina triukšmadarius. Vienos patenkintos, kad ne joms reikia spresti, esančios valdžioje mąsto, kuo dar patepti, kad nuramintų. Jei negalima atšaukti Švietimo įstatymo, gal ji po- įstatyminiais aktais padaryti neįgalų, gal plėsti lietuvišką abėcėlę, gal leisti visus vietovardžius, pavardes rašyti, kaip jie nori, gal dar didinti dotacijas? Svarbu, kol kas nuraminti.

Taip, greičiausiai tiems vadukams, dar pamalonintiems kaimyno, kurio bijo mūsų valdžiukė, kol kas užteks. O kaip dėl lietuvių integravimosi Vilniaus krašte, apie ką viešai kalbėjo amžinai nepatenkintas ir įtakingas žmogutis? Palamentinės partijos tam kurčios ir nebylios. Tikrai nenoriu būti svetimas sa- voje žemėje. Gal Lietuvos visuomenė nebus abejinga begaliniam nuolaidžiavimui ir pa- taikavimui?

Stasys Šalkauskis, jo asmenybė ir politinės pažiūros

Dr. Julius ŠALKAUSKAS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

ir katalikybė visai šeimai buvo savaime suprantami ir nediskutuotini dalykai. Jaunoji Šalkauskių karta labai greitai pradėjo vartoti lietuvių kalbą ir dalyvavo lietuviškajame atgimimo judėjime. Mokslas, kaip ir senelių šeimoje, buvo aukštai vertinamas ir beveik visi vaikai igijo aukštąjį išsilavinimą, o du iš jų – Kazys ir Stasys – tapo profesoriais. Vyriausioji sesuo Antanina net baigė tris aukštuosius mokslus ir savo išsilavinimu bei intelektu buvo artima broliui Stasiui. Susidomėjimas mokslu ir žinių bei išminties siekimas atėjo iš abiejų tėvų. Mano senelė Barbora visą gyvenimą išgilinusi skaitė ne tik literatūros kūrinius, bet ir filosofijos bei mokslo veikalus, nors buvo gavusi tik bajorišką išsilavinimą namuose. Visa tai nuo vaikystės formavo Stasio Šalkauskio pasaulėžiūrą, aukštus moralinius reikalavimus sau bei aplinkiniams, kaip ir išmintį bei tvirtą valingą charakterį, be kurio, nuolat grumiantis su ligomis, vargu ar būtų tiek daug pasiekęs.

II. „Aktyvi lietuviška mažuma“ Šiaulių gimnazijoje. Jos veikla

Šalkauskis pradėjęs lankyti Šiaulių gimnaziją greitai susidūrė su caristinio okupanto **rusinimo ir provoslavavimo režimu**. Lietuviška mažuma aktyviai tam priešinosi. Giedant Rusijos himną iškilmingomis progomis bėgdavo iš salės. Boikotavo privalomą dalyvavimą stačiatikių mišiose pradedant mokslo metus. Pamaldų metu kažkam iš vyresniųjų lietuviškai sušukus „einam!“ vyresnieji vieningai išėjo. Jais tuoj pasekė ir jaunesnių klasių lietuviukai, kurių tarpe buvo ir Stasys. Vėliau protestams kartojo šis reikalavimas katalikams buvo atšauktas. Vyresnės klasės Šalkauskių jaunimas dalyvaudavo Zubovų dvaruose – Ginkūnuose ar Aleksandrijoje – rengiamose lietuviškose gegužinėse, kur buvo aptariama Lietuvos ateitis, dalyvaudavo atgimimo veikėjai tokie kaip J. Tumas-Vaižgantas, Steponas Kairys ir kiti. Buvo skaitoma nelegali lietuviška spauda. Šalkauskis prisiminimuose apie Šiaulių gimnaziją rašė, kad *rusų mokykla auklėjimo atžvilgiu buvo lyg tai policijos nuovados skyrius*. 1904 m. pavasarį penkių lietuvių gimnazistų grupė išėjo pėstute į ekskursiją po žymiausias Lietuvos vietas. Kurtuvėnuose susitiko su P. Višinskiu, aplankė Žemaitijos įžymybes. Plemborko dvare bendravo su T. Daugirdu, kur sutiko iš Varšuvos keliaujančių lietuvių gimnazistų grupę (p. 7). Priėję Nemuną garlaiviu pasiekė Kauną, o iš ten – geležinkeliu Vilnių, kur nakvojo A. Smetonos bute. Apžiūrėję Vilnių ir aplankę Trakus grįžo į Šiaulius. Savo atsiminimuose Šalkauskis rašė, kad ši ekskursija, kaip ir bendravimas su Lietuvos atgimimo veikėjais turėjo didelės įtakos jo patriotiskam apsisprendimui. Artimas bendravimas su „aktyvia lietuviška mažuma“, į kurią įėjo broliai Mykolas, Vaclovas ir Viktoras Biržiškos, Steponas Kairys ir kiti, dalyvavimas jos veikloje labai praplėtė Stasio intelektualinį akiratį ir dar labiau sustiprino patriotišką apsisprendimą dirbti Lietuvai (J. Eretas, ten pat, p. 12–17). Jau gimnazijoje pasireiškė silpnos Stasio sveikatos negalavimai. Nors jis mokėsi gerai ir buvo perėjęs į šeštą klasę, jo tėvas pareikalavo pervesti jį atgal į penktą klasę, kur jis tapo pirmuoju mokiniu. Tėvo kolegos gydytojai patarė iš viso neleisti Stasiui baigti gimnazijos, nes jo sveikata esanti per silpną, kad galėtų studijuoti universitete. Jau 1905 m. gimnaziją baigęs jis su broliu Kaziu išvyko studijuoti į Maskvą.

III. Studijos Maskvoje. Gyvenimas Samarkande. Išikūrimas Šveicarijoje

Stodamas į Maskvos universitetą Šalkauskis pasirinko dvi specialybes: pagrindinę – teisę, o šalutinę – ekonomiką. Tokio pasirinkimo motyvai iki šiol liko neaiškūs. Maskvoje dalyvavo lietuvių studentų

draugijos veikloje, kur skaitė pranešimus kritikuodamas tada vyraujančią pozityvistinę-ateistinę pasaulėžiūrą. Susidomėjimas filosofija brendė lankantis V. Solovjovo vardo draugijos susirinkimuose, kur buvo svarstomos Solovjovo filosofijos keliamos problemos. Maskvoje studijavo tik 2,5 metų. Susirgęs džiova tėvo buvo išsiųstas į Samarkandą, kur studijas toliau tęsė savarankiškai. Tik trumpam grįždavo į Maskvą laikyti egzaminų, ta proga aplankydamas tėvus Šiauliuose. Parašęs diplominį darbą apie Turkestano ekonomiką Šalkauskis 1911 m. baigė Maskvos universitetą, pradėjo dirbti Samarkande advokato padėjėju. Tačiau teisininko profesija jo nepatenkino, ypač po to, kai įsitikino, kad ne visuomet teisės priemonėmis pavyksta apginti teisingumą. Vis intensyviau pradeda domėtis filosofija. Įveikęs anksčiau išgyventą tikėjimo krizę, jis įsitikina, kad krikščionybė savo universalumu ir sintetiniu pobūdžiu lenkia visas kitas religijas ir pasaulėžiūras. Tai jam tampa filosofiskai motyvuotu tikėjimu ir pasaulėžiūra, skirtingai nuo tradiciškai paveldėtos naivios katalikybės, kas tapo visos tolimesnės jo filosofinės ir pedagoginės veiklos pagrindu. Tuo metu jam didžiausią įtaką padarė prancūzų eseisto E. Hello ir V. Solovjovo raštai, kurių ištraukas vertė ir spausdino „Ateities“ ir „Draugijos“ žurnaluose jau 1911–1912 m. Pradėjo filosofijos klausimais susirašinėti su A. Jakštu-Dambrausku, kuris 1913–1914 m. „Draugijoje“ atspausdino didesnę Šalkauskio darbą – studiją „Bažnyčia ir kultūra“ (Stasys Šalkauskis, *Raštai III*, Vilnius. „Mintis“, 1993, p. 47–145). Šis darbas savo originalumu jau atkreipė skaitančios visuomenės dėmesį ir A. Jakštas išrūpino Šalkauskiui „Motinėlių“ draugijos stipendiją filosofijos studijoms užsienyje. Tam jis pasirinko katalikišką Friburgo universitetą, į kurį jis 1915 m. pabaigoje ir išvyko. Ilgoje kelionėje per Peterburgą, Suomiją, Švediją, kur susitiko su J. Tumu-Vaižgantu, toliau per Norvegiją ir pavoju karo metu jūros keliu į Angliją ir Prancūziją jis pagaliau pasiekė Šveicariją. Iš pradžių jis dirbo įgaliotiniu Lietuvių draugijoje nuken-tėjusiems nuo karo šelpti ir ruošėsi studijoms tobulindamas savo prancūzų kalbą. Čia susidūrė su lietuvių politine akcija užsienyje siekiant Lietuvai nepriklausomybės ir jos veikėjais. Kai kuriais iš jų teko skaudžiai nusivilti. Studijas pradėjo tik 1916 m. rudenį Friburgo universitete pasirinkęs dvi specialybes – filosofiją ir pedagogiką, o kaip šalutinę – filosofijos istoriją.

IV. Pagrindiniai Stasio Šalkauskio charakterio bruožai

1. Logika ir polinkis į abstraktų mąstymą („Pirma teorija, po to praktika“)

Šiomis savybėmis pasižymėjo visi jo veikalai, visuomeninė veikla ir paskaitų kursai. Jo buvę klausytojai prisimena, kad neįsivėjęs vienos kurios paskaitos minties, tolimesnė paskaitos dalis likdavo nesuprantama, nes kiekviena mintis logiškai sekė iš prieš tai ėjusios. Turbūt todėl man, studijavusiam tiksluosius mokslus, tėvo raštai buvo artimi ir gerai suprantami.

2. Racionali mąstymo sistema pasireiškė visuose darbuose ir kasdieniniame gyvenime

Kiekvienas jo darbas ar gyvenimiškas apsisprendimas buvo racionaliai suplanuotas, apgalvotas ir nuosekliai vykdomas. Dar studijuodamas Friburge jis paruošė savo būsimų darbų planą (*Pageidaujami darbai*, ten pat, p. 438–439). Tačiau grįžęs Lietuvon ir susipažinęs su valstybės ir visuomenės situacija ji gerokai pakoregavo. Vadovaudamasis savo suformuluotu tikslu „tautos ugdymas per filosofiją“ jis naujame plane daug daugiau skyrė dėmesio ne teorinėms filosofijos problemoms, o pedagogikai ir gyvenimo filosofijai (laiško Antaninai Šalkauskaitei fragmentas, ten pat p. 440–441). Į politiką jis žiūrėjo visuomenės pedagogo akimis, prieš tai ruošdamas visuomeninio auklėjimo teoriją. Ji buvo artimai susijusi su jo politinėmis pažiūromis. Pirmą kartą Šalkauskio politinės pažiūros buvo suformuluotos darbe „Momento reikalai ir principų

Prof. Stasys Šalkauskis

reikalavimai“ (S. Šalkauskis, *Raštai V*, Vilnius, „Mintis“, 1996, p. 448–527), baigtą 1926 12 16, t. y. gruodžio autoritarinio tautininkų perversmo išvakarėse. Sistemingas buvo ir visas Šalkauskio kasdienio gyvenimo būdas. Jis visą gyvenimą griežtai laikėsi racionalaus darbo ir poilsio režimo, be kurio jo silpna sveikata nebūtų pakėlusį tokios darbų ir pareigų gausybės.

3. Valingumas

Su tokia sveikata, nuolat sirguliuodamas ir beveik kasmet priverstas gydytis tik išskirtinai valingas asmuo galėtų baigti dviejų specialybių studijas dviejuose universitetuose, tuo pat metu Friburge parašyti kelis veikalus, išlaikyti visus reikiamus egzaminus ir įgyti daktaro laipsnį. Dar vaikystėje ilgai stovėdamas ant vienos kojos ir paklaustas tėvų kodėl taip daras – atsakė „valią grūdinu!“ lyg nujausdamas, kiek tos valios pastangų reikės tolesniame gyvenime. Mačiau vaikystėje tėvo pastangas dirbti paskutinėmis savo gyvenimo savaitėmis ir dienomis, bandant nors fragmentiškai užfiksuoti savo požiūrį į optimalią Lietuvai politinę santvarką ateityje.

V. Politinių pažiūrų raida

1. Carizmo priespaudos sąlygomis ir Šveicarijoje

Jaunystę praleidęs carinės priespaudos sąlygomis, Šalkauskis įvertino demokratijos reikšmę ir visą gyvenimą buvo apsisprendęs demokratijos šalininkas. Šveicarijoje politinės laisvės sąlygomis susidūręs su politikų savanaudiškumu, jis įvertino teisingumo, solidarumo ir moralinių politikos vertinimo kriterijų svarbą. S. Šalkauskis, stebėdamas lietuvių politikų veiklą, laiškė kun. J. Tumui-Vaižgantui liūdnei konstatuoja, kad *kol turėjome bendrą visiems svetimą priešą, mūsų tarpe buvo visados <...> vienybė, bet dabar, kai atėjo laikas nuskinti pirmąsias mūsų kovos išdavas, mummyse prabilo įvairūs instinktai, kurie ne vieną iš mūsų ragina naujame gyvenime srbėti gėrybių pilną burna* (ten pat, laiškas kun. J. Tumui-Vaižgantui, p. 428).

2. Nepriklausomoje Lietuvoje. Požiūris į politiką

Nepartiškumas buvo jo politinės laikysenos pagrindinis principas. Atsidūręs nepriklausomoje Lietuvoje, Šalkauskis greitai patyrė politikų ir juos palaikančios visuomenės suskilimą į ekskluzyvines partijas, siekiančias valdžios ir su ja susijusios naudos. Nors daug kas Šalkauskį laikė Krikščionių demokratų partijos šalininku, jis visada pabrėždavo savo kaip nepartinio poziciją, leidžiančią, esant reikalui, kritikuoti vienodai visas partijas. Laiškė prezidentui A. Smetonai 1935 m. Šalkauskis rašė: *<...> neliūdėčiau, jei šiandieną išeitų iš valdžios tautininkai, ir nesidžiaugčiau, jei jų vieton ateitų kita kokia grupė, sakysime krikščionys demokratai... (S. Šalkauskis, Raštai V, 1996, p. 546). Į politinius procesus visuomenėje ir valstybėje Šalkauskis žiūrėjo pedagogo akimis. Savo veikale Visuomeninis Auklėjimas (S. Šalkauskis, Raštai VII, Vilnius, 2002, p. 323–613) blaiviam požiūriui į politiką*

ugdyti jis paskyrė net penkis skyrius: 1. *Politinis auklėjimas*, 2. *Ekonominis auklėjimas*, 3. *Socialinis auklėjimas*, 4. *Tautinis auklėjimas*, 5. *Tarptautinis auklėjimas*. Šių skyrių turinys buvo tiesiogiai susijęs su Šalkauskio požiūriu į teisingą visuomenės ir tarptautinės bendrijos gyvenimą, kuo rėmėsi jo politinės pažiūros ir principai, užtikrinantys optimalią politinę santvarką. Gyvenimo pabaigoje jis buvo apgalvojęs ir pradėjęs rašyti šiuo klausimu atskirą veikalą. Deja, nespėjo, liko tik pradiniai to darbo apmatai ir valdymo santvarkos schema

3. Stasio Šalkauskio reikalavimai politinei sistemai visuomeninės pedagogikos požiūriu

Šalkauskis buvo įsitikinęs, kad nepasiekus visuomenėje pakankamai aukšto dorinio ir kultūrinio lygio, jokia tobulesnė valstybės santvarka yra neįmanoma. Todėl veikale „Visuomeninis auklėjimas“ daug dėmesio skiriama politiniam, ekonominiam, socialiniam, tautiniam ir tarptautiniam auklėjimui. Pagal Šalkauskį, apolitinio auklėjimo negali būti (ten pat, p. 459). *Lygstamai neutralus politinis auklėjimas turi daugiausiai davinį išengti politinio indiferentizmo ir partinio įsiskaidymo* (ten pat p. 460). Siekiant pusiausvyros visuomenėje ir valstybėje tenka vadovautis *reciprociteto principu, t. y. „kiekvienai ideologinei grupei būtina pripažinti tiek teisių, kiek jų reikalaujama sau* (ten pat p. 462). Ekonominiam auklėjime reikia išugdyti gebėjimą tvarkyti ekonominį savo gyvenimą doriniu požiūriu. *Mūsų kapitalistinė gadynė ypatingai yra palinkus į žiaurų, neturintį jokios atodairos žmonių skurdui, mamonizmą, kurį teisingai vadina organizuotu godumu <...> Jis suskirsto žmones į priešingas klases <...> ir ruošia socialinę revoliuciją* (ten pat p. 467). Kad šios krizės būtų išvengta reikia *reformuoti patį žmogų*. Socialinių klasių antagonizmas pagrįstas neracionaliumi ir neteisingu materialinių gėrybių paskirstymu. Tik aukštos dorinės žmonių kultūros sąlygomis solidarus *korporatyvinis režimas* galėtų nugalėti grupinį ir individualų žmonių egoizmą. Tautinis patriotinis auklėjimas turėtų apsaugoti valstybės piliečius tiek nuo vienašališko agresyvaus nacionalizmo, tiek ir nuo abejoingo tautos vertybės kosmopolitizmo. Dabar aukščiausiai valdžiai priklausomai nuo tarptautinio monopolistinio kapitalo patriotizmas prilyginamas nacionalizmui ar net nacizmui. Todėl patriotinis-tautinis auklėjimas šalinamas iš mokyklų, propaguojant kosmopolitizmą, ugdantį laisvosios rinkos vartotojus ar tarpininkus. Tačiau doras blaivus patriotizmas padėtų išlaikyti savo tautos tradicijas, kalbą bei įpročius ir sudarytų sąlygas įtvirtinti savo tautinę ir valstybinę tapatybę nuo sulydimo kosmopolitiniam šiuolaikinio kapitalizmo katile. Tautiniame ugdyme būtina atsižvelgti į tautinių mažumų kultūrinę autonomiją Konstitucijos ribose. Šalia tautinio auklėjimo būtinas ir tarptautinis auklėjimas siekiant solidarių lygiaverčių santykių tarp tautų.

4. Šalkauskio politinių pažiūrų sistema. Korporatyvizmas ir socialinis solidarumas

Visuomenės ir valstybės socialinėms problemoms spręsti kaip vieną iš esminių priemonių Šalkauskis mato *profesinį judėjimą, kilusį iš aktualių gyvenimo reikalų, kuris turi rasti savo legalų atbaigimą federacinėje profesinių sąjungų santvarkoje, kurioje būtų atstovaujama ne tik darbininkų, bet ir įmonininkų reikalams* (S. Šalkauskis, „Momento reikalai ir principų reikalavimai“, *Raštai V*, Vilnius, 1996, p. 481). Ji turėtų korporatyvinėmis organizacijos priemonėmis laiduoti individualines silpnųjų teises ir grąžinti žmogaus darbuo teisę, kurias kapitalizmas paneigė mašininės gamybos organizacijoje (ten pat p. 481). Taigi, pagal Šalkauskį, socialinius konfliktus korporacinėje santvarkoje turėtų sutartinai derinti ir spręsti betarpiškai abi konfliktuojančios pusės be valstybės ar trečiųjų organizacijų tarpininkavimo. Profesinės-ekonominės korporacijos, kaip ir kultūrinės-dvasinės korporacijos, derindamos savo interesus turėtų jungtis į stambesnius vienetų – federacijas.

Vasario 16-osios akto signatarai

Paskutinės Jono Basanavičiaus dienos

Algirdas GRIGARAVIČIUS, Vilnius

Kai tenka susidurti su Jono Basanavičiaus paminėjimais tarpukario Lietuvoje, akivaizdi jų persvara mirties ir jos sukaktuvių progomis. Dabartinis dvidešimtmetis persiorientavo į gimimo metinių jubiliejus. Sudaryta šio lietuvių atgimimo veikėjo gyvenimo ir veiklos tyrimų bibliografija, išskyrus tautosakos sritį, nebūtų akademiškai plati ar akinamai išpūdinga. Nebent registruojant bet kokią užuominą apie J. Basanavičių tekstuose, ją galėtume gerokai padidinti įtraukdami spaudą. Turėtume panoraminį ir herojišką vaizdą, taip pat kelis mėginimus mažinti tautinės relikvijos vertes. Tokiomis aplinkybėmis savaip klostosi ir istorinių šaltinių, kad ir pripažintų reikšmingais jo pragyventam istoriniam laikotarpiui pažinti, likimas. Po 1990 m. tapo madinga cituoti tekstą „Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija“, bet perkosta per laiko „neigimo“ sietą liko istorikų ir istorijai pasiaukojusių mėgėjų mažėjančio dėmesio lauke. Jos pradžia, susijusi su tautos patriarcho septyniasdešimtmečiu, vėliau tapo reikalinga artėjant septyniasdešimt penkeriems, kai Užsienio reikalų ministerija jubiliejų stengėsi pagarsinti užsienyje, bet tekstas užsigulėjo iki 1936 m. Retas žiūrėjo pagrindinius autobiografijos šaltinius – dienoraštinio pobūdžio užrašų knygeles. Išimtis būtų jų ištraukos, paskelbtos „Jono Basanavičiaus tautosakos bibliotekos“ 15 tome 2004 m. Jas vartė per laidotuves 1927 m. vasario mėnesį kartu su delegacija iš Kauno atvykęs Mykolas Biržiška ir ragino ištisai ar dalimis paskelbti, jo nuomone, skrupulingus dienoraščių užrašus, kad privatus J. Basanavičiaus gyvenimas neliktų sfinksu.¹ Kadangi knygelėmis, saugomomis jo fonde Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos rankraštyne, pasinaudota šioje publikacijoje, o apie autobiografijos tekstą prirašyta ne visai patikrintų dalykų, trumpai nušviestinos jos atsiradimo aplinkybės ir šaltiniai.

Nuomonių apie autobiografiją nerankiojome, tačiau vieną, kairuoliškumo paženklintą, pateikiame. Ją pareiškė Julius Būtėnas, recenzuodamas paskelbtą A. Nezabitausko parašytą J. Basanavičiaus biografiją. Manė, kad tai trumpa gyvenimo apybraiža, rašyta sergančio liguisto žmogaus, kuris kaip gydytojas visą dėmesį koncentruoja į sveikatos stebėjimą ir jos faktų registravimą, tekste tesimato nuolat dejuojantis, savo „gyvybės galu“ susirūpinęs žmogelis, o ne mokslininkas, politikas ar kovotojas, nes rašė daugiau savo ligos istoriją.²

Vilniaus kalendoriuje 1907 m. Liudas Gira paskelbė ilgesnį jo biografiją.³ Savo atsiminimuose rašė, kad tekstą peržiūrėjo ir aprobavo pats J. Basanavičius, o kalendorių redagavo vienas iš tautinių demokratų Vilniaus kuopos komiteto narių Jonas Kriauciūnas.⁴ Pastarasis 1906 m. liepos 23 d. laiške J. Basanavičiui apie biografiją atsiliepė kaip pusėtinai parengtą, panašią į kroniką, be tvirto istorinio ir loginio ryšio ir nesančią pilną.⁵ L. Gira pasiūlė parengti platesnį ir išsamesnį biografijos variantą, sutiktą palankiai. Tai rodo ir autobiografijos metmenys su straipsnių ir spaudinių bibliografija iki 1906 m. pabaigos, jie surašyti užrašų knygelėje J. Basanavičiaus.⁶ Pasak L. Giros, ėmė rodyti užrašų knygeles – nedidelio kišeninio formato medicininių kalendorėlių, užrašų būta trumputėlių, lakoniškų, vedamų diena po dienos. J. Basanavičius kalbėjo, kad taip pasižymis kiekvieną savo išgyventą dieną. Iki 1916 m. tai yra kišeniniai kalendoriai gydytojams rusų ir vokiečių kalbomis nuo 1878 m. Trūksta 1884 m. užrašų, 1886 ir 1887 m. yra tik kelių mėnesių įrašai, pokariniai rašyti didesnio formato bloknotuose ir baigiasi 1927 m. 1886 m. įrašai spausdintame kalendoriuje gydytojams užrašams skirtoje dalyje baigti kovo 8 d. (s. v. 8), 1887 m. – vasario 8 d., 9–24 d. lapeliai išplėsti, spalio 21–24 d. įrašyti keli „trakologinių“ knygų pavadinimai ir pastabos apie sveikatos būklę (s. v. 9), kas rodo krizinių gyvenimo momentų atspindžius jo biografijoje. L. Gira pažymi, kad turėjo įprotį saugoti asmeninę korespondenciją ir ją brangino. Autobiografiją J. Basanavičius baigė 1922 m. birželio 16 d. (jos medžiaga pradėta tvarkyti 1921 m. birželį, o tekstas pradėtas rašyti – 1922 m. kovo 14 d.).⁷ Tad neskelbti liko 1922 m. antrosios pusės – 1927 m. vasario 7 d. užrašai.* Dalį autobiografijos J. Basana-

vičius skaitė 1926 m. kovo 14 d., o spalio 3 d. jos tekstą pasiėmė kunigas V. Zajančkauskas (1864–1956), filosofijos daktaras, apsigynęs disertaciją apie Dunsą Skotą Fribure, dėstęs Vytauto Didžiojo gimnazijoje ir Lietuvių mokytojų seminarijoje ir aktyvus vietinės lietuvių bendrijos veikėjas. 75-ųjų daktaro gimimo metinių minėjimo iškilmėse Vilniuje jis perskaitė pagrindinį pranešimą.⁸

Kelerių metų kalendorėliuose pridėta sudžiuvusių dobilų (vienas jų penkialapis) ir kitokių augalų. Užrašams skirtos gydytojų kalendorėlių dalies pabaigoje esančioje lentelėje žymėdavo mėnesines įplaukas ir išlaidas bei sumuodavo metines. Ar viskas pateko į autobiografijos tekstą? Tikrinant paskelbtą 1936 m., pasirinkti 1905 m. įrašai gydytojo kalendorėlyje ir 1917 m. kovo 1 d. – 1919 m. liepos 1 d. užrašų sąsiuvinis (s. v. 25 ir 48). Iš kalendorėlio skelbtame tekste nieko nepraleista. Lyginant gruodžio 12 ir 14 d. įrašus („Vakare Ks. Smiglecki ir St. Kognovicki iš Kauno kviečia jų susirinkiman Kaunan atvykti.“, „[1 pirmą valandą] popiet vakare: P. Vileišis, [P.] Klimaitis, kratymas: nutarta programa Kaune susivažiavimui dvarp[onių]“ su autobiografija, matyti, kaip autorius juos papildė atsimintomis smulkmenomis. Iš sąsiuvinio praleistas 1918 m. gruodžio 7 d. įrašas („Vakaro 5–9 [valandą] Tarybos [Lietuvos Valstybės Tarybos] posėdyje antrame skaityme 12 balsų prieš 10 nedemokratingu būdu sušaukti konferenciją. Didelė klaida!“), 1919 m. sausio 2 d. („Labai blogai mūsiškiai daro pabėgdami ir tą miestą visiškai lenkams pavesdami.“). Tačiau tai gali būti ir autobiografijos leidėjų praleidimai. J. Basanavičius apie sveikatą, orą ir savo ligos istoriją smulkiau pradėjo rašyti 1889 m., o 1905 m. rugpjūtį grįžus į Lietuvą, atsiranda įrašai apie sapnus, nuo 1919 m. pradeda fiksuoti miego trukmę ir dienos orų temperatūrą, 1921–1923 m. atsiranda įrašai apie maisto produktų kainas, kylančias infliacijos sąlygomis. Kai kurie įrašai – tai ir sergančio gydytojo savistabos apraška, fiksuojamos kelionės po kurortus ir konsultacijos su kolegomis dėl prastos sveikatos būklės. Skelbtinas vietas kalendorėliuose ir užrašuose šalia pabraukdavo mėlyną pieštuką, retkarčiais raudonu, kartais žymėjo „paukštelius“. Tokių įrašų negalime laikyti vieninteliais autobiografijos šaltiniais, autoriaus naudojoji savo pirmąją autobiografiją, paskelbta J. Šliūpo, publikuotais atsiminimais apie „Aušrą“, asmeniniame archyve esančiais dokumentais, sukauptais laikraščių iškarpų rinkiniais. Tad autobiografijos tekstas reikia laikyti dokumentuotu** (keletas dokumentų paskelbti ištisai). Rašyta lakoniški, vieni susiję su darbais, dažniausiai fiksuoja nuveiktus, nuo 1922 m. lieka tik protoliškos ir sausos buvusių dienos įvykių santraukos. Įrašai mėlynu rašalu, kartais juodu ar raudonu, prieš 1905 m. nemažai tekstų pildyta pieštuku. Štai keletas svarbesnių įrašų 1905 m. kalendorėlyje: spalio 10 d. „Ar nesušaukti lietuvių susivažiavimo Vilniuje? Pasikalbėti apie tai su P. Vileišiu ir [Jonu] Kriauciūnu.“, 13 d. „Pavakare [M. Dovoina]-Silv[estraitis] ir Jurašaitis [Aleksandras, fotografas, 1859-1915], „Kalba apie protestų pralaisvinimą etc.“, 31 d. „Užmaniau sušaukti Vilniaus lietuvių ant rytdienos pasikalbėti apie tautos reikalus ir išleisti manifestą dėl kongreso Vilniuje. Vakare – [M.] D[ovoina]-Silvestraitis.“, lapkričio 24 d. „Vakare susirinkimas apie programą rus[u] konstitucin[ių] demorat[u] partijos.“, 25 d. „Vakare d-ras [K.] Grinys ir Jurašaitis.“, 29 d. „Vakare – Jurašaitis ir P. Vileišis iki 10 [valandos]; gana rašiau apie įsteigimą tautiš[os] demokrat[u] partijos ir kalbėjau.“, gruodžio 3 d. „Iš ryto Lietuvių kongresas – daug kalbėjau, baisiai nuvargau, arytmija ir daug kartų.“, 6 d. „Vakare k[unigas] [Juozapas] Ambraziejus ir [A.] Smetona.“, 10 d. „Iš ryto P. Vileišis su propozicija dėl redaktorių – pietavau pas jį – 7 [valandą] vakare įsteigimas Tautiškos liet[uv]ių demokratų partijos.“, 11 d. „Vakare – susirinkimas dėl pasikalbėjimo apie susivienijimą visų partijų – be pasekmės.“, 22 d. „Rašymas manifestu vardu „Tautinės lietuvių demokratų partijos.“, 31 d. „Taip baigiasi metai...“ (daugtaškis ir šauktukas aptinkami tik keliolikoje įrašų mirčių, Naujųjų metų ar ypatingų J. Basanavičiui įvykių atvejais).

1922 m. antrosios pusės – 1927 m. įra-

Jonas Basanavičius 1980 m.

šuose J. Basanavičius dažniausiai mini, kad eina skaityti Kauno laikraščius į vilniškių lietuviškų leidinių redakcijas, lankosi spaustuvėje dėl „Lietuvių tautos“ ar savo tekstų, po pietų paprastai būdavo namuose, taisydamas korektūras, rašydamas laiškus, guldavosi pusė vienuoliktos, keldavosi pusė devynių. 1922–1923 m. veikiamas šuoliuojančios infliacijos žymėjo duonos, sviesto, pieno, kiaušinių, valgytų pietų kainas. Vakaraus tekdavo dalyvauti posėdžiuose, pagerbimuose, mokinių išleistuvėse ar būti svečiuose pas artimus pažįstamus. Būdingas šiam laikotarpiui pasižymėjimas – vieno ligonio lankymas.

Štai nusistovėjusios dienos įrašai: 1925 m. liepos 21 ir 22 d. „Atsigulus 11, miegas iki 1½ ir po ilgos pertraukos iki 7; visą dieną namie buvau, nieko gero nepadariau.“, „Atsigulus 11, miego iki 2 ir po pertraukos iki 7; prieš piet – spaustuvėje, po pietų – trumpas miegas, iki vakaro namie: laikraščių skaitymas.“ Tų metų gruodžio 15 d. įrašo: „Atsigulus ½11, miegas su pertraukomis iki 8; visą dieną namie: rankiojau ir skaičiau akmens, žalvario ir geležies daiktus, vakare – rašinėju trakių [taip tekste] vardus.“ Dalį gruodžio skyrė jų vardų rankiojimui iš Homero „Iliados“, ką darė ir Naujųjų metų išvakarėse: „Atsiguliau 11, su pertraukomis miegas iki 8, visa diena namie, rankiojau Iliadoje trakiškus vardus. – Širdis – rami. – Taip baigiasi 1925 metai.“ Beveik po metų, 1926 m. spalio 2 d. šeštadienį, rašo panašiai: „Atsiguliau kaip visada ½11 ir su pertraukomis miegojau iki 6; paskui paskaitęs vėl snaudžiau iki 8; diena praėjo rašant laišką, skaitant ir vakare prūsų lietuvių vardus belyginant su bulgariškais.“ 1924 m. gruodžio 31 d. kaip visada nuėjo miegoti pusė vienuoliktos, apie tai ramiai parašė: „Taip miegant pasibaigė 1924 metai, kuriuose man teko tiek daug kentėti...“ Emocingenis sakiny s žodis, kad ir vertinant neišvengiamas epitetas, labai reti. Tik fiksuodamas žinią apie T. Vrublevskio mirtį 1925 m. liepos 4 d., nuoširdžiai gailestauja: „Vakar liet[uv]ių poliklinikoje pasimirė adv[okatas] Tadas Wróblewski, [Lietuvių] mokslo draugijos pagarbos narys, didis lietuvių draugas – *requiescat in pace!*“ Politinius įvykius įprastai tik konstatuodavo. Taip 1926 m. gegužę J. Pilsudskiui Lenkijoje įvykdžius perversmą, 13 d. jo šalininkų demonstracijai Vilniuje skiria sakinį: „Didžiąją gatvę didelė manifestacija nuėjo katedros linkui, priežastis Pilsudskio ir jo sėbrų užplūdimas Varšuvon (norint nuversti Vitoso kabinetą).“ Apie Gruodžio 17-osios perversmą Lietuvoje kitą dieną išgirdo iš kunigo V. Zajančkausko, klausiusio žinių per radiją, 20 d. pažymi, kad apsilankė Varšuvos laikraščio „Kurjer poranny“ korespondentas Mackevičius „sužinoti mano nuomonę apie 17-os dienos perversmą Kaune“. Tų metų kovo 1 d. tarnaitės pasakojimo apie lenkų policijos šnipo lankymąsi pas kiemsargį teiraujantis apie jo pragyvenimo šaltinius, jei nepraktikuoja kaip daktaras ir pan., taip pat nekomentuoją ar kitaip vertina.

J. Basanavičius dalyvavo daugelio Vilniaus lietuvių organizacijų veikloje. Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti

Centro komiteto posėdžiuose pirmininkavo nuo 1922 m. spalio 13 d. Nors pagal balsavimo rezultatus kitų metų birželio 29 d. visuotiniame draugijos susirinkime buvo ketvirtas po kunigų Prano Bieliausko (1883–1957), Vlado Jezukevičiaus (1886–1959), marcinioniškio Šv. Mikalojaus bažnyčios klebono iki 1924 m., ir Onos Žebrauskaitės, buvo išrinktas draugijos pirmininku. 1923 m. liepos mėnesį jos prieglaudose ir bendrabučiuose gyveno 640 našlaičių ir mokinių lietuvių. Per J. Basanavičių ėjo jo vardu siunčiamos JAV lietuvių aukos. 1924 m. lapkričio 2 d. visuotiniame susirinkime gavęs 42 balsus, išrinktas į komitetą (P. Bieliauskas surinko 52). Nuo gegužės mėnesio posėdžius vedė jis arba kunigas P. Kraujalis. Juose nesirodė nuo 1925 m. spalio mėnesio, o 1926 m. vasario 14 d. Danieliui Alseikai pasiūlius, visuotinio susirinkimo išrinktas komiteto garbės pirmininku. Tais metais su pertraukomis dar lankė komiteto posėdžius, juos vesdavo, paskutiniame pabuvojo gruodžio 17 d.⁹ Tačiau nedalyvavo Vilniaus lietuvių klubo, įsteigto 1920 m. sausio mėnesį, veikloje, nors jo steigėjų ir narių tarpe rastume J. Tumą, M. Biržišką, D. Alseiką. Klubas nuomojamose patalpose rengė šeimyninius, šokių vakarus, paskaitas, buvo pianinas, biliardo stalas, žaista kortomis, užmiestyje organizuotos gegužinės. 1921 m. klubas kooperavosi su gudų dramos mėgėjų rateliu. Mirus J. Basanavičiui, valdyba atidėjo visuotinį susirinkimą iki vasario 27 d. ir nutarė ant karsto dėti vainiką su užrašu „Lietuvos Atgimimo Aušros Skelbėjui – Vilniaus Lietuvių Klubas“.¹⁰

1923–1924 m. dirbo Vytauto Didžiojo gimnazijos gydytoju, globojo moksleivių tautosakininkų kuopelę ir gimnazijos skautus, priklausė Sanitarinės pagalbos draugijos, išlaikiusiai Lietuvių polikliniką, valdybai. Daktaras D. Alseika, galima sakyti, globojęs J. Basanavičių paskutiniais gyvenimo metais, rašė, kad nuo 1926 m. pavasario iš LMD bibliotekos kambarelio išeidavo retai, nesitraukė nuo savo tyrinėjimų, siūlant pasigydyti, atsisakinėjo dėl būtinybės baigti pradėtus darbus. Per laidotuves kalboje minėjo, kad velionis jautėsi nelaimingas, nes lietuvių tarpe nematė nė vieno „trakologinių“ studijų tęsėjo, o pats sielojosi, kad nespėsiąs jų baigti.¹¹ Dienoraštiniai įrašai liudija, kad ir paskutinėmis dienomis dirbo, skaitė laikraščius (tai darė ir Lietuvių poliklinikoje), rašė laiškus, vertė burtus, sudarinėjo LMD išleistų vadovėlių bibliografiją, domėjosi mokslo naujienomis (Hanso Mortenseno (1894–1964), Prūsijos ir Mažosios Lietuvos tyrėjo 1926 m. išleista knyga apie Lietuvos geomorfologiją). Vartė Žano Moklero (Jean Maclère, 1887–1951), rėmusio Lietuvos poziciją Vilniaus klausimu, ką tik išleistus kelionės per lietuvių žemę išpūdžius „Po blyškiu lietuvių dangumi“. Abi knygos yra J. Basanavičiaus asmeninės bibliotekos fonde. Žodžiu, kaip tokio amžiaus, buvo pakankamai savo amžiui aktyvus ir darbštus žmogus, nepratęs dykai leisti laiko.

Tęsinys kitame numeryje

*„Dėl Daktaro Jono Basanavičiaus sukaktuvių lapkričio 23 d., 1926 m.“, *Vilniaus kalendorius 1927 metams*, Vilnius, 1926, p. 37–50.

**Pavyzdžiui, panaudotas 1882 m. gruodžio 21 d. datuotas Prahos universiteto studento registracijos lapas su profesorių parašais, kuriame matyti, kad įsirašė išklausyti kelis medicinos kursus (LLIR, f. 2, s. v. 1916, l. 1).

LITERATŪRA:

1. „Prof. Biržiška apie d-rą Basanavičių ir savo kelionę į Vilnių“, *Vilniaus aidas*, 1927 03 10, Nr. 28, p. 2.
2. J. Būtėnas, „Knyga apie Basanavičių“, *Kultūra*, 1938, Nr. 12, p. 828.
3. L. Gira, „D-r Jonas Basanavičius“, *Vilniaus kalendorius 1907 metams*, Vilnius, 1906, p. 27–37.
4. L. Gira, Žiupsnelis atsiminimų apie d-rą J. Basanavičių, *Rytas*, 1927 02 23, Nr. 43, p. 2.
5. Lietuvių rašytojai laiškuose ir atsiminimuose, *Literatūra ir kalba*, T. XX, Vilnius, 1987, p. 54.
6. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos rankraštynas (LLI BR), F-2-47.
7. D-ro Jono Basanavičiaus autobiografija. *Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija 1851–1922*, Vilnius, 1936, p. 168.
8. „Dėl Daktaro Jono Basanavičiaus sukaktuvių lapkričio 23 d., 1926 m.“, *Vilniaus kalendorius 1927 metams*, Vilnius, 1926, p. 37–50.
9. Draugijos Centro komiteto protokolai už 1922–1926 m., MAB RS, F70-3, l. 13, 15–16, 22, 24 a. p., 45–46, 63, 76.
10. Ten pat, F70-420, l. 37;423, l. 3; 425, l. 62 a. p.
11. D-ras D. Alseika, „Paskutinės a. a. D-ro Jono Basanavičiaus dienos ir valandos“, *Vilniaus aidas*, 1927 02 19, Nr. 20, p. 3; „D-ro D. Alseikos kalba pas a. a. Basanavičiaus kapą“, *ibid.*, 1927 02 22, nr. 21, p. 2.

Lietuvos ambasadorius Romualdas Kalonaitis

Minint 5-ąsias mirties metines

Prof. Vytautas URBONAS, Vilnius

Romualdas Kalonaitis

Tęsinys. Pradžia Nr. 16

1978 m. išėjo R. Kalonaičio mokslo populiarinimo knyga plačiai skaitytų auditorijai – „Klaidūs alchemijos pasauliai“. Šioje kelių žinomų šalies mokslininkų recenzuotoje ir leidyklos „Mokslas“ išleistoje knygoje R. Kalonaitis, remdamasis įvairių šalių istorikų darbais ir gausiais pačių alchemikų rašytais šaltiniais, supažindina skaitytojus su alchemikų žodynu, populiariai nušviečia alchemijos kūrėjų atradimus, nagrinėja jų eksperimentus, aprašo užmirštas paslaptis, klaidas, įvertina alchemiją šiuolaikinio mokslo požiūriu.

Po poros metų išėjo ir kita R. Kalonaičio parašyta mokslo populiarinimo knyga „Visagalis laikas“. Ją 1980 m. išleido „Vagos“ leidykla serijoje „Noriu žinoti“ ir skyrė vyresniųjų klasių mokiniams. Savo knygoje R. Kalonaitis kiek plačiau aptaria laiko sąvokos kilmę, turinį bei laikojaus psichologiją, prabėgomis apžvelgia filosofines laiko teorijas ir fizikinių laiko savybių tyrimus, trumpai apibūdina pagrindines laiko skaičiavimo priemones – kalendorius ir laikrodžius, supažindina su mūsų planetos ir žmonijos praejusių bei būsimo laiko horizontais, t. y. chronologija. Rašydamas apie laikojaus, autorius sumaniai remiasi „puikiais mitologijos, vaizduojamojo meno, poezijos ir apskritai literatūros pavyzdžiais, kuriuose laikas įkūnijamas gyvuose vaizduotės simboliuose“.

1988 m. leidykla „Vyturis“ išleido naują R. Kalonaičio knygą vaikams – apysaką-pasaką su galvosūkiiais ir uždaviniais „Šaunusis ketvertukas prasmegusioje pilyje“ (knygos viršelio nuotrauka šio straipsnio pradžioje š. m. „Vorutos“ Nr. 16, p. 7). Jos turinį sudaro keturių trylikamečių paauglių klajonės po prasmegusią pili, kuri paslėpta gražioje Platelių ežero Pilies saloje. Prasmegusios pilies požemiuose knygos herojai patiria daugybę įvairių nuotykių. Skaitytojas, sekdamas ketvertuko nuotykius, gali juose ir pats dalyvauti, sprendamas pasitaikančius galvosūkius-klūtis. Šis R. Kalonaičio kūrinys buvo šiltai sutiktas ir tradiciniame konkurse išrinktas populiariausias 1987–1988 m. knyga jaunajam skaitytojui. Kaip rodo 2009 m. surengta svetainės www.skaitytas.lt lankytojų apklausa, apysaką-pasaką „Šaunusis ketvertukas prasmegusioje pilyje“ noriai skaito ir gerai vertina ir šių dienų jaunieji skaitytojai. Beje, R. Kalonaitis buvo numatęs rašyti ir šios knygos tęsinį, kurio „herojai jau bus gerokai paaugę...“. Tačiau tokia knyga nepasirodė.

Jaunuosius skaitytojus sudomino ir R. Kalonaičio detektyvinė apysaka vaikams „Sekliai“, kuri dienos šviesą išvydo 1991 m., bei komikso tipo kūrinys vaikams „Lietuva per amžius: nuo Romos laikų iki Vytauto“, kurį 1992 m. sukūrė kartu su dailininku Vladimiru Panaskovu.

Ambasadorius Švedijoje

Tačiau beveik po dviejų dešimtmečių gana sėkmingo žurnalistinio ir literatūrinio darbo, ypač mokslo populiarinimo, fantastikos ir vaikų literatūros srityse, R.

Kalonaitis nusprendė iš esmės pakeisti veiklos kryptį. Jis nutarė išbandyti savo jėgas diplomatinėje tarnyboje. Perėjęs, jo žodžiais, „visas „filtravimo“ rūšis, kurios numatytos Lietuvoje, – Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje, tuometinės Aukščiausiosios Tarybos užsienio reikalų komisijoje, Prezidiume“, jis 1992 m. rudenį buvo paskirtas Lietuvos Respublikos Nepaprastuoju ir įgaliotuoju ambasadoriumi Švedijoje. R. Kalonaitis tapo pirmuoju pilnateisiu Lietuvos nepriklausomos valstybės ambasadoriumi Švedijos Karalystėje: iki jo tarpukario laikotarpiu Lietuvos pasiuntiniais Švedijoje buvo įgaliotieji ministrai J. Aukštuolis, I. Šeinius, J. Savickis, V. J. Gylys, o po Lietuvos valstybės atkūrimo 1990 m. – laikinasis reikalų patikėtinis A. Miškinis.

Turint galvoje, kad po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo šalyje diplomatinę tarnybą reikėjo organizuoti, galima sakyti, nuo nulio, R. Kalonaičiui taip pat jau nuo pirmųjų naujoje darbo vietoje dienų teko daug ko mokytis. „Mes į šią tarnybą atėjome iš kitų sričių, – sakė jis viename iš interviu dienraščiui „Tiesa“ 1993 m. – Lietuva neturėjo ir negalėjo turėti diplomatinės tarnybos, kai nebuvo jokių santykių su užsienio valstybėmis. Buvo vienas kitas diplomatas, tarnavęs Tarybų Sąjungos diplomatinėje tarnyboje. <...> Ir pasaulyje dažniausiais diplomatais tampa kitų specialybių žmonės. <...> Mažesnėse valstybėse daugiausia diplomatinę darbą dirba ekonomistai, teisininkai, istorikai, kai kada žurnalistas.“

Kalbėdamas apie savybes, kuriomis turi pasižymėti mūsų šalies diplomatas, R. Kalonaitis pabrėžė, jog „mažos valstybės diplomatas pirmiausia turi sugebėti bendrauti su labai įvairaus mentaliteto, įvairių profesijų ir išsilavinimo žmonėmis: mums tenka bendrauti tiek su karaliais ar premjerais, tiek su visais paprastais žmonėmis. Didelės valstybės diplomatas beveik visur gali pasiūsti savo tarnautojus, juos išstatyti kaip skydą ir pats bendrauti tik aukštoje sferose, mažos valstybės diplomatas tokių galimybių neturi, jis dažniausiai yra „vienas lauke karys“. Net jeigu dirba du ar trys žmonės, jie privalo būti universalūs“. R. Kalonaičio įsitikinimu, „diplomatas turi sugebėti mylėti žmones, juos pažinti, iš pirmo žvilgsnio suvokti jų interesus, mąstymo būdą ir rasti su jais dvasinį ryšį. Tai ir yra svarbiausia. Be šito nebus nieko, nes diplomatas neturi jokių poveikio priemonių, išskyrus save patį. Tu esi kitoje valstybėje, tau reikia įtikinti žmogų. Savojoje šalyje gali įsakyti, ką nors pažadėti, pagaliau papirkti, o ten negali nieko. Vienintelė priemonė – savi argumentai ir asmeninis žavesys. Todėl šiame darbe asmeninės savybės yra pačios svarbiausios“. Kartu jis pažymėjo, jog diplomatui „labai svarbu yra išsilavinimas ir platus akiratis – juk tenka susitikti su svetimos valstybės rašytojais ir kalbėti apie literatūrą arba susitikti su pramonininkais – juos domina pramonės reikalai, sportininkus – sporto ir t.t.“.

Kaip diplomatas turėtų dalyvauti savo šalies politiniame gyvenime? R. Kalonaičio nuomone, „diplomato pareiga – padėti valstybei įgyvendinti savo politiką toje šalyje, kurioje jis yra“. Duotame interviu jis sakė: „Aš esu valstybės įrankis, ir kuo geriau veikiu valstybės interesus plotmėje, tuo geriau valstybei. Jeigu diplomatas užsiima saviveikla – visuomet bus blogai. To daryti negalima. Aš nesu jokios partijos narys, vienodai padedu visoms partijoms užmegzti tarptautinius ryšius, jeigu jos į mane kreipiasi, gelbsčiu visiems Seimo nariams, nepaisydamas, kuriai frakcijai jie priklauso. Aš tarnauju teisėtai išrinktai valstybės valdžiai“. Kalbėdamas apie mūsų šalies vidaus nesutarimus, partijų ginčus bei pareiškimus, R. Kalonaitis pažymėjo, jog „politinis gyvenimas visame pasaulyje yra negailestingas, ten taip pat partijos ginčijasi, ir tuo niekas nesistebi. <...> Tai, kad vyksta gyva politinė diskusija tarp partijų, tarp valdančiosios partijos ir opozicijos, yra ne tik normalu, bet ir ženklas, kad Lietuvoje tikrai yra žodžio, mąstymo, politinės veiklos laisvė. Bet, aišku, politinė veikla, diplomatijos supratimas, neturi peržengti parlamentinės politinės veiklos ribų, ji neturi virsti kokiais

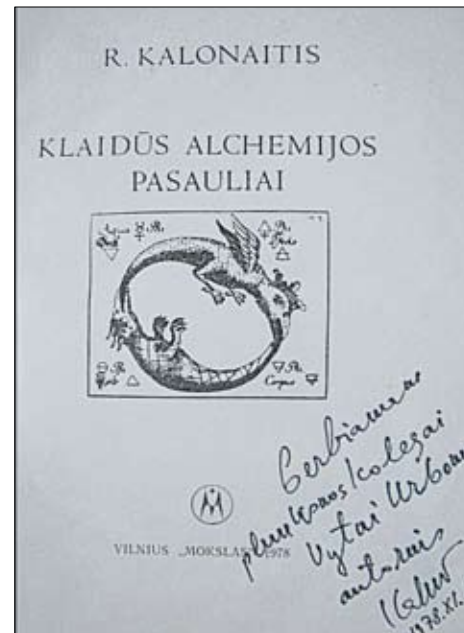
nors neteisėtais veiksmais ar valstybę destabilizuojančiais veiksniais“.

R. Kalonaitis, nuo 1992 iki 1997 m. dirbdamas ambasadoriumi Švedijoje, stengėsi kiek galima daugiau padėti savo šaliai, nuolat ieškojo būdų Lietuvos ir Švedijos tarpusavio santykiams suartinti. „Aš esu tik tarpininkas, – sakė jis 1993 m., duodamas interviu laikraščiui „Kauno laikas“. – Su savo kolegomis darau viską, kad Lietuvos pramonininkų įvaizdis Švedijoje būtų kuo aukštesnis: šio pobūdžio susitikimų, pokalbių nesuskaiciuosiu. Malonu, kad mūsų klausosi, stengiasi suprasti... <...> Galiu iš karto pasakyti, kokios kryptys perspektyviausios. Švedija – labai aukštos technologijos, labai aukštos gamybos kultūros šalis. Jeigu mes tebenorime gaminti bet kaip ir bet ką – nėra jokios prasmės dialogui. Švedai tokio bendradarbiavimo nepripažins. Pasiteltiant vyriausybę, pagalbos organizacijas, reikia derėtis, lengvatinėmis sąlygomis gauti aukščiausias švedų technologijas, įgyvendinti jas Lietuvoje. Pirmiausia – energetikoje ir žemės ūkyje. Štai mūsų ir Švedijos klimatinės sąlygos labai panašios. Bet čia žemės ūkyje tedirba tik 4 procentai žmonių.“ R. Kalonaičio nuomone, švedai galėtų suteikti žymią pagalbą Kauno pramonei. „Kauniečiai turi gerą pramonę, kurią nedelsiant derėtų atnaujinti, – teigė jis. – Švedija galėtų būti lemiama veiksnys. O jeigu kur nors, kas nors <...> merdėja, tai tik dėl to, kad nediršta leisti į naujas sritis. Patikėkit, aš žinau ką kalbu; kaip inžinierius ekonomistas, kaip pramonininkas, esu apvažiavęs visas Lietuvos pramonės įmones. Nė kiek neabejoju, kad Lietuvos pramonė iniciatyvių žmonių dėka atsigauna. Pirmiausia – Kauno pramonė“.

Interviu parengęs Kauno žurnalistas Petras Palilionis, 1993 m. rugsėjo mėnesį apsilankęs Švedijoje, Stokholmo mieste, naujuose erdviuose apartamentuose tik ką įsikūrusioje Lietuvos pasiuntinybėje, iš jos išėjo „nesvarstydamas, saldsu ar kartus literato, vakarykščio žurnalisto, o nūnai nepriklausomos Lietuvos atstovo (Romualdo Kalonaičio) gyvenimas, <...> nepaklauses, kiek jam kainuoja nuolatinė įtampa, derybos, susitikimai, diplomatinis taktas, kai reikia įgyvendinti Respublikos interesus“. Neatsitiktinai tą pačių metų gruodžio 29 d. dienraštyje „Tiesa“ išspausdintame interviu žurnalistė Virginija Vanagienė priminė tuometinės valdžios apgailestavimą, „kad Lietuva turi tik vieną Romualdą Kalonaitį, kad tokio lygio diplomatų labai trūksta“.

Apie Lietuvos ir Švedijos valstybių tarpusavio santykius R. Kalonaitis kalbėjo ir kituose interviu dienraščiams „Lietuvos rytas“, „Vakarų ekspresas“, „Kauno diena“, „Lietuvos aidas“, laikraščiui „Pirmadienis“, savo straipsniuose „Kas padaryta ir kas ne?“, „Pavojai Vakaruose tyko patenkintų ir mažai žinančių verslininkų“. Dirbdamas Švedijoje, išmokęs švedų kalbą, jis rinko medžiagą knygoms apie šios šalies diplomatiją, apie Lietuvos ir Švedijos santykius tarpukariu ir pastaraisiais metais, istorinio, politinio bei kultūrinio pobūdžio knygai apie Švediją. Tačiau dėl didelio užimtumo diplomatinio darbu, laiko stokos, atrodo, šių darbų neužbaigė. Tik 1996 m. Vilniuje leidykla „Logos“ išleido iš švedų kalbos jo išverstą knygą „Karys mūšio lauke“ – mokomąją priemonę kariams. Ši Švedijos karių mokymui nuo 1986 m. naudojamą vadovėlį išversti į lietuvių kalbą R. Kalonaitis pasiūlė Švedijoje viešėjusiems Lietuvos Respublikos kariuomenės vadui Jonui Andriškevičiui ir Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministrui Linui Linkevičiui, kurie paskui padėjo gauti švedų karinės valdžios leidimą jį išleisti Lietuvoje. Gausiai iliustruotame vadovėlyje išdėstyti patarimai ir nurodymai, kaip būtina elgtis mūšio lauke ir jo prieigose, aprašyta mūšio bei žygio eiga, vaizdžiai parodyti viso dalinio ir atskirų karių veiksmai.

R. Kalonaitis palaikė nuolatinius ryšius su Stokholmo lietuvių bendruomene. Jis susitikinėjo su daugeliu jos atstovų, dalyvaudavo bendruomenės renginiuose, kartu minėdavo Vasario 16-ąją. R. Kalonaitis Stokholme gyveno su šeima – žmona gydytoja Liucija, vaikais Viktorija ir Joriu, kurie mokėsi tarptautinėje anglų mokykloje. Už nuopelnus plėtojant

Romualdo Kalonaičio knygos „Klaidūs alchemijos pasauliai“ priešlapis su dedikacija Vytautui Urbanui

Lietuvos ir Švedijos tarpusavio santykius R. Kalonaitis 1996 m. buvo apdovanotas Švedijos šiaurinės žvaigždės ordinu.

Ambasadorius ypatingiems pavedimams

1997 m. pabaigoje sugrįžęs iš Švedijos R. Kalonaitis buvo paskirtas Lietuvos Respublikos misijos prie Europos Bendrijos nepaprastuoju ir įgaliotuoju ambasadoriumi, nuo 2001 iki 2003 m. jis dirbo Lietuvos užsienio reikalų ministerijos patarėjų grupės ambasadoriumi ypatingiems pavedimams ir kartu vadovavo Europos integracijos studijų centrui, o 2003–2004 m. buvo Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Europos Sąjungos departamento ambasadorius ypatingiems pavedimams COREPER klausimais. Tuo metu Lietuva ruošėsi stoti į Europos Sąjungą, ir R. Kalonaičiui kartu su kitais Lietuvos užsienio reikalų ministerijos darbuotojais teko rengti reikiamus dokumentus, juos derinti su Europos Sąjunga, Europos Komisija, kitomis Europos Sąjungos institucijomis. Kai 1998 m. Europos Komisija priėmė sprendimą kol kas nekviesti Lietuvos į derybas dėl stojimo į Europos Sąjungą, R. Kalonaičiui irgi teko visuomenei aiškinti tokios Briuselio pozicijos priežastis. Netrukus pasirodė jo pokalbis su žurnaliste P. Krupenkaite „Lietuva liko šalia Europos“ savaitiniame naujienų žurnale „Ekstra“, komentarei „Po Briuselio išvadų – kaltininkų paieškos“ (greta politikų pasisakymų) dienraštyje „Lietuvos rytas“, pokalbis su žurnaliste Agne Nastopkaite „Lietuvos ekonomika dar nepajėgi konkuruoti bendrojoje rinkoje“ dienraštyje „Respublika“.

Tačiau po poros metų diplomatas R. Kalonaitis jau galėjo Lietuvos žmonėms pranešti džiugesnių žinių: 2001 m. mėnesiniame informaciniame leidinyje „Integracijos žinios“ iš pradžių pasirodė jo specialus interviu „Briuselio požiūris į Lietuvos derybų (dėl narystės ES) spartą išlieka pozityvus“, o paskui jo kaip buvusiojo ir Oskaro Jusio kaip naujojo Lietuvos Respublikos misijos prie Europos Bendrijos ambasadoriaus, interviu „Dvigubi linkėjimai iš Briuselio“. 2001 m. R. Kalonaičio vadovaujamas Europos integracijos studijų centras pradėjo leisti ir specialų leidinį, skirtą Lietuvos derybų dėl narystės Europos Sąjungoje eigai nušviesti, – „Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą metraštį“, kurio redakcinės kolegijos nariu buvo ir R. Kalonaitis; jo leidimas buvo nutrauktas 2004 m., Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą. 2004 m. išėjo Europos integracijos studijų centro ir R. Kalonaičio parengta knyga „Konventas, Konstitucija ir Europos Sąjungos ateitis, 2002–2003“. R. Kalonaitis neretai dalyvaudavo ir konferencijose bei seminaruose Europos Sąjungos veiklos ir Lietuvos integracijos į šią Sąjungą klausimais.

Tęsinys kitame numeryje

Aukojimo apžadas* (aktas)

O, Visagali Dieve, kiek daug amžių praėjo nuo to laiko, kai ne tik žmonija, bet ir visa kūrinija, pavergėjo valia, pajungta tuštybei (**Rom 8, 18-25**). Dievo įstatymai pamiršti, o pasaulio – klatingi ir savanaudiški. Atpildas dėl apgaulingų įstatymų mums sugrįžta prakeikimu ir nelaimėmis. Mums duota dieviškoji prigimtis apžadu niekinama, trypiama ir išjuokiama, o Mozė ir Aaronas žalingu savo apžadu nuo Tavęs, Dieve, paslėpė visą žemės veidą (**Sk 22,11**).

Ir kitais apžadais iki šiol esame klaidinami dvasios tamsybės.

Mūsų skola dieviškai prigimčiai kasdien didėja ir grėsmingais ženklais ragina liautis meluoti ir žudyti. Tuštybe apgirtęs pasaulis nuo gašlumo ir godumo ritasi į susinaikinimą ir traukia prarajon nekalčius.

Dieve, nuodėmių potvynis skandina mūsų Tėvynę ir jos vaikus. Širdį drasko skausmas matant naikinamą Lietuvą, darkomą mūsų kalbą, trypiamus papročius, ypač klastojamą mūsų praeitį, o lupikavimas, išnaudojimas ir abejingumas yra labai skausmingas ir keliantis neviltį. Šaltakraujams valdžios didžiūnams rūpi tik asmeniniai ir buvusių grobikų interesai. Nusivylusi ir sukręsta tauta nyksta. Mes per silpni įveikti melą, klastą, prievarčią, apgaulę, todėl prašome:

suteik išminties ir primink žodžius skleisti tą tiesą, kuria gyveno ir buvo laiminami mūsų protėviai;

padėk atskleisti žmogaus prigimties prasmę, grožį ir svarbą;

padėk prikelti nutylėtą ir suklastotą istorinę tiesą, mūsų Tautos dvasią, jos kalbą ir grožį;

padėk iš naujo atrasti vandenų, dangaus ir žemės dvasių vardus, jų grožį ir reikšmę, jų troškimus padėti mums atverti Dievui širdis ir protus;

padėk prisišaukti šventuosius protėvius, jų stiprybę, kad vėl taptume vienu kūnu Tiesoje, Meilėje, Vienybėje;

padėk mūsų Tėvynėje atkurti Lietuvos Karalystę, puoselėti jos Dvasią, Skaistybės Dvasią, Sujungtos Žemės Dvasią, Maldos Dvasią;

padėk, kad ir visa kūrinija būtų išvaduota iš pragaištingos vergystės;

O mes nepamirškime savo protėvių ir savo istorijos šaknų.

Krauju ir motinų ašaromis aplaistytą žemę – Tėvynę – kaip gyvybę privalome saugoti.

Didžiosios Aukos Karaliau,

Nuo Mozės dienų iki šios valandos aukojame Tau visų mūsų gyvųjų, žuvusiųjų ir mirusiųjų tautiečių kraują, kančias ir būtį, visų šventųjų protėvių pralietą kraują, kančias ir būtį, aukojame ir visų žmonių kraują ir gyvenimą, visą Dievo sukurtą Lietuvos žemę ir visą žmoniją, kuri nepatyrė Mozės apžadų ir nesuvokia šiandienos apžadų pavojaus.

Didžiosios Aukos Karaliau,

išklausyk mūsų prašymus, surakink visus apžadus, apsaugok mus nuo pavergėjo valios ir išlaisvink mus iš pragaištingos vergovės.

Šv. Marija, padėk sutraiškyti blogio gyvatei galvą, kaip Šv. Rašte pasakyta.

To prašome Jėzų Kristų, mūsų Viešpatį.

Tebūnie taip.

Šis apžadas, kuriame dalyvavo kunigai ir pasauliečiai, atliktas 2011 m. liepos 5 d. Karkakalnyje (Vilkaviškio r., Šukių k.)**

* apžadas – pasižadėjimas ką padaryti, įžadas (www.lkz.lt)

** Karkakalnis – vienas iš septynių kalnų. „Septyni kalnai išdėstyti kaip ir Grįžulo Ratų žvaigždyno septynios žvaigždės.“ „Kaukakalnis reiškia juodberą žirgą ir karalių, šaukiantį gyvuosius ir mirusiuosius; **Karkakalnis** – tai baltas žirgas, nenugalimasis karalius; Kumetkalnis – sartinis žirgas, negailestingasis karalius; Jaučiakalnis – palvas žirgas, ištvermingasis karalius; Širvkalnis – širmas žirgas, didžiosios aukos karalius; Jotkalnis Balakalnis – šyvas žirgas, didžiosios galybės karalius. Keturi kalnai natūralūs, o trys – Karkakalnis, Jaučiakalnis ir Jotkalnis – supilti <...>“ (www.pasakusuduva.lt).

Parengė Petras CIDZIKAS, Vilnius

Muziejus laikraštyje Nr. 30 (187)

Alavinės žvakidės

Lietuvoje alavas arba alavo ir švino lydinys vietinių juvelyrų naudojamas nuo II–III a. Vis dėlto Lietuvoje alavinių dirbinių rasta iš ankstesnio laikotarpio. V. Kazakevičiaus tyrinėtame Plinkagalio kapinyne rasta apie 270 alavinių karolių. Aptiktieji karoliai rutulio, nupjauto kūgio ir cilindro formų. Kapinynas datuojamas V–VI a. Tačiau alavinių daiktų archeologai randa ne daug, nes jie būdavo vis perlydomi ir daromi iš naujo – taip miestelėnai atnaujinavo savo buitį. Alavo era užtruko gana ilgai. XVI–XVIII a. plito lieti alaviniai indai, plaketės, medaliai, dekoratyviniai dirbiniai, imituojantys brangesnius sidabrinčius. XVIII a. I p. vyravo lenktų linijų, įmantraus dekoruoto stiliaus liejiniai, nuo XVIII a. ketvirtos ketvirčio – racionalių formų, aiškos kompozicijos klasicistiniai liejiniai (Š. Persjė, F. Fonteno, brolių Adamų liejinių projektai). XIX a. vyravo istorizmas ir eklektika, XIX a. pab.–XX a. pr. – modernas. Meniški alaviniai indai pagal paskirtį buvo naudojami

Žvakidės, alavas. XVIII a. pab. – XIX a. pr. V.Neliubino nuotr.

net iki XVII a. Lietuvos – Lenkijos valstybėje sarkofagai dažniausiai būdavo gaminami iš alavo. Bažnyčiose šventosios relikvijos visada buvo laikomos alavo skryniose. Iš alavo buvo gaminamos ir ritualinės statulėlės. Alavas tuo metu į Lietuvą atkeliavo iš Anglijos rūdinių, tada ir šaukš-

tus, šakutes, lėkštes, puodus, šukas, diržų sagtis bei sagas iš jo gamino.

Muziejuose saugomi alavo, švino ar jų lydinų dirbiniai – lėkštės, bokalai, žvakidės, kartais kryžiai, kiti liturginiai reikmenys. Jie yra dulksvai pilkos spalvos, neturi metalui būdingo blizgesio, nes dažnai pasidengę švino ar alavo oksidais. Ant metalo paviršiaus susidarę cheminiai junginiai kurį laiką saugo jį nuo aplinkos poveikio ir aktyvios korozijos. Ilgainiui tokie dirbiniai praranda estetinį vaizdą, jų paviršius atrodo nešvarus, šiurkščiai dėmėtas, todėl juos būtina valyti ir konservuoti.

Trakų istorijos muziejus savo rinkiniuose saugo nemažai alavo dirbinių, skirtingų savo meninės išraiškos formomis, epochomis, paskirtimi. Gausią alavo dirbinių dalį sudaro alavinės žvakidės, išsiskiriančios ne tik formų įvairove, bet ir dydžiu, nuo 40 iki 100 cm aukščio. Žvakidžių pėdos yra trišonės ar keturkampės, puoštos reljefiniu girliandų ar rokailių ornamentu, ant įvairių formų kojelių. Dažniausiai jos

Žvakidės, alavas. XIX a. V.Neliubino nuotr.

datuojamas XVIII a.-XIX a. pab. ir turi rokoko, baroko, neobaroko stiliaus dekoruotus elementus, pagamintus Vakarų Europoje. Įdomi, neoklasicizmo stiliaus, kolonos formos žvakidė, kurios aukštis yra 83,5 cm. Jos pėda yra keturkampė, 184x184 mm dydžio, ant keturių reljefinių kojelių, vaizduojančių angeliukų

veidus. Apatinis kraštas puoštas ažūrinio reljefinių girliandų ornamentu. Žvakidės stiebas kolonos formos, užsibaigiantis keturbriauniu, puoštu augaliniu ornamentu kapiteliu.

Tokios žvakidės buvo naudojamos bažnyčiose, koplyčiose. Jose žvakidės paprastai buvo pastatomos ant baldų, lentynų, aukštos žvakidės pastatomos ant grindų. Neretai žvakidės turėdavo rankeną, už kurios būdavo galima žvakidę patogiai paimti ir nešti pasišviečiant. Muziejaus rinkinyje saugomų žvakidžių kompozicija tipiška, funkcionali. Žvakidės dalis, kurioje įstatoma žvakė, dažniausiai esti dubenėlio formos, kad varvantis parafinas ar vaškas nenutekėtų ant paviršiaus, kur žvakidė stovi. Šios žvakidės buvo naudojamos mirusio šarvojimo metu, gedulo ar konsekravimo apeigoms.

Istorijos skyriaus vedėja
Alyga Zmejevskienė

Ekspонатų pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 31 (188)

Molinės pyškės

Vieni įdomesnių keramikos radinių miesto archeologijoje yra molinės tabakos pyškės. Tai palyginti naujas dirbiny, atsiradęs Europoje po Amerikos atradimo XVI a. kartu su įpročiu rūkyti. Tačiau išliko labai mažai informacijos apie pačią pyškių gamybą. Žinoma, jog pirmosios angliškos molinės pyškės su meistrų ženklais datuojamos 1602 m., o 1619 m. Anglijoje įkurtas pirmasis molinių pyškių gamybos cechas. Iš čia pyškių gamybos paslaptys pateko į Prancūziją, Olandiją. Būtent Olandijoje jų gamyba ypač išplito. Tačiau tik nuo XVII a. II p. yra žinomi daugelis molinių pyškių gamintojų. Dėl didelės tabako kainos pirmosios molinės pyškės buvo nedidelės, jų galvutės nesiekė ir colio (2,54 cm). XVI a. pab. – XVII a. Europoje pyškės gamintos iš taip vadinamojo balto molio arba kitaip kaolino, kuris buvo lengvai formuojamas ir yra atsparus ugniai. Iki pat XVII a. I p. pyškių galvutės išliko nedidelės, tačiau pasižymėjo didele formų įvairove. Dauguma jų buvo neornamentuotos, tačiau dažniausiai pažymėtos gamintojo, savininko inicialais ar simboliais, bū-

tent tai archeologai ir yra puikus chronologinis indikatorius. Pyškių gamyba buvo palyginti paprasta. Meistrai pagamindavo molinę arba medinę formą, susidedančią iš dviejų pusių ir per galvutę pripildavo skysto molio. Sudėtingiausia buvo pagaminti molinį kandiklį, kurio ilgis siekdavo iki 50 cm. Tai reikalavo specifinių meistro žinių bei reikėjo gerai paruošti molį. Pvz., Rusijoje įkūrus pirmąją pyškių gamybos manufaktūrą, šiam tikslui buvo specialiai pasamdytas meistras iš Olandijos. Nuo XVII a. vid., atpigus tabakui, pyškių galvutės tapo didesnės, ilgesnės, o savo forma priminė cilindrus. XIX a. pr. kandiklis tapo trumpesnis, pyškės tapo puošnesnės. Lietuvoje ankstyviausios molinės pyškės datuojamos XVII a., daug dažniau jų aptinkama XVIII a. kultūrinuose sluoksniuose. Balto molio pyškių rasta Kauno, Vilniaus, Klaipėdos senamiesčiuose, Palangoje, Šventojoje, Šilutėje. Populiariausios buvo Olandijoje pagamintos pyškės. Vienas tokių gamybos centrų buvo Goudos miestas (Olandija). Keli šimtai olandiškų pyškių fragmentų rasta Klaipėdoje. Pyškių galvutės

bei vamzdeliai dekoruoti smulkių stačiakampių, duobučių, rombų ar apskritimų ornamentu. Taip pat ženklintos savininko inicialais, miesto ar fabriko ženklais. Be balto molio pyškių daug dažniau Lietuvos senamiesčiuose aptinkamos taip vadinamos turkiškos pyškės, pagamintos iš rausvo molio. Jų randama visoje Lietuvoje. Manoma, kad tarp 1601-1603 m. pyškės plačiai išplito Egipte ir būtent iš čia jos pateko į Turkiją. 1604 m. Sofijos mieste (antrasis pagal dydį Osmanų imperijos miestas) minimas pirmasis pyškių gamybos cechas. Turkų meistrai turėjo sukurti savo pyškių gamybos technologiją. Visų pirma, buvo atsakyta monolitinio molinio kandiklio, vietoje jo pradėtas naudoti medinis. Tai neabejotinai buvo puikus patobulinimas. Dėl to pyškės tapo patvaresnės. Jų gamyba tapo paprastesnė, galvutės

Molinės pyškės, rastos archeologinių tyrimų metu. XVII - XVIII a. O.Šešelio nuotr.

kaklelės trumpesnės, jo kraštai puošiami voleliu. Dėl šių priežasčių XVII - XVIII a. šias molines pyškes pamėgo ir Lietuvos pyškiuotojai. Pyškės, kopijuojant atvežtines, buvo gaminamos ir vietos meistrų. Kaip ir europietiškių, jų galvutės pakraščiai būdavo ornamentuojami įkartėlėmis, egļučių ir kt. ornamentu bei ženklinamos meistrų ar cechų ženklais. Pristatomi keli molinių pyškių fragmentai saugomi muziejaus archeologijos rinkinyje. Šešios jų priskiriamos taip vadinamajam turkiškam tipui. Jos

rastos atliekant archeologinius tyrimus Trakų senamiestyje, Senųjų Trakų piliavietėje. Sveika pyškė aptikta buvusioje Oginskių dvarvietėje, Trakuose. Pastaroji puošniausia iš čia eksponuojamų, pagaminta iš rudo molio, palyginti gausiai ornamentuota. Ant trijų pyškių išliko gamintojo ženklai, vienoje aiškiai matyti arabiški rašmenys. Nedidelis balto molio pyškės fragmentas rastas Trakų parapijinėje bažnyčioje. Olandiško tipo balto molio pyškė rasta Klaipėdoje. Ji datuojama XVII a. pab. - XVIII a. pr. Pyškė ženklinta gamintojo ženklu – į dvi dalis padalintu skydu, kiekvienoje pusėje yra po tris taškučius. Šiais laikais pyškės gaminamos iš įvairių medžiagų - kukavos medžio šaknies, kukurūzų burbulės, moliūgo, bambuko, stiklo, metalo, akmens, porceliano Susipažinti su pyškių istorija bei pamatyti jų įvairovę galima Trakų Salos pilies ekspozicijoje.

Archeologijos skyriaus vedėjas
Ugnius Budvydas

Ekspонатų pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Tęsinys. Pradžią Nr. 16

Turime žinių apie 1911 m. išrinktą 15-kos asmenų bažnyčios statybos komitetą: pirmininkas – Petras Sedlikovskis, vicepirmininkas – Edmundas Kuncevičius, kasininkas – klebonas M. Rudzis; kiti komiteto nariai: Aleksandras Bruzgelevičius, Juozas Vilkanecas, Jaroslavas Šlavienis, Juozas Tetianecas, Martynas Kavaliauskas, Stanislovas Dzimitrovičius, Adomas Grybauskas, Jonas Jelmokas, Juozas Klimavičius, Mykolas Ramanauskas, Mykolas Ulbinas, Andrius Ivoška. Komitetas išrinktas bažnyčios statybos laikotarpiui ir užsiėmė tik šventovės statyba.

1912 m. lapkričio 3 d. vyskupija leido įrengti altorių statomos bažnyčios zakristijoje ir joje laikyti Mišias.

Pasak M. Rudzio 1915 m. kovo 11 d. raporto konsistorijai, bažnyčios statyba iš pradžių vyko greitai ir tikėtasi 1911–1912 m. ją užbaigti. Tačiau 1911 m. darbai sulėtėjo: parapijiečiai neistengė aukoti. 1914 m. prasidėjęs karas juos dar labiau apsunkino. Reikėjo apie 10 tūkstančių rublių: nebuvo bokštų, reikėjo išstinkuoti vidų, istatyti duris ir langus, sudėti grindis. Tuo tarpu kasoje buvo tik kelios dešimtys rublių. Klebonas prašė konsistorijos išrūpinti subsidiją. Tačiau konsistorija M. Rudzio raštą balandžio 8 d. persiuntė vyskupijos valdytojui.

Taigi bažnyčios statybos reikalai ne visada klostėsi sėkmingai. Ši tą supainiojo Pirmasis pasaulinis karas.

Vilniuje, Gerosios Vilties gatvėje, buvusios Jėzaus Širdies (arba Išganytojo Širdies) namų prieglaudos dirbtuvėje M. Rudzis 1914 m. vasario 26 d. susitarė dėl užsakymo – geležinių rėmų bažnyčios langams. Klebonas sausio 9 d. ir vasario 12 d. jau buvo įmokėjęs 60 rub. 60 kap. ir 300 rub., o kovo 28 d. pridėjo dar 200 rub. Tad visa užsakymo suma buvo 560 rub. 60 kap. Rėmų kaina – 5 rub. 50 kap. už pūdą, įvykdymo laikas – birželio 1 d. Bažnyčios statybos komitetas rėmus, svėrusius 14 pūdų 28 svarus, arba 80 rub. 85 kap. sumai, pasiėmė. Kiti 1914 m. baigti rėmai už beveik 480 rub. liko dirbtuvėje (LVIA 694-5-1826).

Visų rėmų parapija nepasieėmė dėl prasidėjusio karo. Prieglaudos vedėjas kanauninkas Karolis Liubianecas panoro uždirbti dar kartą. Vokiečių ir bolševikų okupacijos metais į kalbas jis nesileido. Atsiimti rėmus bažnyčios statybos komitetas pagaliau ryžosi 1922 m. Kada ir kiek pinigų M. Rudzis mokėjęs, patvirtino dirbtuvės meistras šaltkalvis V. Mackevičius. Į prieglaudos vedėją kreiptasi du kartus. Tačiau Liubianecas rėmų neatidavė, sakydamas, kad atiduos tik pagal tuometinių pinigų, lenkų markių, kursą, konkrečiau – po 7 pūdus rugių už kiekvieną rėmų pūdą. Bažnyčios statybos komitetas su tuo nesutiko, ir komiteto delegatas Romualdas Kazarinas 1922 m. birželio 1 d. kreipėsi į kuriją, prašydamas reikalą išspręsti.

Kurijos administracinei komisijai K. Liubianecas liepos 1 d. aiškinosi taip, kaip jam atrodė naudingiau. Anot jo, jeigu parapija būtų norėjusi rėmus pasiimti 1919, 1920 ar 1921 m., jų kaina būtų kitokia. Dabar jis daras nuolaidą: pageidauja iš kiekvieno parapijos ūkininko tik po kelis svarus rugių duonos prašantiems prieglaudos našlaičiams.

Ginčas su prieglaudos vadovu tęsėsi. Kurijos administracinei komisijai 1922 m. liepos 11 d. aiškino M. Rudzis, liepos 12 d. – bažnyčios statybos komiteto pirmininkas Petras Sedlikovskis, o spalio 3 d. – vėl R. Kazarinas. Kurijos komisija pastarajam paaiškino, kad reikalas turėtų būti išspręstas sutarimu, abiem pusėms darant nuolaidų...

K. Liubianecas 1922 m. lapkričio 10 d. rašė kurijos administracinei komisijai, kad pagaminti, bet nepaimti langų, rėmai neša jo įmonei nuostolius. Tebėra šeši dideli rėmai po 5 pūdus 15 svarų ir vieni mažesni, svėrę 2 pūdus. Iš viso – 34 pūdai 15 svarų. Paprastos geležies pūdas tuomet kainavo 14 tūkst. markių. Už žaliavą išeitų 481 tūkst. 250 markių. Darbas – 239625 markės, arba iš viso 720 875 markės. Kanauninkas Kalesninkams daras nuolaidą: darbo kainos visai atsisako, o medžiagos kainą dalija pusiau – nori tik 240 625 markių ir šitaip baigti sąskaitas.

Kurija pritarė Liubianeco siūlymui ir apie tai 1922 m. lapkričio 17 d. pranešė M. Rudziui. Tačiau parapija delsė. M. Rudzis

1923 m. liepos 17 d. pranešė kurijai, kad bažnyčios komitetas nesutinka su Liubianeco siūlymu ir nori paimti rėmus be jokios priemokos. Kaip viskas baigėsi, dokumentų neradome.

Naujoji Švenčiausiosios Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčia pašventinta 1922 m. lapkričio 14 d. per šv. Juozapato iškilmes. Šventino Rodūnios dekanas, Nočios klebonas Jonas Kuzminskas pagal vyskupo Jurgio Matulaičio 1922 m. spalio 23 d. įgaliojimą. Bažnyčios titulo diena – gruodžio 8 d., stilius – romaniškas gotikinis. Tik bažnyčia nebuvo visiškai baigta: trūko bokštų, chorų, perdengimų zakristijose, iš vidaus neištinuota. Šventovės užbaigimo ir įrengimo darbai tęsėsi dar keliolika metų.

Bažnyčios statybai reikėjo pinigų, tačiau parapija nebuvo atleista nuo prievolių kurijai. Jai M. Rudzis 1923 m. balandžio 3 d. išsiuntė 24 tūkst. markių laikyti 16 specialių Mišių. Kiekviena obligacija buvo po 1500 markių. M. Rudzis 1926 m. spalio 3 d. kurijai pranešė, jog paštu jai išsiuntęs parapijoje surinktus 16 zl. 48 gr., suaukotų pranciškonų bazilikos atstatymui Asyžiuje.

Komitetas bažnyčios statybai perrinktas 1926 m. spalio 26 d. (LVIA 694-5-1832).

1927 m. liepos 25 d. M. Rudzis kreipėsi į kuriją: bažnyčios statybos komitetas neturi lėšų jai užbaigti, o paskaičiavus reikėtų dar 83 804 zlotų 91 grašio. Klebonas norėtų 70 tūkst. zlotų pasiskolinti iš Valstybinio žemės banko ir prašė leidimo imti paskolą. Kurijos kancleris A. Savickis rugpjūčio 6 d. paklausė Rudzio, kas turėtų garantuoti paskolos grąžinimą? Apsieita be paskolos.

Parapijiečių susirinkimas 1932 m. išrinko naują bažnyčios statybos komitetą, kurį lapkričio 5 d. patvirtino arkivyskupas R. Jalbžikovskis. Pirmininkas – vikaras S. Voronovičius ir 14 narių: Zenonas Kuncevičius, Vitoldas Stanevičius, Vladislovas Jankovskis, Vladislovas Rutkovskis, Jonas Jalmokas, Adomas Grybauskas (Gžybovskis?), Vladislovas Vaišvila, Mykolas Matijoška, Juozapas Klimavičius, Jonas Lasauskas, Petras Miliauskas, Aleksandras Bruzgelevičius, Martynas Kavaliauskas, Stanislovas Dzimitrovičius.

Skarda dengtos Kalesninkų bažnyčios įrengimas ir apdaila tęsėsi M. Rudziui mirus. Arkivyskupija 1933 m. gruodžio 9 d. vėl tvirtino naują bažnyčios statybos komitetą: pirmininkas – kun. S. Voronovičius, nariai – Vitoldas Stanevičius, Aleksandras Bruzgelevičius, Vladislovas Rutkovskis, Adomas Grybauskas (LVIA 694-5-1818). Kai kurie darbai bokštų viduje atlikti net 1952 metais.

Apie vieną bažnyčios statybos komiteto narį, Vitoldą Stanevičių (1888–1966), papasakosime daugiau. Tai žinomas Lenkijos žemės ūkio ekonomikos specialistas. Gimęs Vilniuje. 1920 m. tapo Trakų apskrities storasta (viršininku), buvo 1920 04 06 išrinkto Trakų bažnyčios komiteto garbės pirmininkas. Valdė Versekos Sumorokų (Samarakiškių?) dvarą. Lenkijos žemės reformų ministras 1926–1930 m. Lvovo Politechnikos instituto, o 1931–1939 m. Vilniaus universiteto profesorius (1933–1936 m. rektorius). Nuo 1946 m. aukštųjų mokyklų profesorius Poznanėje. Paskelbęs daug darbų žemės ūkio ekonomikos ir agrarinės politikos temomis.

Parapijos ribos ir klasė

1904 m. atkurtai Kalesninkų parapijai atiteko dalis Valkininkų, Varėnos, Nočios ir ypač Eišiškių parapijų kaimų. Naujoji parapija buvo didžiulė: pasak 1926 m. spalio 16 d. žinių, jai priklausė 95, o pagal 1927 m. gegužės 27 d. parapijos vizitacijos aktą ir tos pačios dienos bažnyčios inventorių – net 97 kaimai, dvarai, palivarkai ir viensėdžiai. Kai kurios XX a. pradžioje buvusios gyvenvietės, ypač palivarkai ir viensėdžiai, iki šiol neišliko. Parapija priklausė Rodūnios dekanatui.

Jau naujos parapijos gyvavimo pradžioje būta nenoro jai priklausyti bei kitų neaiškumų dėl parapijos ribų. Valkininkų valsčiaus Butvydonių ir Giniūnų kaimų gyventojai Antanas Zimenavičius, Juozas Antulis, Stanislovas Molis ir kiti 1904 m. rugsėjo

Kalesninkų Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčia. Aušros Navionienės nuotr.

8 d. kreipėsi į Vilniaus vyskupą. Isteigus naują parapiją, jie atskirti nuo Valkininkų ir atiduoti Kalesninkams. Tačiau tai sudarė nepatogumų: Versekos ir Pasgrindos upės pavasariais patvinsta, o tiltų per jas nebuvo. Kalesninkų, ypač per Velykas, neįmanoma pasiekti. Negailėję pinigų ir darbo Valkininkų bažnyčios remontui, „negalime atsiveikinti su mylimiausia ir mūsų krikščioniškai širdžiai be galo brangia Romos katalikų Valkininkų bažnyčia“. Be to, priklausydami Valkininkų valsčiui, turį juose daug reikalų ir prašė jų neatplėšti nuo Valkininkų. Tąkart kaimiečių prašymas nebuvo išgirstas, nors ilgainiui daugelis kaimų sugrąžinti Valkininkų parapijai (Giniūnai Valkininkams perduoti 1937 m. gruodžio mėn., o Butvydonių kaimo 3 šeimos – 1938 m. sausio mėn.).

Į Vilniaus RK konsistoriją 1904 m. lapkričio 24 d., negavę atsakymo į gegužės mėnesį rašytą prašymą, su kolektyviniu prašymu pakartotinai kreipėsi Nočios parapijos Naniškių, Petuchavo, Beržiškių kaimų ir Naujasėdžių palivarko gyventojai: kadaise jie priklausė Kalesninkų parapijai, paskui priskirti Nočiai; iki Kalesninkų jiems tik 1–3 varstai, o iki Nočios 9–11 varstų, todėl norėtų grįžti prie Kalesninkų.

M. Rudzis 1905 m. kovo 1 d. guodėsi vyskupui, kad kadaise Kalesninkų vienuolynui ir parapijai priklausiusi žemė – apie 250 dešimtinių – negrąžinta ir yra privataus savininko Titovo rankose. Valdžia neskyrė jokios algos net bažnyčios tarnams išlaikyti. Todėl prašė išrūpinti algą ir atlyginimą, tolygų nusavintos žemės pajamoms, nes parapijoje nėra valstybės išduoti priklausančios ir tinkamos arti ar miškais apaugusios žemės.

Vilniaus vyskupas E. Ropas 1905 m. kovo 7 d. kreipėsi į Vilniaus generalgubernatorių. Pagal parapijiečių skaičių Kalesninkus reikėtų priskirti penktai klasei su 33 dešimtinėmis žemės, leidžiamos naudotis Romos katalikų bažnyčioms, ir 230 rub. metinė alga klebonui. Kadaise panaikintai Kalesninkų parapijai priklausė 250 dešimtinių žemės. Tačiau dabar parapijoje nėra net 33 dešimtinių žemės sklypo, kurį būtų galima atiduoti bažnyčiai. Todėl parapiją būtina priskirti trečiai klasei su 400 rub. klebono alga. Vilniaus generalgubernatoriaus kanceliarijos laikinasis valdytojas 1905 m. gegužės 17 d. atsakė vyskupui, kad išnagrinęs jo prašymą, generalgubernatorius atkreipė dėmesį, jog vyskupas nenurodęs, kokių kitų parapijų klases numatęs pažeminti.

Generalgubernatoriaus kanceliarijos laikinasis valdytojas 1905 m. spalio 13 d. parašė vyskupui E. Ropui, kad Vilniaus gubernatorius vyriausiajam krašto viršininkui (generalgubernatoriui) perdavė vyskupo tarpininkavimo raštą, jog Pajuodupio kaimas ir viensėdis būtų priskirti Eišiškių parapijai, o Eišiškių parapijos Diežiškių viensėdis – Kalesninkų parapijai. Tačiau iš vyskupo rašto neaišku, kiek parapijiečių yra kiekvienoje parapijoje, kiek abiejų lyčių

katalikų gyvena Pajuodupyje, Mackiškių viensėdyje ir Diežiškėse ir ar kaimų sukeitimas nepareikalaus kurį nors parapiją pakelti į aukštesnę klasę.

Vykdydamas vyskupo 1905 m. spalio 19 d. nurodymą, Rodūnios dekanas, Eišiškių klebonas Nikozijus Gintautas surinko reikiamas žinias ir spalio 26 d. jas pateikė vyskupui. E. Ropas lapkričio 15 d. atsakė generalgubernatoriui, kad Eišiškių parapijoje buvo 11 237 parapijiečiai, o Kalesninkų – 5 114. Pajuodupio kaime gyveno 61 žmogus, Pajuodupio viensėdyje 69, Mackiškėse 33, o Diežiškėse 92 gyventojai. Be to, priminė, kad atsakydamas į generalgubernatoriaus kanceliarijos valdytojo 1905 m. gegužės 17 d. raštą vyskupas birželio 22 d. pažymėjęs, jog po 1863 m. Vilniaus vyskupijoje uždarius maždaug 60 bažnyčių, nustatyta, kad atidarant naujas bažnyčias jos nebus pažemintos klase ir joms bus skiriama tiek valdžios lėšų, kiek jų gaudavo iki uždarymo. Todėl prašė žemės neturinčią Kalesninkų bažnyčią priskirti trečiai klasei su 400 rub. metinė alga klebonui.

Mangeliškių viensėdžio gyventojai 1905 m. gruodžio 1 d. prašė konsistorijos atskirti juos nuo Nočios parapijos ir perduoti Kalesninkams. Mat iki Kalesninkų jiems tik 5 varstai, o iki Nočios 10. Konsistorija žmonių prašymui pritarė ir 1906 m. vasario 4 d. paprašė Vilniaus gubernatoriaus pritarimo. Gubernatorius balandžio 19 d. konsistorijai pranešė, kad Kalesninkų bažnyčia dėl lėšų stokos jos išlaikymui priskirta filijinių bažnyčių grupei. Mangeliškių likimą leista nuspręsti vyskupui. E. Ropas gegužės 31 d. konsistorijai parašė, kad nesvarbu, kokia bus Kalesninkų bažnyčia – parapijos ar filija, Mangeliškių viensėdį galima priskirti Kalesninkams.

Vilniaus generalgubernatorius generolas leitenantas K. Kšivickis 1906 m. spalio 12 d. pranešė Vilniaus vyskupui: pagal vidaus reikalų ministro spalio 3 d. atsiliepimą imperatorius maloningiausiai sutiko, kad trečios klasės Kalesninkų parapijos klebonui būtų mokama 400 rub. metinė alga. Ministras P. Stolypinas (tuo metu jis jau buvo ir Rusijos Ministrų tarybos pirmininkas) išleides potvarkį apie pinigų skyrimą.

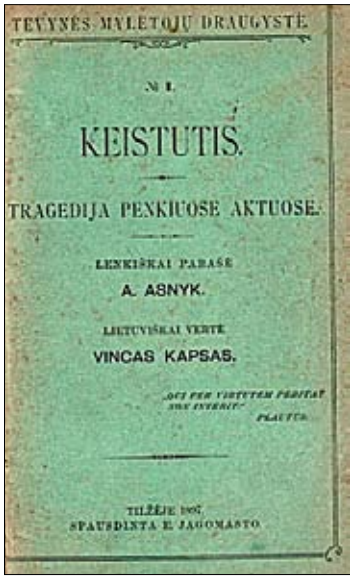
Kalesninkų parapijai nuo seno priklausė skirtingų apskrčių ir valsčių kaimai. Dabar parapiją sudarantys kaimai priklauso Šalčininkų ir Varėnos rajonams. Kalesninkai – viena iš devynių Varėnos dekanato parapijų.

Kunigiško darbo kasdienybė

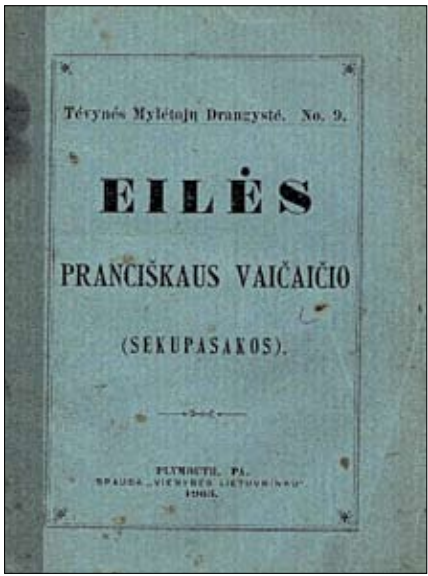
Jau 1904 m. liepos 16 d. M. Rudzis paprašė konsistorijos leisti Valkininkų klebonui išbraukti iš jo bažnyčios inventoriaus daugiau kaip 20 pūdų svėrusį skilusį varpą ir įrašyti jį į Kalesninkų bažnyčios inventorių.

Lietuvių spauda išeivijoje

Kun. Petras DAGYS*

Tėvynės mylėtojų draugijos išleista knygelė: A. Asnyk „Keistutis. Tragedija penkiuose aktuose“, 1897

Tėvynės mylėtojų draugijos išleista knygelė: Pranciškus Vaičaitis „Eilės“, 1903

Kiekviena tauta turi savo kultūrą, meną, dainas, pasakas, padavimus ir visa tai, kas išreiškia tautos didybę ir genialumą. Taip pat kiekviena tauta turi savo didvyrius, poetus, rašytojus, karžygius ir didžius veikėjus, kurie rūpinasi jos stiprybe, išsilaikymu ir kurie nenuilstamai dirba, kad tauta siektų didesnių aukštumų, kad pirmautų kitų tautų tarpe.

Lietuvių tauta, kuri turi tokią didžią praeitį, kuri ilgus šimtmečius kovojo už savo egzistenciją, kuri išgyveno tiek vargų ir spaudų, taip pat turėjo daug didžių, šviesių ir iškilų žmonių bei laiko ir aplinkybių padiktuotų sąlygų – įvairių sąjūdžių, kurie buvo lemtingi tautos gyvenime.

Lietuvos istorija labai didi, bet ir labai liūdna. Šimtmečiais tęsėsi kovos su kaimynais ir visos Europos karžygiais, kurie buvo susispietę po kryžiuočių vėliava, ir šie grobikai plėšė ir draskė Lietuvos žemes, o žmonėms atnešė nepaprastą skurdą, vargą, nelaimes. Du trečdaliai mūsų tautos buvo sunaikinti, nes netekome jotvingių ir prūsų. Be to, didelė dalis, vadinamieji latviai, nors ir išlaikė savo tautinį charakterį, bet patekę svetimų įtakon atskilo nuo mūsų tautos kamieno ir pradėjo gyventi savitą gyvenimą.

Tautos vargai gimdė galiūnus, tautos nelaimės kūrė įvairius sambūrius ir organizacijas.

Prie organizacijų, kurios tarnavo tik tautos reikalams, kurios persunktos gilaus idealizmo, kurios veikė ir dirbo ne tam, kad ką gautų, bet kad duotų, tenka priskirti Tėvynės mylėtojų draugiją (TMD). Ji užima vieną pirmaujančių ir pačių gražiausių vietų išeivijos tarpe, nes jos tikslas buvo ir yra viską skirti savo tautai, kad ją šviestų, tobulintų, kad ji būtų laiminga ir kad laisva jai Aukščiausio paskirtoje žemėje galėtų ramiai gyventi ir testti Saulės amžių.

Kalbant apie Tėvynės mylėtojų draugiją, tenka prisiminti jos atliktus darbus ir tuos šviesiuosius žmones, kurie ją sukūrė, išlaikė ir išaugino. Šių darbų eiliniai žmonės negalėjo atlikti, nes jie yra per menki ir per daug pilki gyvenime. Tuos darbus galėjo atlikti tik išskirtiniai ir didieji patriotai, tikrieji savo tautos vaikai, nes jie dirbo ir veikė tada, kai lietuvių tauta nešė sunkią carų spaudą, kada buvo uždrausta lietuvių spauda ir jie nepailso dirbti, kada Lietuvą užgulė dar baisesnė ir žiauresnė spauda.

TMD įkurta 1896 m. Amerikoje ir ji gyvuoja iki šiol. Įsteigti tokią draugiją kilo sumanymas ne čia, bet Lietuvoje. Tikrieji sumanytojai buvo dr. Vincas Kudirka ir Armonas, slapyvardžiu Trupinėlis.

Trupinėlis parašė laišką Amerikos lietuvių veikėjui Tamui Astramskui, paragindamas įsteigti tokią draugiją. Tenka apgailestauti, kad nenusisėkė surasti šio laiško ir kitų susirašinėjimų, kurie buvo tais laikais plačiais vedami su minėtais veikėjais Lietuvoje.

Astramskas tuojau pat per Velykas kreipėsi į Amerikos lietuvių ir pirmieji tėvynainiai, kurie karštai atsiliepė į šį sumanymą buvo: I. Grišius, Jurgis Kazakevičius, J. Miliauskas, K. Pėža, J. Bekeraitis, D. Švinaitis, J. Prūselaits, P. Antanaitis ir P. Mikolainis. Prie jų prisidėjo Lietuvių mokslo draugijos *Minersville, Pa*, ir *Plymouth Pa*, kuopos ir jie sudarė šios draugijos užuomazgą.¹

TMD nariai po 5 centus per mėnesį nario

mokestį ir po 40 centų stojamąjį mokestį. Vėliau šis mokestis buvo pakeistas taip: Amerikoje 1 doleris, Vokietijoje 2 markės ir Lietuvoje 1 rublis.

Draugijos tikslas buvo platinti šviečiamąją ir lietuvių literatūrą, ugdyti narių dorybes, stiprinti juose patriotiškumą, auginant savo tėvynės meilę.

Kad lengviau pasiektų šių tikslų, buvo užsibrėžta leisti mokslo knygas, jas nemokamai dalinti savo nariams, nemokamai siųsti Lietuvon, kur knygas buvo uždrausta spausdinti, kad skleistų švietimą ir tėvynės meilę po visus Lietuvos kampus.

Kilnūs Draugijos tikslai susilaukė lietuvių išeivijos plataus pritarimo. Pradėjo organizuotis TMD kuopos įvairiuose miestuose ir daugėjo narių, kuriuos, be abejo, sudarė išskirtiniai patriotai.

Tautos Mylėtojų Draugija 1897 m. išleido pirmą leidinį Asnyko „Kestutis“, vertimas dr. V. Kudirkos, 3000 egzempliorių. Per Tilžę, Klaipėdą užmezgė ryšius su Lietuva, kur nusiuntė dalį šių knygų, ir tuojau pat visi pajuto, kad pradėjo dirbti gerai, naudingą ir labai kilnų darbą.

1896 m. išleido Šilerio „Orleano Mergele“, vertimas dr. V. Kudirkos.

1899 m. išleido „Lenkai ir Lietuviai Žemkalnio.

1900 m. išleido „Grovo Kyburgo kelionė Lietuvon 1397 m.“

Dr. Jono Basanavičiaus parašyta „Ir van duo ant žemės, po žeme ir viršuje žemės“.

1901 m. – „Baudžiava Lietuvoje“

1902 m. – „Kaip sutaisytas žmogaus kūnas“.

1903 m. – „Eilės Pranciškaus Vaičiūčio“, „Kaip žmogus gyvena ant žemės“ ir „Chemija“.

1904 m. išleido dvyliką leidinį „Žemės istorija“.

1905 m. – „Kaimiečių kova su ponais“.

1906 m. – kun. Mc. Grady „Socializmas ir darbininkų klausimas“ ir „Živilė duklė Karijoto“.

1907 m. – J. Baltrušaičio „Revoliucija“.

Per šį laikotarpį išleido 16 leidinių per 60 000 egzempliorių, iš kurių skaičiaus vien Lietuvon per „Varpą“ ir kitus kanalus buvo nusiųsta nemokamai 16 500 knygų.

Kuomet Lietuva 1904 m. atgavo spaudos laisvę, atrodė, kad Tautos Mylėtojų Draugijos veikla nustojo savo reikšmės. Bet tuo laiku revoliucinės bangos plačiai siautė visame pasaulyje ir jos gerokai palietė, net supurtė ir šią draugiją.

Iš išleistų knygų sąrašo matome, kad nuo 1904 m. iki 1908 m. buvo leidžiamos revoliucinio sąjūdžio ir revoliucinio turinio knygos. Šiame laikotarpyje didelės įtakos TMD turėjo socialistiniai veikėjai, kurie, anot P. Strimačio, norėjo draugiją panaudoti sau, kol galų gale ją privedė beveik prie suirimo.

1908 m. pradžioje Tautos Mylėtojų Draugija visiškai merdėjo.

1908 m. Tautos Mylėtojų Draugijos Seime vyrauja liūdno nuotaikos. Tačiau Seimas išrenka naują pirmininką Bronių K. Balutį, dirbantį Lietuvos atstovu Anglijoje. Naujas pirmininkas nuoširdžiu laišku kreipėsi į apmirusias kuopas, kurių sąrašuose buvo per

100, rašydamas: „Naujas laikas ir galinga srovė mūsų tautoje šaukte šaukia visus daugiau dirbti ir veikti.“

TMD 1908 m. norėdama tinkamai ir prideramai paminėti didžiojo tautos žadintojo dr. Vinco Kudirkos 50 m. gimimo sukaktį, nutarė išleisti jo raštus. B. K. Balutis susitarė su Juozu Gabriu dėl V. Kudirkos raštų suredagavimo, o su Mauderodės spaustuve Tilžėje dėl raštų išleidimo.

Nors TMD kasa buvo visai tuščia, bet B. K. Balutis imasi didžiulės rizikos, tikėdamasi reikalingus pinigus surinkti vien iš patriotų išeivių. Jis pasirašė su spaustuve sutartį, kad už atspausdinimą 6 tomų V. Kudirkos raštų su dailininko Adomo Brako iliustracijomis. Sumokės 5 000 JAV dolerių.

To laiko veikėjai ir aktyvieji Tautos Mylėtojų Draugijos nariai nenorėjo tikėti, kad B. K. Balutis įvykdys savo sumanymą, bet jis nepailso dirbti, rašyti ir raginti visus prisidėti prie šio didžio sumanymo.

1910 m. birželio 6–9 d. įvyko TMD Seimas Čikagoje.

B. K. Balutis atidarydamas Seimą padėjo ant stalo 6 tomus V. Kudirkos gražiai išleistų raštų ir susilaukė iš Seimo delegatų griausmingų plojimų. Be to, Seimas vienbalsiai nutarė jį išrinkti garbės nariu. Bet jis (B. K. Balutis) nuo tos garbės atsisakė motyvuodamas, kad nori pasilikti aktyviu šios draugijos nariu.

Draugijos išde, kaip referavo TMD išdinin-kas, buvo 5 390,46 JAV dolerių.

Taigi nualinta Tautos Mylėtojų Draugija nuo 1904 m. iki 1908 m. kėlėsi dėka energingo pirmininko naujiems darbams ir jo atlikti darbų suklepė nepaprastą narių entuziazmą.

Iki 1926 m. TMD išleido 37 leidinius, už juos sumokėjo daugiau negu 30,000,00 JAV dolerių, kas būtų sudarę per 300,000 litu.

TMD visas išleistas knygas išplatino nemokamai. Jas dalino savo nariams, siuntė į Lietuvą, Argentiją, Braziliją, Paragvajų ir Urugvajų. Didelę dalį nusiuntė į pavergtą Vilnių ir Vilniaus kraštą.

Iš TMD leidinių verta paminėti prof. Vabalo Gudaičio „Psichologijos vadovėlį“, kurį naudojo Lietuvos mokyklos, 3 tomus G. Wells „Pasaulio istorijos“, kun. A. Strazdo raštus, Kultūros istoriją, Voltaire'o „Kandidą“ ir kun. Prapuolenio „Lenkų apaštalavimą Lietuvoje“.

Be šios didžios reikšmės istorinių darbų TMD turėjo ir išlaikė tokius fondus: Moksleiviams šelpti fondą, o 1908 m. įsteigė Rašytojų fondą. Kaip minėjau, lenkams okupavus Vilniaus kraštą be atvangos šelpė lietuviškas mokyklas ir lietuvišką spaudą tame krašte.

Vėliau TMD kasmet išleisdavo arba nupirkdavo geriausią tų metų leidinį ir jį išdalindavo savo nariams, o dalį nusiųsdavo užsienio lietuviams arba pavergtiems lietuviams kaip Vilniaus krašte.

Per ilgus dešimtmečius TMD su didžiausiu pasiaukojimu dirbo kaip tikra patriotinė, gal net vienintelė tokios rūšies, organizacija savo mielos lietuvių tautos gerovei.

Nešališkai vertinant TMD savo tautai yra davusi labai daug. Ką davė TMD, to nėra davusi net nepriklausomybės laikais Lietuva, nes tiek lėšų leisti knygoms iš visuomenės nesugebėjo organizuotu būdu surinkti.

Atrodė, kad 1904 m. Lietuvių tautai atgavus savo spaudą, TMD darbai nustos savo reikš-

mės, bet tai nepasitvirtino. Lietuva šiandien iš naujo pavergta dar baisesnių ir žiauresnių prispaudėjų. Tad TMD nariai-patriotai pajuto, kad jų misija dar nebaigta, kad dar didesniu ryžtu ir pasiaukojimu tenka dirbti, ne vien dėl knygų leidybos, bet ir dėl Lietuvos išvadavimo, nes kiekvienas padorus lietuvis, nežįūrint, kur gyventų, trokšta, kad jo tėvų kraštas būtų laisvas ir nepriklausomas.

Ką iki šiol minėjau, tai yra trumpa apžvalga didžių, gražių, brangių ir labai vertingų TMD darbų. Tą darbą atliko Lietuvos arba lietuvių tautos vaikai. Gal daugeliui šių didžių darbotojų nebuvo lemta matyti savo tėvų žemės ir atiduoti gyvybę už tėvų krašto laisvę, kaip padarė savanoriai ar vėliau partizanai, bet jie atidavė savo kraštui gerąją savo širdį ir nenu-stojo jo mylėje iki savo mirties.

TMD veikla rodo, kad lietuvių tauta niekada negali žūti. Jeigu ateiviai svetur, svetimoje šalyje sukūrė ir išlaikė tokią patriotišką organizaciją ir tiek daug gero padarė, tai ką tenka kalbėti apie mūsų tautos kamieną, kuris gimtoje žemėje be atvangos grumiasi su žiauria priespaula ir persekiotojais.

Šios laisvės – Amerikos krašto valdžia lietuvių veiklos nevaržo, nepersekioja, nes niekuomet nė vieno nepaklausė, ko jūs susirinkote, ką jūs darote ir veikiate, bet atvirkščiai visada didžiavosi tais, kurie dirbo ir dirba dėl savo mielos tautos. Amerika pamilusi laisvę pripažįsta laisvę ir kitiems ir gerai žino, kad tas, kuris moka mylėti savo tėvų kraštą, tas mokės mylėti ir naują gimtinę.

Amerikos laisvė, kuri yra suteikta visų rasų, religijų ir įsitikinimų žmonėms, paskatino ir lietuvių dirbti ir atlikti tokius milžiniškus ir didelius istorinės reikšmės darbus.

Jūs, mieli broliai ir seserys, už meilę savo tėvų kraštui keliaujate į tolimo ir šalto Sibiro kraštus. Už meilę savo tautai esate persekiojami ir sunkiai baudžiami, nors nieko nenusikalstate, nes mylite Aukščiausiojo jums duotą žemę.

Tėviškės žemė – tai Jūsų gyvybė, Jūsų kraujas ir gerai žinome, kaip stipriai Jūs šaukiate laisvės ir kaip nenuilstamai už ją kovojate. Amerikos lietuviai turėdami neribotą laisvę ir gerai suprasdami, kad yra vergija ir spauda, jungiasi į patriotų ir kovotojų eiles ir TMD ir kitoms patriotinėms organizacijoms šaukiant nepuls kovoti, kol Lietuva atgaus skaisčiąją laisvę ir nepriklausomybę. Užtikriname Jus, broliai pavergtoje Tėvynėje, kad visur padaulyje, kur tik yra lietuviai, jie visi priklauso vienam Tėvynės mylėtojų didžiajam pulkui. Ir visi lietuviai nenurims, kol žydinti laisvė nebus sugrąžinta į gimtos žemės kaimus, miestus ir laukus.²

PASTABOS:

1. Duomenys paimti iš TMD veikėjo Strimačio užrašų ir protokolų.
2. Ši publikuojama paskaita buvo paruošta specialiai *Vice of America* užsakiui ir perduota į Lietuvą.
- 3) 1953 m. TMD išleido dr. K. Griniaus knygą „Atsiminimai“
- 4) 1954 m. TMD nupirko ir išdalino knygą „B. K. Balutis“ jo 70 m. sukakčiai paminėti.

*Petras Dagys (1904 03 15 Peikšteniūose, Biržų apks. – 1977 12 01 Niujorke, JAV), ev. Reformatų ir liuteronų kunigas, spaudos darbuotojas, visuomenės veikėjas, mokslų daktaras. Plačiau žiūrėti „Mažosios Lietuvos encinklopedija“, T. 1, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

Nuo redakcijos: kun. Petro Dagio straipsnį „Tėvynės mylėtojų draugija“ „Vorutai“ atsiuntė Arianė Bortkevičienė iš Vilniaus

Fotografo Stanislovo Žvirgždo jubiliejinė paroda „Lietuviški peizažai“

2011 m. rugsėjo 7 d. 16 val. Lietuvos nacionaliniame muziejuje, Naujajame arsenale, Arsenalo g. 1, atidaroma jubiliejinė fotografo Stanislovo Žvirgždo paroda „Lietuviški peizažai“.

Nacionalinės premijos laureatas, ryškiausias Lietuvos peizažistas Stanislovas Žvirgždas ir šioje parodoje lieka ištikimas pamėgtai temai: eksponuojamose fotografijose ramybe dvelkia nepaprastai subtiliai pamatyta Lietuvos gamta.

S. Žvirgždas – ne tik nusipelnęs fotografijos menininkas, pelnęs aukščiausius įvertinimus Lietuvoje ir užsienio šalyse, jo plunksnai priklauso daugiau nei 270 įvai-

raus pobūdžio publikacijų iš fotografijos istorijos, teorijos ir kt. Fotografijos istorija yra lyg jo peizažų tęsinys: tokia pat meilė senovei, istorijai, laikui, tarytum lėtai tekančiam medžių kamienais ir šakomis arba atkuriamam iš fotolakštų. Gabus pedagogas skiepija pradedantiesiems fotografams tyrinėtojams fotografijos meno pradmenis. S. Žvirgždas gerai jaučia laiką ir šiandien atlikdamas daugybę darbų – Lietuvos fotomenininkų sąjungoje, eidamas įvairias visuomenines pareigas, kurių bėgant metams nemažėja.

Paroda veiks iki 2011 m. lapkričio 6 d.

Ar Česlovas Okinčicas pripažins kalte?

Ryšardas MACEIKIANECAS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 16

Jo nuomone, tai, kad lenkai kalba vienu balsu, yra didžiausias LLRA ir asmeniškai jos vadovo pasiekimas ir nuopelnas („Tygodnik Wileńszczyzny“).

Todėl kai šiandien pasigirsta nuogastavimų, jog Lietuvos lenkų erdvėje viešpatauja nesveikas monopolis informacijai ir „tiesai“, būtų gerai, jei atsirastų kitos visuomeninės organizacijos, mes šia publikacija norime priminti ir užfiksuoti, kad tokia organizacija gyvavo, veikė nepriklausomos Lietuvos lenkų sąjungos pavidalu, o jos nariai, puikiai suprasdami, kokią pavojų kelia Tomaševskis su savo aplinka, siekė publikacijomis, pranešimais, kitais būdais viešai apie tą pavojų informuoti ir duoti atsvarą nesveikoms tendencijoms bei informaciniam terorui. Deja, natūralių lenkų visuomenės Lietuvoje vystymąsi iškraipė valdžios žmonės, kurie tarp Lietuvos lenkų skleidė blogiausią agresyvaus elgesio ir žemiausios kultūros pavyzdį, o tai per pastarąjį dešimtmetį privedė prie gąsdinančių deformacijų ir eilinių pavojingų provokacijų. Mūsų manymu, Č. Okinčico požiūriai ir veikla turėjo tam lemiamos įtakos. Ta proga verta paminėti faktą, kaip meistriškai į lenkų aplinkos viršūnę Č. Okinčica, tuomet dar niekam nežinoma, per 1989 m. liepos mėn. vykusią Vilniaus miesto LLS konferenciją iškėlė anksčiau minėtas Z. Balcevičius – buvęs sovietinių administracinių organų politinis koordinatorius.

Idomu, kad Juzefas Mackievičius romane *Nereikia garsiai kalbėti*, skirtame praėjusio karo įvykiams Lietuvos ir Baltarusijos teritorijoje, su būdingu jam skrupulingumu aprašo autentišką veikėją Minske – irgi Okinčicą, iš pradžių – sovietų GRU agentą, vėliau – hitlerinio SD:

<...> 1942 metais Minske likvidavo kunigus Malecą, Glakovskį, Rybaltouskį. Dėl to Minske liko vienintelis katalikų kunigas Ignatavičius, lietuvių policinių padalinių Baltarusijoje ganytojas. Maža to. 1942 m. kovą popiežius paskiria Rytų apeigų kunigą Niemancevičių iš Albertino, tituluotą popiežiaus egzarchu, vykdyti šias apeigas Baltarusijoje. Rug-

pūtį SD areštuoja egzarchą Niemancevičių, atveža į Minską ir sušaudo. Iš pradžių mums sunku buvo susigaudyti. Bet paskui paaiškėjo, kad viršiausiu SD agentu yra Fabianas Okinčicas. Vienas iš „Hromados“, lenkų likviduotos 1927 metais, vadovų. Iš GPU agento persimainė į Gestapo. Ir įkūrė baltarusių hitlerininkų partiją. Leido net laikraštį „Nowy Szlach“, 500 egzempliorių... Nesvarbu. Tai jis per savo patikėtinius ir suuostė bei pranešė SD, kad yra tokia slapta baltarusių partija, „vakarietišku“ tendencijų, sukurta katalikų dvasininkijos ir tartum palaikanti ryšius su Vatikanu. Tuo metu kunigas Godlevskis, protestuodamas prieš kunigų žudymą, atsisako vyriausiojo mokyklų inspektoriaus pareigų. O čia prasidėjo baisūs laikai. Ar buvote tuomet Minske?

– Nebuvau.

– Jau kovą susidaro slaptas sovietų „Specialus baltarusių būrys pogrindžio veiklai parengti“. Susikačiavome, kad pernai į Baltarusiją buvo numesta 2 600 apmokytų paraštininkų. Dar 1942 m. rugsėjo 9 d. susikuria slaptas sovietų „Baltarusijos partizaninio judėjimo štabas“. Netrukus „Baltarusijos anti-fašistinė sąjunga“. Prasideda infiltracija su nacionalkomunistiniais šakiais, kaip NEP laikais. Chaosas didėjo kasdien. Ir štai to chaoso metu, 1942 m. rugsėjo 24 d., SD suima kunigą Godlevkį. Jo pėdsakai išnyksta. Į paklausimus atsako: „Kunigas Godlevskis yra Rygoje, kur dirba geriau nei čia...“ Po kelių dienų sužinome, kad buvo sušaudytas Gestapo požemiuose... (Jozef Mackiewicz, *Nie trzeba głośno mówić*, Kontra, Londonas, 1993, p. 301).

Nežinome, ar čia minėtą asmenį sieja kraujo ryšiai su Č. Okinčicu, nes jis tuo niekad nesigyrė. Identiška pavardė ir panašus lipnumas prie valdžios, apie kurį aukščiau informuoja *www.infopol.lt* nėra pakankami giminystės įrodymai. Tačiau pateikia tam tikrą nuorodą, iš kur gali būti kilę Okinčicai. Mat Rinkimų akcijos pagrindą sudaro daugiausia atvykėliai, dauguma atvykę sovietų laikais iš Baltarusijos, o tai iš pradžių galėjo būti priežastis užsimegztų bičiulystė tarp „akcininkų“ gaujos ir neapsakomai laimingų šioje aplinkoje besijaučiančio Č. Okinčico. Tačiau tik iš pradžių, nes tolimesnis bičiuliškas bendradarbiavimas jau buvo

paremtas abipusiškai naudingais asmeniniais interesais.

Pastaruoju metu didėja lietuvių ir lenkų taikos ir bendradarbiavimo gynėjų gretos. Ir kas gi galėtų atsispirti tokiai idilei tuo metu, kai pati tarpstanti pavasarinė Vilniaus gamta kviečia susitaikyti, mylėti ir išsivaduoti nuo pelėsių. Vienu mickevičišku žodžiu – mylėkimės.

Neseniai buvo paskelbtas susikalbėjimo siekiančių intelektualų raštas, kurio iniciatorius (vienas iš iniciatorių) yra Česlovas Okinčicas. Intelektualai neva ketina „nedalyvaujant radikalams“ vesti dialogą tarp lietuvių ir Lietuvos lenkų bendruomenių. Svarbiausia – raštą pasirašiusieji skelbia, kad kalbės tik tiesą.

Tačiau žurnalistų aplinka, labiau suprantanti šio forumo tikslus, yra tos nuomonės, kad šių pokalbių – daugiausia televizinių ir apmokėtų iš mokesčių mokėtojų kišenės – faktiniu tikslu bus savireklama ir naujas bandymas reanimuoti bei išbaltinti V. Tomaševskį. Tą liudija ir jau minėtas Č. Okinčico pasirodymas prie apskrito stalo Rytų Europos studijų centre šių metų gegužės 4 d. O šių sutarimo pokalbių kulminacija turėtų būti tai, kad į Lietuvą atvyks Aleksandras Kvasnievskis – buvęs Lenkijos Respublikos prezidentas, o kasdienybėje – visa gyvenimą girtuoklis ir dykūnas, lenkų institucijų archyvuose pasireiškęs „Aleko“ pseudonimu. Ir jis, kaip didis sovietinių laikų Maskvos bičiulis, turi ištarti sakralinius žodžius: *Rebiata, dawaite žitj družno*.

Ir viskas turės likti nepasikeitę – iki kito skandalo.

Įžangoje cituota Juzefo Mackievičiaus mintis apie garbingumą politikoje bei intelektualų deklaracija apie tai, kad galiausiai ims sakyti tiesą, leidžia turėti viltį, jog Č. Okinčicas irgi prisipažins kaltas, primetęs Lietuvos lenkų bendruomenei neatsakingų ir kenksmingų veikėjų. Pripažins ir kitas sunkias nuodėmes bei liausis kalbėti apie istorinius nuopelnus, kurių neturi.

O jei tiesą apie save pasakytų M. Mackievičius, Z. Balcevičius ir V. Tomaševskis – tai būtų labai svarbi pradžia išėjimui iš netiesios,

Česlovas Okinčicas. A. Solomino nuotr. (www.delfi.lt)

suteikiant Lietuvos lenkam galimybę pamatyti realų gyvenimą ir pabaigti melstis netikriems dievams – lyderiams, kurie meluodami, sukurdami dirbtinės įtampos ir pavojaus atmosferą įstumia žmones į labai nesaugią dvasinę būseną, apie kurią rašė sovietų koncentracijos lagerių kalinys Varlamas Šalamovas.

Šalamovas siekia iki pat žmogiškosios esybės ir žmogiškosios motyvacijos šaknų. Moraliniai refleksai, pozityvios emocijos ir vertybių samprata žmoguje atsiranda tik tada, jei jis jaučiasi pakankamai saugus fiziškai ir jei susiduria su žmonišku aplinkinių elgesiu. Jei to netenkama, žmogus tam tikru momentu liaujasi buvęs žmogumi ir tampa sutvėrimu, kurio jis pats nepajėgia nei suprasti, nei kontroliuoti. Prie tokių atradimų privedė didysis istorinis eksperimentas „perkalti“ žmogų gulage.“ („Gyvenam čia, nejausdami po kojom žemės.“ *Biuletėnis IPN* Nr. 4 (99), 2009 m. balandis).

Kryptis, kuria šiandien yra vedami Lietuvos lenkai, sudaro tikrai naują, ligšiolinėje jų istorijoje nežinomą eksperimentą, kuriame atitinkamai parinkti lyderiai, dirbtinai kuriama atmosfera bei lenko kortos pobūdžio akcijos sudaro gerai apgalvotą pavojingą visumą, kuri jau seniai išėjo už vien tik visuomeninių ginčų ir tik socialinio atsakingumo rėmų.

Šaltinis: *www.pogon.lt*
Iš lenkų kalbos vertė Robertas Čuta

Pabaiga

Kas tebebijo 1941 metų birželio sukilimo dvasios?

Įpusėjo jubiliejiniai septyniasdešimtieji metai nuo vieno svarbiausių naujausiųjų laikų mūsų istorijos įvykių – 1941 m. Birželio sukilimo. Tuometė Laisvės sąjūdžio prieš okupantus mintis nenuslopo iki pat 1990 m. kovo 11-osios, kai Tauta vėl atgavo valstybingumą.

Anuomet daug kur spontaniškai prasi-dėjęs pilietinės visuomenės veikimas, buvo atsakas pasaulį pasidalyti sumasčiusiems totalitarizmams ir su jais kolaboravusiems. Tad suprantama: sovietinės reokupacijos laikmečiu aplinkybės, priartinusios 1940 m. valstybės katastrofą, po jos buvęs Birželio sukilimas, karo bei pokario rezistencija tapo nuslėptąja mūsų Tautos istorijos dalimi. Tikrąją tiesą apie ano laikmečio įvykius daugelis girdėjome jau tik iš motinų lūpų.

Dėl šios priežasties devyniolikos nevyriausybinų visuomenės organizacijų Deklaracijoje šie jubiliejiniai metai paskelbti Birželio sukilimo istorijos tyrimo ir jo įamžinimo laikmečiu. Ne tik šių organizacijų nariai pakviesti rinkti sudaužytos nesenos istorijos šukes. Tikėtasi sulaukti profesionalių istorikų, valstybės institucijų dėmesio ir iniciatyvos šalinant istorijos iškraipymus. Atsekti tikrąją tiesą, o ne mosuoti įvairių kontekstų nuotrupomis kvietė Seimo rezoliucija „Dėl 1941 m. Birželio sukilimo įvykių vertinimo“ pasirašyta pirmininko prof. V. Landsbergio, ir „Paspriešinimo 1940–1990 metų okupacijoms dalyvių teisinio statuso įstatymas“, priimtas prezidentaujant V. Adamkui. Šios kadencijos Seimas jubiliejinis metus paskelbė Laisvės gynimo ir didžiųjų netekčių atminimo metais. Seimo Mokslo ir švietimo komitetas įpareigojo vyriausybę atminimo metų renginiams skirti valstybinį dėmesį.

Keturiasdešimtaisiais ištikusios katastrofos pasekmės nėra visuotinai panaikintos. Tad svarbu, ar visuomenė ir ypač valdantis

Paminklinis kryžius žuvusiems 1941 m. Birželio sukilimo dalyviams atminti Kaune

elitas įsisąmonino anuometinio padarytas klaidas, lemtingas klaidas, kad jų nebekartotų. Atsigręžimas į istoriją priverstų tai apmąstyti.

Tačiau jubiliejiniais persivertus į antrąją pusę negalime nematyti: Birželio suki-

limui skirtus renginius vyriausybės atstovai, iškaitant Premjerą, apeina. Kai kurių Istorijos institutui atstovaujancijų pasisakymai šia proga parodė, kad jų kvaziistoriografijon sukama apgalvotai. Gal net sekama kvaziteisinės sistemos kūrėjų, sėkmingai įteisinančių Tautos ekonominį apgrobimą, įkandin. Kas dar patirs spaudimą ir iškraipymus? Gal lituanistika?

Istorinė tiesa, kad ir kokia karti, svarbi tiek mums, lietuviams, tiek kartu su mumis gyvenančioms tautinėms bendrijoms. Ypač toms, kurioms okupantų politika irgi skyrė sunaikinimo lemtį. Jau matėme, kokiais vienodai „išskirtiniais“ buvo naciai ir bolševikai. Todėl atskirai atkreiptume mąstančiosios žydų bendruomenės narių dėmesį, kad enkavėdistų „furažkes“ jarmulkomis pakeitusieji taip pat gali turėti savų, specifinių tikslų. Tokių, kurie visai netarnauja visuomenės ramybei ir teisingumui.

Ar kas nuveikta Vakaruose mirusių įžymiausių Sukilimo epochos Tautos atstovų palaikų perkėlimo į Tėvynę darbuose? Kodėl apie tai neinformuojama visuomenė? Nejau jie ir toliau į Tėvynę bus vežiojami lagaminuose?

Šalies situacija nėra tokia, kad negalėtų Tautos dvasios reikalams skirti reikiamų lėšų ir dėmesio. O jubiliejiniai metai rodo: tokio dėmesio jau pritrūko. Daug kalbėdami apie pilietiškumą šalies vadovai nepastebėjo: dar yra gyvų tarp tų, kurie keturiasdešimt pirmaisiais pakilo siekdami apginti pamintąją mūsų Tėvynės Lietuvos garbę.

*Lietuvos 1941 m. birželio 22–28 d. sukilėlių sąjungos vardu A. Zaldokas
Lietuvių fronto bičiulių vardu K. Milkeraitis
Lietuvos Sąjūdžio vardu R. Kupčinskas*

„Voruta“

parduodama

K110 Vilnius, Geležinkelio g. 16

K145 Vilnius, Konstitucijos pr. 12

K236 Kaunas, Laisvės al./Ožėskienės g.

K26 Vilnius, Sodų g. 22

K369 Klaipėda, Taikos pr. 101

K400 Alytus, Jotvingių g. 10

K436 Marijampolė, Stoties g. 2

K44 Vilnius, Lelevelio g. 2

K45 Vilnius, Gedimino pr. 19

K466 Panevėžys, Savanorių a. 5

K5 Vilnius, Sodų g. 22 – autobusų stotis

K558 Šiauliai, Tilžės g. 109

K562 Palanga, Vytauto g. 94

K572 Vilnius, Sodų g. 22

K6 Vilnius, Gedimino pr. 44

K7 Vilnius, Gedimino pr. 31

K78 Trakai, Vytauto g. 90

K8 Vilnius, Gynėjų g. 1

Dokumentai

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos pareiškimas „Dėl valstybės institucijų veiklos trūkumų“

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, vienijanti Lietuvos partizanus bei Laisvės kovų dalyvius – politinius kalinius ir tremtinius, apžvelgusi šią vasarą vykusius Lietuviai svarbius tarptautinius ir vidaus įvykius, pareiškia, kad yra nusivylusi ir labai susirūpinusi valstybės institucijų veikla, reaguodama į žemiau minimus įvykius. Valstybės institucijos, privalančios siekti kuo optimaliausios naudos Lietuvai ir jos piliečiams, dirba atsainiai, nekoordinuotai, formaliai, su biurokратиška ramybe. Ypač skaudu, kad dėl to nukenčia Lietuvos prestižas ir interesai tarptautinėje erdvėje. Atkreipiamė dėmesį į žemiau išvardintus atvejus.

Dėl jaunimo stovyklos Dieveniškėse vertinimo

LPKTS Valdybos nariai, susipažinę su tautinio jaunimo stovyklos Dieveniškėse programa ir jos vykdymo eiga, neranda priežasties, dėl kurios reikėtų priekaištauti jos organizatoriams ar smektų. Nematome pagrindo mėginimams tradicine, jau penkerius metus rengiamą jaunimo stovyklą Dieveniškėse susieti su galimais Norvegijos žudiko pasekėjais. Nors ši stovykla buvo skirta senajai baltų kultūrai pažinti ir bendravimui tarp kaimyninių tautų, žiniasklaidoje pasirodė klaidinanti informacija, kurstanti tautinę nesantaiką. Ši informacija papiktino stovyklos dalyvius bei vietinių gyventojų bendruomenę.

Kviečiame visuomenę ir valstybės institucijas kritiškai vertinti žiniasklaidoje pasirodantią informaciją apie jaunimo organizacijų viešus renginius, kai tautiškumą ar patriotiškumą mėginama sieti vien su politiniu ekstremizmu arba net galimo terorizmo pavojais. Panašiai KGB šmeiždavo ne tik Lietuvos partizanus, bet ir neginkluoto pasipriešinimo dalyvius.

Lenkiška brošiūra apie Panerius ir užteplioti lietuviški užrašai

Šmeižikišką brošiūrą „Paneriai – žmonių skerdynių vieta“ parašė Gdanskio universiteto prof. P. Ivinskis, ją išleido Lenkijos Nacionalinės atminties institutas Lenkijos užsienio reikalų ministro R. Sikorsko iniciatyva. Tad ar dar reikia klausti, kokia yra Lenkijos valdžios pozicija? Brošiūra išleista lenkų, lietuvių ir anglų kalbomis. Reiškia, ji skiriama Lietuvos ir lietuvių šmeižimui plačios tarptautinės visuomeninės tarpe. Joje iškraipoma Vilniaus ir Vilniaus krašto užgrobito 1920 m. ir vėlesnės okupacijos istorija, pateisinamas gen. L. Želigovskio kariaunos plėšikiškas Lietuvos užpuolimas. Seinų sutarties sulaužymas neminimas. Lietuviai vaizduojami kaip nacių tarnai ir žiaurūs žmogžudžiai. Lietuvos šaulių sąjunga, kuri jau nuo 1940 m. visų okupantų buvo uždrausta, kaltinama antilenkiškumu ir antisemitizmu. Teigiama, jog žydų ir lenkų šaudytojai Paneriuose buvę tik lietuviai šauliai, o ne koks nors tarptautinis kriminalinis elementas, laikinai prisilapkę prie sukilėlių. Esą lenkus etniniu pagrindu persekiojo ir šaudė ne tiek naciai, kiek lietuviai.

Lenkijos valdžia šiomis dienomis imasi ir kitų antilietuviškų veiksmų. Nuo rugsėjo uždarnos dvi lietuviškos mokyklos, Balso togės televizija nutraukia lietuviškas laidas. Atgimstančios lenkų nacionalistinės jaunimo organizacijos „Falanga“ nariai teploja lietuviškus kaimų pavadinimus ir paminklus. Kaip reaguoja Lietuvos valdžios institucijos? Diplomatiška mandagia tyła!

Kaip atsaką į šį brutualų šmeižtą Lietuva galėtų trimis kalbomis išleisti Vilniaus Bernardinų bažnyčios pastogėje surastą Armijos Krajovos archyvą, kuriame sušaudymui pa-

smektų kelių šimtų Vilnijos lietuvių sąrašai. Tegul sužino plati visuomenė, jog Armija Krajova buvo ir teroristinė organizacija! Šio archyvo medžiaga savo laiku buvo pradėta spausdinti „Lietuvos aidą“ laikraštyje, bet dėl neaiškių priežasčių publikavimas buvo nutrauktas. Turbūt Lenkijos pusei prašant ar reikalaujant. Juk tik mes lenkų prašome, jie – reikalauja.

Dėl Alesio Beleckio duomenų perdavimo Baltarusijos KGB

Šis gėdingas poelgis vadinamas sisteminiu Lietuvos valdymo trūkumų pasekme. Ministerijos ir žinybos nesugeba dalykiškai bendrauti tarpusavyje ir būti principingomis santykiuose su tokiomis valstybėmis, kaip Rusija ar Baltarusija. Bandoma bendradarbiauti kaip su demokratinėmis, pamirštant, jog jos yra autokratinės valstybės. Toks bendravimas disidentų laisvės sąskaita daro gėdą. Pamirštama abipusė pagarba ir lygiateisiškumas. Šitai gerai iliustruoja ir Gatajevų šeimos bei Eglės Kusaitės bylos, kurių apklausose buvo leista dalyvauti Rusijos prokurorams. Nors Rusija atsisako bendradarbiauti dėl Medininkų ir Sausio 13-osios bylų. Ministerijos tapo valdančios koalicijos partijų valdomis, kur nepaisoma bendrų valstybės interesų. Nežinia, ką ši laiką veikė Valstybės saugumo departamentas? Visuomenei vis tik nepaaiškinta, ar tai buvo tik atsitiktinė klaida, ar užsienio specialiųjų tarnybų akcija, nukreipta ir prieš Lietuvą.

Dėl Mchailo Golovatovo paleidimo

Austrijos teisėsaugos pareigūnai šių metų liepos 14 d. buvo sulaukę vieną iš 1991 m.

Sausio 13-osios Vilniaus televizijos bokšto puolimo ir beginklių bokšto gynėjų žudymo ir luošinio kaltininkų, galvažudžių komandos „Alfa“ vadovą M. Golovatovą. Tačiau labai greitai lyg karštą žariją iš rankų paleido. Karščio tai „žarijai“ suteikė didelis Rusijos diplomatų spaudimas.

Tada, 1991 m. Sausio 13 d., per sovietinės kariuomenės agresiją prieš nepriklausomą Lietuvos valstybę, kai brutalia karine jėga bandyta nuversti teisėtą Lietuvos valdžią, buvo nužudyta 14 ir suluošinta per 1000 beginklių žmonių.

Austrijos vyriausybė elgiasi arogantiškai ir nemano dėl Lietuvai nedraugiško elgesio atsiprašyti. Tuo tarpu Europos Sąjungos politikai, Austrijos parlamento opozicija ir dauguma Austrijos žiniasklaidos pripažįsta, kad pasielgta labai nedraugiškai ir nepaisyta ES šalių tarpusavio solidarumo principų.

Lietuvos Laisvės gynėjai, partizanai, buvę politiniai kaliniai ir tremtiniai smerkia tokį Austrijos pareigūnų nedraugišką ir moraliai nepateisinamą elgesį su Lietuva ir mano, jog Austrijos vyriausybė privalo atsiprašyti Lietuvos ir per Sausio 13-osios sovietinės armijos išpuolį žuvusių Laisvės gynėjų artimųjų ir suluošintų beginklių žmonių.

Pažymėtina, kad kaip ir kitais aukščiau minėtais atvejais, taip ir ši kartą neapsieita ir be Lietuvos pareigūnų padarytų klaidų.

LPKTS Valdyba kreipiasi į Ministrą Pirmininką, Seimo Pirmininkę ir dabartinės Vyriausybės ministrus ragindama nuolat rūpintis mūsų valstybės institucijų darbo kokybę, tarpžinybinio bendravimo gerinimu ir griežtinti parlamentinę valstybinių institucijų kontrolę. Prašome iš valstybės tarnautojų reikalauti didesnės atsakomybės ir kompetencijos, vykdant valstybei svarbias užduotis. Prašome atidžiau tikrinti į valstybės tarnybą priimamų asmenų moralines savybes ir jų patikimumą.

*LPKTS Valdybos pirmininkas Antanas LUKŠA
Kaunas 2011 08 27*

Lietuvos istorija

Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas ir karaimai

Atkelta iš 1 p.

karališkame Senųjų Trakų dvare prievolių. Trakų karaimai didžiavosi savo teisėmis ir laisvėmis. Laiškuose iš Trakų į Konstantinopolį 1483–1486 m. jie rašė, kad Lietuvos valdovai jų neapsunkina mokesčiais, nedraudžia išpažinti savo tikėjimo, jie turi savo teisumą ir pan.

Lietuvoje gyvenantys karaimai sudarė kariškių ir civilių luomus. Trakuose kariškiai ėjo pilių sargybą, bet didesnė karaimų dalis buvo civiliai ir daugiausia dirbo žemė, kuri bendruomenės reikmėms buvo išskirta šiaurinėje Trakų miesto dalyje (Karališkieji laukai) dar Vytauto laikais.

Tad Lietuvos karaimai iš tikrųjų turi už ką būti dėkingi Vytautui – jis išgelbėjo juos iš Aukso Ordos nelaisvės, pasirūpino jų teisine padėtimi naujoje gyvenvietėje, talp pat suteikė žemės, kuri iki pat kolektyvizacijos po Antrojo pasaulinio karo daugeliui buvo pagrindinis pajamų šaltinis. Žinoma, neteisinga būtų manyti, kad visi karaimai vertėsi tik žemdirbyste ar ypač daržininkyste. Nors Lietuvoje karaimų niekada nebuvo daug, bet ir negausioje bendruomenėje buvo mokytų, išsilavinusių žmonių, ėjusių įvairias svarbias pareigas valstybės tarnybose, valdovų dvaruose, rašiusių mokslinius darbus ir pan. Tie rašytiniai šaltiniai bei folkloras leidžia mums šiandien suvokti, kokios vertybės sudarė dvasinį tautos pasaulį.

Pasaulietinėje Lietuvos karaimų poezijoje, kuri pirmą kartą pasirodė spaudiniuose XX a. pradžioje, Vytauto vardas tapo ypač populiarius. Įdomu tai, kad didinga Lietuvos istorija ir Vytauto vardas karaimiškai šlovinti nepriklausomai nuo to, kokiai valstybei tuo metu priklausė valstybės piliečiais buvo tapę vietiniai gyventojai. Pvz., sugrįžęs iš Krymo, kur Pirmojo pasaulinio karo metais buvo pasitraukę diduma Trakų karaimų, būsimasis vyresnysis dvasininkas Simonas Firkovičius, tuomet dar 23 metų jaunuolis, eilėraštyje *Vėl gimtinėje (Kajtmach)*, sukurtame 1920 m., rašo:

*It mylimą tave apglėbt
Aš trokštu, o, pilie sena.
Tavy lyg veidrody matau –*

*Jaunystė šviečiasi mana.
Nors aš ne priešas, pro vartus,
Pro mūrus žengti negaliu, –
Nuvirtę plytus, akmenai
Giliai užmigo po smėliu.*

*Čia plakė Lietuvos širdis
Valstybės išdidžiu ritmu,
Ir plūdo žinios iš kraštų,
Iš tolimų ir artimų.*

*Išvyko Vytautas narsus
Į žygį Krymo chano keist,
Totorių, karaimų daug
Atsivežė jis tais laikais.*

Eilėraščio pabaigoje yra labai simboliškos eilutės, kurių prasmė pasitvirtina ir šiandien:

*O metai bėgo kaip vanduo,
Sugriuvo rūmai saloje.
Tačiau gyvena praeitis,
Nes karaimai saugo ją.
(Vertė Alfonsas Bukontas)*

Tikras faktas, kad pats Simonas Firkovičius, praleidęs visą gyvenimą Trakuose, kiekvieną anksčiau rytą prieš pamaldas išplaukdavęs žvejoti, nepamiršdavo apiplaukti pilies salą, o vėliau, kai buvo atstatytas tiltas per Karaimų salą, vakarais apeidavęs pilies griuvėsius. Šiandien dauguma Trakų karaimų seka jo pavyzdžiu.

Mes, užaugę Trakuose, neišivaizduojame savęs be Trakų pilies. Ji buvo mūsų kasdienio gyvenimo dalis, todėl viską, kas joje vyko ar vyksta, suvokiame kaip kažką asmenišką. Taip, ji nepaprastai svarbi Lietuvos istorijos liudininkė, bet tai ir mūsų gyvenimo nuolatinis atributas. O kartu su pilimi ir Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas. Ne veltui sovietmečiu spauda beveik nerašė apie karaimus, o kai prasidėjo kraštotyros judėjimas, ir kartu su etnografiniais rašinėliais apie Lietuvos atskirus regionus pasirodė ir keli straipsneliai apie karaimus, judėjimas buvo uždraustas. Vienas „Tiesos“ žurnalistas kartą guodėsi, kad norėjęs parašyti apie karaimus, bet jam nebuvo leista – mat, rašant apie juos, neišvengiamai

reikėtų rašyti ir apie Lietuvos didįjį kunigaikštį Vytautą, ir apie LDK galybę. Tuo metu mes buvome suvokiami beveik kaip sinonimai. Žinoma, mums didelė garbė būti siejamiems su Vytautu, ne veltui tai taip ryškiai atsispindėjo poezijoje.

Štai dar vienas S. Firkovičiaus eilėraštis, parašytas 1940 m., *Buvo tokia diena (Bir kiun ēdi)*:

*Iš Krymo – lygumom, kalvom –
Senoliai traukė Lietuvon.
Ir saulės degančios, karštos,
Vis dairėsi žemių kraštuos.*

*Giedri veidai, juodi vyždžiai,
Sena kalba ir papročiai,
Ir skriejo jie žirgais ristais,
Ir žvangino švitrais kardais.*

*Štai mūro rūmai saloje, –
Tai karaimai sergi ją,
Budriai jie žvalgos nuolatos,
Nelaužo priesaikos duotos.*

*Atšniokščia į krantus banga,
Pažyra putom grįždama.
Ak, stengias ežeras prilijgt
Tai Krymo jūrai, kur toli...
(Vertė Alfonsas Bukontas)*

Ir net labai buitiniame eilėraštyje *Penktadienio kvapai (Ijisi baraskinin, 1941 m.)* apie karaimišką patiekalų, paprastai verdamus penktadieniais, S. Firkovičius neapsieina nepaminėjęs Vytauto Didžiojo vardo:

*Į Trakus paukščių plasnosių,
Pasiilgau jų labai.
Iš toli kutena nosį
Ten penktadienio kvapai.*

*Saloje pilis ten stūkso –
Kilmės Vytauto namai.
Makaronas raito ūsą –
Ak, penktadienio kvapai.
(Vertė Vladas Šimkus)*

Karaimų poezijoje rašoma ne tik apie tai,

kaip „iš saulėto Krymo, rankoje po ieti, joja karaimai Vytautui padėti“, bet ir apie Vytauto pagalbą jiems. Ne veltui karaimiškai Vytautas vadinamas Vatat Bij – Mušantis, Triuškinantis Karalius arba Batyr Bij – Galiūnas Karalius. Tai ryškiausiai matyti legendoje *Stebuklingas didžiojo kunigaikščio žirgas (Batyr Bijnin tamaša aty)*, kurią Simonas Firkovičius sueiliavo 1933 m. ir kurioje rašoma, kaip, nuvykusios į Vytauto namus, karaimės prašė išgelbėti jas nuo potvynio, ir kaip jis padėjęs. Čia vėl minimos tos vietos, kurias ir šiandien visi lanko – Karaimų gatvė ir tiltas į salą:

*Tėve mūsų visų, o valdove, gyvuok!
Lenkiam galvas prie sosto ir meldžiam Tave:
Nesiliaudamas plūsta iš Galvės vanduo,
Stumia mus vis aukštyn Karaimų gatve.*

*Kunigaikšti, tu – vienas, lyg Viešpats danguos!
Mes išgirdom senojo Solchato šalį,
Kaip kipčakų pulkus šiaurės girioj tankioj
Guldo tavo ranka, atkakli ir taikli.*

*Didis Vytautas žvelgė pro langą pilies,
Karaimiškai moterims tarė: „Tegu
Nemuliūsta jums širdys! Sakau: nepalies
Jūsų bėdos – pagelbėti rasis jėgų!“
(Vertė Alfonsas Bukontas)*

Tad turint galvoje, kokią svarbią vietą Vytautas Didysis užima karaimų sąmonėje ir kūryboje, negali būti jokios abejonės, kad remiame naujo Vytauto paminklo pastatymą Trakuose Karaimų saloje. Beje, toks salos pavadinimas buvo vartojamas nuo seno, apie ką akivaizdžiai liudija autoritetingi knygos „Trakų miestas ir pilys“, išleistos 1991 m., autoriai A. Baliulis, S. Mikulionis ir A. Miškinis. Tai vienareikšmiškai patvirtina ir pernai Trakų nacionalinio parko išleista knyga „Trakų didžiųjų ežerų vardynas“. Beje, rugpjūčio mėnesį ir kermošius Trakuose vyko Karaimų saloje. Tad ir Vytauto paminklui dera stovėti Karaimų saloje, kuri, pagerbiant Lietuvos didįjį kunigaikštį, turėtų būti tinkamai su tvarkyta.

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Arkivyskupas Sigitas Tamkevičius: „Atskiriant melą nuo tiesos – kokia anoniminio kaltinimo prasmė?“

„Bažnyčios žinių“ redakcija pateikė Kauno arkivyskupui metropolitui Sigitui Tamkevičiui ir Kauno arkivyskupijos kurijos kancleriui mons. Adolfui Grušui keletą klausimų, susijusių su publikacija dienraštyje „Lietuvos rytas“ – „Po Bažnyčios pamatais tiks intrigu bombos“ (www.lrytas.lt, 2011 07 30).

Į „Bažnyčios žinių“ klausimus atsako Kauno arkivyskupijos kurijos kancleris mons. Adolfas GRUŠAS.

– Kokios bylos, susijusios su Kauno arkivyskupija, šiuo metu yra vedamos Romos Rotoje?

– Šiuo metu Romos Rotoje yra priimta ir svarstoma tik kun. Petro Smilgio byla.

– Kokia yra kun. P. Smilgio bylos eiga? Ar galima šiuo metu ką nors pakomentuoti?

– Kun. P. Smilgis buvo atleistas iš Katalikų teologijos fakulteto dekanų pareigų ir šį sprendimą patvirtino Katalikiškojo auklėjimo kongregacija. Po to kun. P. Smilgis kreipėsi į Romos Rotos tribunolą, siekdamas kompensacijos, jei būtų nustatyta, kad Kauno arkivyskupas S. Tamkevičius neteisėtai pažeidė jo gerą vardą. Sprendimas šioje byloje dar nėra priimtas.

– Kodėl buvo suspenduotas kun. Romualdas Ramašauskas? Kokia šiuo metu yra jo padėtis bažnytinės teisės požiūriu?

– Į Kauno arkivyskupą kreipėsi vienas asmuo, kaltindamas kun. R. Ramašauską padarius nusikaltimą. Tuomet arkivyskupo pavedimu buvo atliktas tyrimas ir, remiantis Šventojo Sosto nurodymais, bylos medžiaga persiūsta į Tikėjimo mokymo kongregaciją, kurios kompetencijai priklauso daryti galutinį sprendimą tokioje byloje. Iki tol kun. R. Ramašauskas yra suspenduotas minėtos kongregacijos nurodymu, nustačius su kunigo šventimais nesuderinamą elgesį praeityje.

– Kas žinoma apie kratą kun. Alfonso Buloto namuose?

– Arkivyskupas S. Tamkevičius kreipėsi į Kauno apygardos prokuratūrą, prašydamas įstatymų numatyta tvarka ištirti, kas internete rašė jį šmeižiančius komentarus po žiniasklaidoje paskelbto straipsnio. Teisėtvarkos organai darė tyrimą ir nustatė kompiuterių, kuriais buvo rašyti minėti komentarai, identifikacinius numerius (IP). Pagal šiuos duomenis prokuratūros darbuotojai darė kratą tų kompiuterių registracijos vietose, o viena iš jų buvo pas kun. A. Bulotą namuose. Toliau įstatymų nustatyta tvarka ieškovas galėjo kreiptis į teismą. Kadangi arkivyskupas į teismą nesikreipė, byla prieš kun. A. Bulotą buvo nutraukta.

– Ar Gintauto Tamkevičiaus pareigos Kauno arkivyskupijoje prieštarauja Kanonų teisės kodekso nuostatomis?

– Pagal Kanonų teisės kodeksą (žr. kan. 492 § 3) ekonominiais klausimais vyskupui ordinarui patarėnčios ekonominės tarybos nariai negali būti to ordinaro giminaičiai iki ketvirtos kartos. G. Tamkevičius nepriklauso šiai tarybai, bet yra viešosios įstaigos „Kauno arkivyskupijos Ekonomomo tarnyba“ darbuotojas, vykdamas jam pavestas užduotis, o

Mons. Adolfas Grušas

minėtai įstaigai vadovauja arkivyskupijos ekonomas kun. Vytenis Vaškelis.

– Ar mons. Vytautas Grigaravičius buvo areštuotas už netinkamus santykius su jaunu zakristijonu?

Mons. V. Grigaravičius niekuomet už jokių nusikaltimų nebuvo areštuotas.

– Ar kun. Tomas Karklys kada nors gyveno arkivyskupo bute?

Kun. T. Karklys niekuomet negyveno arkivyskupo bute. Arkivyskupas gyvena Kauno arkivyskupijos kurijos dideliame pastate, kuriame dirba daug žmonių ir yra įrengti keli butai. Straipsnyje aprašomu metu Kauno kurijos pastate be arkivyskupo dar gyveno vyskupas emeritas, tuomet kurijos kanclerio pareigas ėję kun. T. Karklys ir trys seserys vienuolės.

– Kokia yra Kanonų teisės kodekso išleidimo lietuvių kalba stadija?

Katalikų Bažnyčios Kanonų teisės kodeksas (KTK) yra išverstas į lietuvių kalbą jau senokai ir šiuo vertimu, nors ir neoficialiu, naudojasi kunigai ir pasauliečiai, studijuojantieji kanonų teisę. Lietuvos Vyskupų Konferencijos sudaryta komisija koregavo vertimą, suderino visus juridinius terminus, atsižvelgdama taip pat į LR teisės aktų sąvokas. Galima tikėtis, kad lietuviškas Kodekso leidimas greitu laiku pasirodys.

Verta atkreipti dėmesį, jog oficialusis KTK tekstas yra lotyniškas, o bet kokie vertimai į kitas kalbas skirti pagelbėti to krašto kunigams ir tikintiesiems. Šie vertimai nėra oficialusis Kodekso tekstas.

– Kokias pasekmes numato Kanonų teisės kodeksas kunigui, viešai šmeižiančiam vyskupą?

Viešai skatinantiems pavaldinių priešiskumą Apaštalių Sostui ar vietos ordinarui, pasinaudojant bažnytine galia ar tarnystė, arba raginantiesiems savo pavaldinius nepaklusti jiems Kanonų teisė numato interdikto bausmę ar kitas teisingas bausmes (kan. 1373). Bet kuriuo atveju, jei yra pavojus padaryti nusikaltimą ar smarkiai drumsčiama nustatyta tvarka, ordinaras turi teisę įspėti bet kurį jo jurisdikcijoje esantį asmenį (kan. 1339). Šis įspėjimas ateityje gali būti pagrindas taikyti griežtesnes bausmes.

Į „Bažnyčios žinių“ klausimus atsako Kauno arkivyskupas metropolitas Sigitas TAMKEVIČIUS.

– Ar išlaikoma vienybė su Apaštalių Sostu ir ar laikomasi visų Šventojo Tėvo nurodymų (įskaitant ir dėl liturgijos ekstraordinarinės formos)?

– Lietuvos vyskupai su Apaštalių Sostu yra visiškai vienybėje ir laikosi visų Šventojo Tėvo nurodymų. Katalikų Bažnyčia Lietuvoje gali tik dėkoti Dievui, kad net sovietmečiu, kai teko patirti didelę priespaudą, vyskupai ir vyskupijų valdytojai išlaikė nepažeistą ištikimybę Apaštalių Sostui.

Kai kas bando kaltinti Lietuvos vyskupus, kad jie nepritaria ekstraordinarinei liturgijos formai. Tai netiesa. Vyskupai nepritaria tik tiems, kurie menkina ordinarinę liturgiją ir dirbtinai eskaluoja liturgijos ekstraordinarinės formos viršenybę, tikėdamiesi, kad ji padės išspręsti visus Bažnyčioje pasitaikančius dabarties sunkumus. Lietuvos vyskupai yra atviri, įgyvendindami Šventojo Tėvo *Motu proprio Summorum Pontificum* gaires, tačiau atvirumo bei geranoriškumo laukia ir iš ekstraordinarinės liturgijos brangintojų.

– Ar egzistuoja arkivyskupo proteguojamų kunigų klanas Kauno arkivyskupijoje?

– Toks tvirtinimas yra šmeižikiškas. Panašios apkalbos paprastai kyla iš žmonių, nepatenkintų užimamomis pareigomis ir manančių, kad jie vertesni už kitus. Ordinaras privalo siųsti jo diecezijai priklausančius kunigus į visas savo vyskupijos parapijas bei įvairioms kitoms sielovados tarnystėms. Tiesa, vyskupas ne visada gali į kiekvieną pareigybę paskirti idealiai tinkantį kunigą. Tačiau kiekvienas jų tinkamumą pareigoms pirmiausia paliudija savo darbu vyskupijos bendruomenėje.

Apskritai, jei tarp dvasininkų atsirastų uždaro grupuotės ar klanai, tai būtų apgailėtinas ir labai žalingas reiškinys visai bendruomenei. Rūpintis bažnytine vienybe yra visų – pirmiausia vyskupų, taip pat visų dvasininkų ir visų tikinčiųjų pasauliečių reikalas.

– Kodėl kun. Oskaras Petras Volskis buvo atleistas iš „Marijos radijo“ programų direktoriaus pareigų?

– „Marijos radijas“ nėra tiesiogiai pavaldus Kauno arkivyskupui, o tvarkosi pagal savo įstatus – Pasaulinės „Marijos radijo“ šeimos nuostatus ir viešųjų įstaigų veikimą reglamentuojančius LR įstatymus. Pagal šio radijo nuostatus vietos vyskupas skiria kunigą programų direktoriaus pareigoms, jo atsakomybė ne vadovauti „Marijos radijui“, bet rūpintis programų turiniu. Negalima nutylėti kun. O. P. Volskio uolių pastangų ir didelio darbo sėkmingai pradendant „Marijos radijo“ veiklą Lietuvoje. Tačiau, kai „Marijos radijuje“ atsirado nesutarimų tarp programų direktoriaus ir vadovybės, atsižvelgdamas į Pasaulinės „Marijos radijo“ šeimos vadovybės prašymą, paskyriau kitą programų direktorių.

– Ar kun. Rolandas Kaušas buvo atėjęs

Arkivyskupas Sigitas Tamkevičius

pasitarti dėl savo padėties ir ar jam buvo siūlyta daryti abortą?

– Kun. R. Kaušas savarankiškai apsisprendė palikti kunigystę ir dėl jokių abortų su manimi nekalbėjo. Mano pozicija gyvybės klausimu vienareikšmiška: jos negalima aukoti dėl jokių priežasčių.

– Kaip vertinate Katalikų teologijos fakulteto mokslinį lygį?

– Katalikų teologijos fakulteto veiklą prižiūri Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, neturinti esminių priekaištų fakultetui, ir jos vertinimai yra pakankamai geri. Be jokios abejonės, mūsų fakultetas negalėjo pasiekti tokio lygio kaip geriausi Katalikų Bažnyčios universitetai, nes esame atėję iš didelės priespaudos ir Teologijos fakultetą prikėlėme iš pelenų. Dabar jame darbuojasi kunigai ir pasauliečiai, turintys mokslinius ir pedagoginius laipsnius, daugelis jų studijas yra baigę Romos ar kituose užsienio universitetuose.

– Kokie susitikimai vyksta su politinių partijų atstovais prieš rinkimus?

– Lietuvos vyskupai laikosi aiškios pozicijos nesitapatinti su jokia konkrečia politine partija, ir tai visuotinai žinoma. Tačiau ši nuostata nedraudžia bet kurios partijos nariui aplankyti bet kurį vyskupą ar kunigą ir pristatyti savo programą. Kadangi paprastai prieš rinkimus kurioje nori apsilankyti įvairių politinių jėgų atstovai, prieš pastaruosius rinkimus į LR Seimą visų kandidatavusių partijų atstovus pakvietėme viešai pristatyti savo programas bei atsakyti į rinkėjams katalikams rūpimus klausimus. Būdamas vyskupas ir Lietuvos Respublikos pilietis, siekiu aktyviai dalyvauti svarstant visuomenei aktualius klausimus, ypač susijusius su besąlygine pagarba žmogaus gyvybei ir orumui. Todėl politikams stengiuosi nuolat priminti jų išpareigojimus rinkėjams.

Šaltinis: „Bažnyčios žinios“, 2011 Nr. 14 (rugpjūtis)
Internetė paskelbė
www.katalikai.lt

Skaitytėjai rašo

Laiškas Prezidentui Valdui Adamkui

Juodojo kaspino dieną Jūsų kalba per televiziją sukėlė Lietuvos gyventojų pasipiktinimą. Jūs sakote, kad lietuviui nuo galvos nenukris kepurė, jei rašys lenkų pavardes lenkiškai. Tai ar mes jau gyvename Lenkijoje? Jeigu ne, tai kodėl lenkai, gyvendami Lietuvoje, nenori į savo abėcėlę įrašyti 6 lietuviškų raidžių ir rašyti lietuviškai. Juk jie – mūsų piliečiai ir privalo gerbti valstybinę kalbą. Čia mūsų kalba, josios liesti nevalia, mūsų žodis mums šventas.

Kalbininkas Jonas Jablonskis specialiai

sudėjo varneles ant š, ž, kad skirtųsi nuo lenkiškų, pakeitė net 6 lotyniškas raides. Tai ar turime teisę reikalauti kitaip dėl kelių procentų lenkų užgaidų? Ar galima daryti vieną iš seniausių indoeuropiečių prokalbių? Ir mūsų prezidentės Dalios Grybauskaitės nuomonė skiriasi nuo Jūsų. Kodėl karaimai to nereikalauja, juk jais kunigaikštis Vytautas labiau pasitikėjo.

Jūs pažadėjote? O kokią teisę turėjote žadėti nepasitaręs su tauta, kurios žmonės ir mokslininkai priešinas Jūsų pažadams?

Pritaria tik Edmundas Jakilaitis, nes turbūt nesupranta žalos, kurią norima padaryti Lietuvos vientisumui ir kalbai Vilniaus krašte, praeityje okupuotame vokiečių, rusų, lenkų! Ir kodėl lenkai daro tvarką Lietuvoje? Jų lyderiai gerai supranta, kokie nepatogumai kils gyventojams su lenkiškais pasais – negalės naudotis bankais, įvairiais dokumentais, už viską reikės brangiai mokėti. Štai kodėl lietuviai Lenkijoje nekeičia pasų.

Jeigu kas nežino tautinės kalbos ir kultūros dalykų, tai tegul geriau įsigilina

į kalbininkų nuomonę (o ypač Kultūros ministeriją). Lietuviai niekada nepasidavė vokiečių, rusų ir lenkų įtakai ir nepasiduos, nes tai išdidi tauta, žinanti savo kalbos šventą vertybę. Sutikite su tuo ir neerzinkite lietuvių savo prolenkiškomis kalbomis, nes tai gimdo antagonizmą.

Bronislava DAUNORIENĖ, buvusi
Turgelių vidurinės mokyklos (Šalčininkų r.)
lietuvių kalbos mokytoja

Reportažas

Prezidento Antano Smetonos gimtadienio šventė Užugiryje

Evelina KISLYCH, Jurgita BRASIŪNAITĖ, Trakai

Iškilmingas vėliavos iškėlimas buvusios Antano Smetonos sodybos vietoje

Investicinio ir užsienio ryšių skyriaus vedėja Rima Boškevičienė ir Ukmergės r. savivaldybės meras Algirdas Kopūstas

Šventės organizatoriai buvo dosnūs, svečiai vaišinti šaltibarščiais ir žirnių koše su spirgučiais

Šventėje dalyvavo tolimes prezidento gimnaitė Sigita Smetonaitė

Pirmojo ir paskutiniojo (ketvirtojo) nepriklausomos Lietuvos prezidento Antano Smetonos (1874–1944) gimtadienio proga į Užulėnio kaimą (Ukmergės r.) suplūdo minia politikos, verslo atstovų bei tiesiog piliečių, gerbiančių ir prisimenančių jo garbų atminimą. Ši diena, rugpjūčio 10-oji, tapo švente kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui. Nors ji įvyko šiek tiek vėliau, rugpjūčio 14 d., nuotaikos ir to šimtmečio aura miestelyje išliko.

Antano Smetonos gyvenimą prisimenant

Šis žmogus ryškiai išsiskyrė savo požiūriu į mokslą. Jis – nenuginčijamai privalomas kiekvienam. Savo kelią išsilavinimo link A. Smetona pradėjo 1897 m., įstojęs į Peterburgo universitetą, Teisės fakultetą. Po studijų A. Smetona įsidarbino Vilniaus žemės banke, kuriame pradirbo vos 5 metus. Būsimajam prezidentui pasitaikė proga rašyti, redaguoti ir prisidėti prie laikraščių leidybos. 11 metų dirbo laikraščiuose *Vilniaus žinios*, *Lietuvos ūkininkas*, *Viltis*, bei *Lietuvos aidas* (1917). Po pirmosios savo kaip prezidento kadencijos (1920 04 19) jautėsi subrendęs ir galintis dėstyti Lietuvos universitete. Sudalyvavęs perversme (1926 12 07) vėl tapo Lietuvos prezidentu. Prieš trečiąją kadenciją (1931) į prezidento postą jis išleido keturis toms rinktinių raštų. Kadangi S. Smetona buvo itin prisirišęs prie savo gimtinės, atsižvelgė į vaikų padėtį ir 1932 m. įsteigė pradinę mokyklą, kuri vėliau imta vadinti *Užugirio prezidento A. Smetonos vardo pradžios mokykla*, šiuo metu joje yra muziejus. Jame galima išvysti begales to meto daiktų, išlikusių iki šių dienų. Nuo siūlų iki sudėtingų verpimo ir audimo staklių. Ir viskas autentiška.

Į gimtadienio šventę – bėgte

Renginys, skirtas A. Smetonos gimtadienio paminėjimui, prasidėjo Šv. Antano Paduviečio bažnyčioje (pastatyta 1919 m.) Lėne, Taujėnų seniūnijoje. Po šv. Mišių renginį pratęsė dainininkė, viena iš sopranų trio „Panteros“ narė Rasa Juzukonytė. Į Užulėnio kaimą svečiai atvyko įvairiai: vieni mašinomis, kiti – dviračiais, buvo ir toks dalyvis, 63 metų vestuvių muzikantas Gintautas Stačkūnas, pasiryžęs išpuilingesniai poelgiui. Iš Ukmergės iki A. Smetonos paminklo Užulėnio kaime jis tiesiog atbėgo. Kalbintas G. Stačkūnas džiaugėsi

savo pasirinkimu, tai lyg jo pareiga, prezidento šviesiam atminimui. Įveikęs tokį atstumą garbaus amžiaus bėgikas turėjo garbę šalia paminklo iškelti A. Smetonos vėliavą.

Prezidento dvaro sodyba – viskas taip, kaip prieš 77 metus

Šventė persikėlė į A. Smetonos dvarą Užugiryje. Anksčiau šventės kasmet organizuodavo tautininkų sąjungos Ukmergės skyrius, pirmininkė Audronė Uselienė. O šiemet – Ukmergės r. savivaldybė ir VšĮ *Išviejų idėjų centras*. Vadovas Rimantas Dailidonis prasitarė apie pagrindinį šventės tikslą – atkurti to meto dvasią. Tai reiškia suteikti žmonėms naują tikėjimą, tokį, koks buvo tada. Pasak R. Dailidonio, prezidentas A. Smetona jam reiškia tikėjimą. Su ta mintimi ir gimė ši idėja. Puikiai sugalvota renginio tema perkėlė visus svečius į 1934-uosius. To laikotarpio muzika, svečiai, pasipuošę tuometinio stiliaus apdara. Moterys buvo itin išvaizdžios – dvelkė elegancija bei prabanga, besilaikydamos vienos iš renginio sąlygų apsirengti romantiškais *smetoniško* laikotarpio rūbais. Šie drabužiai joms leido prisiminti savo jaunystę. Svečiai taip pat turėjo galimybę susipažinti su dvaro plėtos perspektyvomis. Jie galėjo mėgautis paroda, kurioje gausu prezidento nuotraukų, paimtų iš vyriausio prezidento brolio Igno Smetonos sūnaus Algirdo Mulerankos archyvo. Taip pat paroda papildyta brėžiniais, tėvų jaunystės daiktais (radijo imtuvai „Heros“ (1936), „Bestag“ (1934), „Philips“ ir kt.). Pritaikytoje erdvėje buvo pristatomi 1919–1940 m. V. Venciaus, J. Duduro ir kitų autorių kino filmai, pritraukė brandesnio amžiaus svečių dėmesį.

Gimtadienio norai – neišsipildė

Šventės metu pakalbintas Ukmergės r. savivaldybės meras Algirdas Kopūstas prasitarė apie projektą, planus, kurie neišsipildė. Ukmergės r. savivaldybės tarybos sprendimu buvo pradėtas rengti projektas 2009 04 30 (Nr. 7-86) *Dėl Užugirio ir gretimų teritorijų detaliojo plano*. Šio planavimo tikslas – parengti Užugirio dvaro ir gretimų teritorijų detalų planą, kuriame bus nustatyti vieningi ir galiojantys teisės aktai. Pagrindinis tikslas – atgaivinti Užugirio dvarą. Pasak Rimos Boškevičienės, Investicinio ir užsienio ryšių skyriaus vedėjos, šis projektas tęsiasi keletą metų ir tapo gana skausmingu

Ukmergės rajono savivaldybei. Bėgant laikui keičiasi reikalavimai, tad projektas įtrauktas į finansuotųjų sąrašą. Darbai atidėti ir vėl iš naujo koreguojama techninė dokumentacija. Paraišką teikti ir pradėti darbus numatoma kitais metais. Žinoma, pasak R. Boškevičienės, jei kojos nepakiš spauda, kuri prieš tai suvaidino didelį vaidmenį rengiant ir įgyvendinant projektą. Po tam tikrų įvykių projektas buvo atmestas ir šiandien Užugirio dvaras toks pat, kaip ir prieš 77 metus – apleistas.

Dvaras turi būti traukos centru

Pasak mero A. Kopūsto, kadangi parama skirta pastatų renovacijai nėra labai didelė, vos 5 mln. litų, iš Europos Sąjungos lėšų ir 500 000 tūkstančių litų iš Savivaldybės biudžeto, tokiam kompleksui išvystyti projektas paskirstytas į du etapus. Į projektą įtrauktas 83 ha plotas. Pirmajame etape numatoma renovuoti patį dvaro pastatą, kur bus teikiamos apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos. O pagrindinis pastatas turėtų virsti muziejumi bei konferencijų sale. Šias žemes stengiamasi išsaugoti, neišdalinti, laikyti ir puoselėti. Bendra teritorija (su dvaru) turi tarnauti turizmo reikmėms.

Su Dievo palaiminimu

Atsargiai parodoje žvalgėsi kunigas Vidmantas Kareckas, jau 8 metus dirbantis Lėno Šv. Antano Paduviečio parapijoje. Kunigas prasitarė dirbantis ir Šilų Švč. Jėzaus Vardo parapijoje. Nuotraukose jis atrado ir savo atstovaujamą Švč. Jėzaus širdies bažnyčią. Prisiminęs Bažnyčios atsiradimo pradžią (1935 10 13) kunigas atsiminė prezidentą A. Smetoną, prisidėjusį prie jos statybos. „Bažnyčios altorius bei paveikslas – A. Smetonos auka bažnyčiai. Savo laiku jis taip pat prisidėjo prie jos statybos. Ir ačiū jam, ačiū Dievui, už jo šviesų atminimą“, – žiniomis dalinosi kunigas V. Kareckas. Paklaustas, ar per kelerius metus vyko kokie kiti rekonstrukcijos darbai, kunigas prasitarė, kad prieš keletą metų pavyko pakeisti bažnyčios stogą, grindis. V. Kareckas vylėsi, kad apie tolimesnę veiklą šioje Lėno Šv. Antano Paduviečio parapijoje, spręs vyskupas. Šventės svečiai noriai teiravosi kunigo apie parapijos reikalus, prašėsi drauge nusifotografuoti, taip reikšdami pagarbą jo ilgamečiam darbui.

Sigita Smetonaitė: „Anatanas Smetona priėmė šį dvarą su sąlyga“

„Kaip man tėvelis pasakojo, šį dvarą A. Smetona priėmė su sąlyga, kad jis bus valstybės“, – pasakojo prezidento brolio Motiejaus sūnaus A. Smetonos dukra S. Smetonaitė. Dalis (80 ha) padovanota už atsida- vimą gimtinei, dalį (25 ha miško) gavo kaip Nepriklausomybės akto signataras. Jeigu, pasak S. Smetonaitės, A. Smetonos vaikaičiai Antanas ir Vytautas pareikštų norą į žemes, galbūt nebūtų atmestas prašymas, bet jie nenori to, kas jiems nepriklauso. Kadangi 1941–1948 m. vykusią trėmimų metą S. Smetonaitė ir jos šeima buvo ištremiti. Kaip degė sodyba ir kad mirė prezidentas A. Smetona – jie sužinojo paskutiniai. Labiausiai nesuprantama buvo tai, kad sovietmečiu lietuviai turėjo ištrinti A. Smetonos vardą ir atminties. Buvo liepiama tai, kas neįmanoma.

Legendomis apipintas Lėno kaimas

Šventėje buvo galima sutikti įvairių ir netikėtų svečių iš politikos, verslo, turizmo pasaulio. Su kauniečiais atvykęs žymiausias Lietuvos gidas ir žydų istorijos žinovas Chaimas Bargmanas klausinėjo žurnalistų apie Lėno kaimo pavadinimo kilmę. Kadangi daugelis tik gūžčiojo pečiais, Ch. Bargmanas papasakojo vertą susidomėjimo istoriją apie šio kaimo pavadinimo kilmę, remdamasis Maironio eilėraščiu *Šatrijos kalnas*.

Fotosesija su Antanu Smetona – didžiausia pramoga damoms

Į šventę Užugiryje atriedantis senovinis automobilis pranešė svečiams apie teatralizuoto pasirodymo pradžią. Iš automobilio išlipusi A. Smetoną (Ukmergės kultūros centro Taujėnų filialo mėgėjų teatro „Bičiuliai“ aktorius Algis Podolskis) pasitiko tarnaitė, kuri palydėjo į balkoną, esantį dvaro antrame aukšte. Sveikini- mo žodį taręs A. Podolskis nusileido į kiemą ir sulaukė besąlygiško dėmesio iš damų, norėjusių nusifotografuoti drauge su šventės kaltininku. Po fotosesijos visi nuskubėjo valgyti šaltibarščių bei žirnių košės su spirgučiais, kuriais vaišino visą dieną prie puodų plūsusios šeiminkės Evelinos Kislych nuotr.

Užugirio Antano Smetonos pradinė mokykla ir muziejus

Antano Smetonos dvaro sodybos rūmai

Damos negalėjo nenusifotografuoti šalia senovinio automobilio

Politikams atstovavo iš Ukmergės kilusi LR Seimo narė Loreta Graužinienė

Paminėtas Enzo Jagomasto ir jo šeimos žūties 70-metis

Dalytė KAZLAUSKAITĖ, Trakai

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido ir rezistencijos departamento direktorius dr. Arūnas Bubnys

Kaip ir kasmet, rugpjūčio 23 d., Vilniuje, Aukštuosiuose Paneriuose, minimos žymaus žurnalisto, kultūros veikėjo, bibliografo, Mažosios Lietuvos leidėjo bei Tilžės akto (1918) signataro Enzo Jagomasto (1870–1941) ir jo šeimos žūties 70-osios metinės.

Kūrėjo kelyje – kova dėl lietuviško žodžio

Pasak profesoriaus, akademiko Vytauto Juodkazio, Jagomastai – išskirtinė Mažosios Lietuvos patriotų šeima, gyvenusi Tilžėje ir vokiškoje aplinkoje siekusi lietuviško žodžio, spaudos ir pilietinės laisvės. Įkūręs spaustuve *Lituania* jis leido ir spausdino knygas Mažajai ir Didžiąjai Lietuvai, rėmė draudžiamą lietuvišką spaudą, nuo 1896 iki 1940 m. redagavo laikraščius (*Naujasis Tilžės keleivis*, *Aušra*, *Lietuviškas laiškas*). Išleido apie 370 lietuviškų knygų, periodinių leidinių, kurie šiuo metu yra saugomi Vilniaus universiteto bei Lietuvos mokslų akademijos bibliotekose. Dėl lietuvių teisių gynimo 1941 m. jis buvo persekiojamas Vokietijos nacių valdžios. Tai privertė E. Jagomastą persikelti į sovietų okupuotą Vilnių. Ilgai dirbti spaustuvių jam neteko, tų pačių metų vasarą E. Jagomastas su šeima (žmona Morta Jurgelaitytė-Jagomastienė, sūnumis Dovu ir Jurgiu, dukterimi Ona) buvo sušaudyti Paneriuose.

Paminėjime dalyvavę svečiai prie paminklo Endziui Jagomastui ir jo šeimai Paneriuose

Į paminėjimą su pagarba ir ašara

Į paminėjimą susirinko svečiai, pažinoję E. Jagomastą bei jo šeimą, taip pat pagarbą atidavė Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido ir rezistencijos departamento direktorius dr. Arūnas Bubnys, Genocido aukų muziejaus direktorius Eugenijus Peikštenis, Vilniaus igulos kariuomenės viršininkas Remigijus Jukna, knygotyrininkas ir Mažosios Lietuvos tyrinėtojas bei Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto prof. Domas Kaunas, rašytojas, lituanistas, mokytojas ekspertas Benjaminas Kondratas ir kt. Prie paminklo, skirto jam ir jo šeimai, susirinkusieji tylos minute pagerbė žuvusiuosius. Žodį taręs Panerių bendruomenės atstovas Romas Misevičius susigraudino prisiminęs garbaus visuomenės veikėjo mirties aplinkybes. Dr. A. Bubnys visiems priminė E. Jagomasto biografiją ir veiklos kelią, kuris baigėsi po Antrojo pasaulinio karo dabartinėje Aukštųjų Panerių memorialinio muziejaus teritorijoje. Gėles nešusios Vilniaus universiteto ir Lietuvos mokslų akademijos bibliotekų darbuotojos šį žmogų prisimena kaip vieną kilniausių ir labiausiai nusipelnusių Mažosios Lietuvos veikėjų, palikusių didelį pėdsaką Lietuvos istorijoje.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraščių skyriaus vedėja Erika Kuliešienė (kairėje) bei Vilniaus universiteto bibliotekos Parodų organizavimo ir muziejinių rinkinių skyriaus vedėja Snieguolė Misiūnienė

Panerių memorialinio muziejaus vedėjas Algis Karosas

Pristatyta virtuali paroda

Po paminėjimo visi svečiai vedėjo Algio Karoso buvo pakviesti į Panerių memorialinį muziejų pasidairyti į eksponuojamus Antrojo pasaulinio karo metais nužudytų žmonių asmeninius daiktus, dokumentus bei žudynių vietose surastas nuotraukas. Taip pat buvo pristatyta virtuali paroda *Lietuviška knyga – visas mano gyvenimas*, skirta E. Jagomasto atminimui. Viena iš parodos rengėjų, Vilniaus universiteto bibliotekos Parodų organizavimo ir muziejinių rinkinių skyriaus vedėja Snieguolė Misiūnienė vaizdžiai pristatė visus E. Jagomasto darbus, sukauptus iš įvairių archyvų. Pasak vedėjos, paroda skirta parodyti ir pristatyti, kiek daug

yra padaręs šis žmogus. Besidomintiems E. Jagomasto kūryba ir veikla paroda suteikia galimybę pasiskaityti jo kūrinius, apžvelgti to meto kūrybos subtilybes, susipažinti su tekstais bei temomis, kuriomis rašė garsus žurnalistas. Pasak vedėjos S. Misiūnienės, jo sūnus Jurgis Jagomastas prieš skaudžią mirtį yra dirbęs Vilniaus universiteto bibliotekoje ir įnešęs didelį indėlį į universitetą.

Po parodos B. Kondratas svečiams pristatė gausiai iliustruotą dvitomį veikalą *Kūrėjų pėdsakais*, skirtą Pagėgių kraštui. Į jį kaip žymus ir daug pasiekęs kūrėjas įtrauktas ir E. Jagomastas. Šioje knygoje pristatoma informacija apie šio didžio žmogaus veiklos laikotarpį, surinkti pasisakymai ir nuomonės apie E. Jagomasto kūrybą.

Autorės nuotr.

Lietuvos istorijos kalendorius. Rugsėjis

Rugsėjo 3–16 d.

3 diena

1254 m. popiežius Inocentas IV atleido Lietuvos vyskupą Kristijoną nuo Rygos arkivyskupui duotos priesaikos ir pavedė Noiburgo vyskupui priimti iš Kristijono ištikimybės priesaiką popiežiui.

1907 m. Akmenėje gimė Juozas Miltinis, režisierius. Mirė 1994 07 13 Panevėžyje.

4 diena

1390 m. kryžiuočiai su Vytautu puolė Vilnių ir sudegino Kreivąją pilį.

1993 m. į Lietuvą atvyko popiežius Jonas Paulius II (viešėjo rugsėjo 4–8 d.).

5 diena

1557 m. Pasvalyje tarp Lietuvos ir Livonijos pasirašyta taikos sutartis ir sutartis dėl Lietuvos remiamo Rygos arkivyskupo Vilhelmo sugražinimo į jo sostą.

1580 m. Stepono Batoro vadovaujama Lietuvos ir Lenkijos kariuomenė užėmė Rusijos Didžiųjų Lukų tvirtovę.

1898 m. Kaune gimė Stasys Lozoraitis (vyresnysis), diplomatas. Mirė 1983 12 24 Romoje.

6 diena

1503 m. didysis kunigaikštis Aleksandras leido Vilniaus miestiečiams apjuosti Vilnių gyvenybine mūro siena. Statybos baigtos 1522 m.

1906 m. panaikintas įsakas dėl slaptųjų lenkiš-

kų ir lietuviškų mokyklų persekiojimo.

1991 m. Sovietų Sąjunga pripažino Lietuvos nepriklausomybę.

7 diena

1503 m. įkurtas Panevėžys.

1625 m. Švedijos kariuomenė po atkaklios kovos (vykusios nuo rugpjūčio 30 d.) užėmė Biržų pilį (išsilaikė joje iki 1627 01 26).

1764 m. Rusijos kariuomenės apsuptoje Varšuvoje išrinktas paskutinis Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Stanislovas Augustas Poniatovskis.

1812 m. Borodino mūšyje tarp Rusijos ir Napoleono kariuomenių abi pusės patyrė didelių nuostolių. Rusijos kariuomenė laikinai atsitraukė, užleisdama Maskvą, tačiau susilpnėjusi Napoleono kariuomenė netrukus turėjo bėgti iš Rusijos, patirdama didžiulius nuostolių.

8 diena

Vytauto Didžiojo karūnavimo ir Padėkos už Lietuvos nepriklausomybės ir laisvės apgynimą diena – 1430 m. planuota Vytauto karūnacija, kurią sutrukdė lenkai.

1514 m. Oršos mūšyje Konstantino Ostrogiškio vadovaujama Lietuvos kariuomenė sutriuškino Maskvos kariuomenę.

1570 m. karalius Žygimantas Augustas Vištyčiui suteikė miesto savivaldos teises ir herbą.

1581 m. Stepono Batoro vadovaujama Lietuvos ir Lenkijos kariuomenė Rusijoje pradėjo Pskovo tvirtovės puolimą.

1930 m. Kaune gimė Vytautas Kavolis, sociologas. Mirė 1996 06 24 Vilniuje.

9 diena

1403 m. popiežius Bonifacas IX uždraudė Vokiečių ordinui kariauti su lietuviais.

10 diena

1794 m. Rusijos kariuomenė užėmė Kauną.

11 diena

1670 m. Vilniuje mirė Žygimantas Liauksmėnas, filosofas, retorikos ir muzikos teoretikas. Gimė 1596 ar 1597 m. Žemaitijoje.

12 diena

1263 m. rudenį (rugsėjo 12 – sąlyginė nepatikimo šaltinio data) nužudytas Mindaugas, Lietuvos karalius. Gimė XIII a. pr. (pirmą kartą paminėtas 1219 m.).

1733 m. Varšuvos eleckinis seimas Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu paskelbė Stanislovą Leščinskį.

1934 m. Ženevoje pasirašyta Estijos, Latvijos ir Lietuvos santarvės ir bendradarbiavimo sutartis.

13 diena

1562 m. Lietuvos bajorų Vitebsko konfederacija pareikalavo sušaukti bendrą Lietuvos ir Lenkijos seimą ir sudaryti lygiateisių valstybių uniją.

1655 m. Rusijos caras Aleksejus Michailovi-

čius pasiskelbė Lietuvos, Baltarusijos, Volynės ir Podolės didžiuoju kunigaikščiu.

14 diena

1408 m. sudaryta Ugros taika tarp Vytauto ir Maskvos kunigaikščio Vasilijaus užbaigė 1405–1408 m. karą.

1522 m. sudarytos paliaubos užbaigė ketvirtąją Rusijos ir Lietuvos karą (1512–1522).

1557 m. Pasvalyje tarp Lietuvos ir Livonijos sudaryta karinė sąjunga prieš Rusiją.

1704 m. Švedijos kariuomenė užėmė Biržų pilį. Pilis buvo susprogdinta ir visiems laikams neteko karinės reikšmės.

15 diena

1559 m. Vilniuje Rygos arkivyskupas Vilhelmas su savo valdomis pasidavė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto globai.

1697 m. Krokuvoje Augustas II karūnuotas Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu.

16 diena

1349 m. popiežius Klemensas VI, sužinojęs apie Kęstučio pasiryžimą krikštytis, pasiūlė jam už krikštą karaliaus karūną.

1502 m. Smolensko gynėjai atrėmė Rusijos kariuomenės puolimą.

1668 m. Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Jonas Kazimieras Vaza atsisakė sosto.

Parengė Tomas BARANAUSKAS, Vilnius

Trakų Dievo Motinos – Lietuvos Globėjos – atlaidai Trakinės

Rugsėjo mėnuo – ypatingas metas Trakų Švč. M. Marijos Apsilankymo bažnyčiai. Ji ir šiemet ruošiasi tapti ypatinga Dievo malonių vieta. Rugsėjo mėnesio pradžioje bus švenčiami Trakų Dievo Motinos – Lietuvos Globėjos – atlaidai, kitaip dar vadinami – Trakinėmis. Trakų Dievo Motinos paveikslas, šio paveikslas ypatingumas, Mergelės Marijos maloningumas, stebuklų gausa tikinčiam žmogui neabejotinai tampa traukos centru, o kartu ir stipria maldos išraiška bei piligrimystės vieta. Žodis „atlaidai“ akivaizdžiai byloja apie atleidimą. Kiekviena nuodėmė, žmogui užtraukia laikiną bausmę, nuo kurios jis gali išsivaduoti tiek čia žemėje (pasinaudodamas atlaidų malone), tiek ir amžinybėje (patyręs nuskaistinimą skaistykloje). Bažnyčioje vykstantys atlaidai yra susiję ne vien su nuodėmių atleidimu (per išpažinties sakramentą), bet ypač su laikinosios bausmės už padarytas nuodėmes atleidimu Dievo akivaizdoje. Tai ir yra esminė bet kurių atlaidų prasmė. Be to, atlaidų laikas tampa puikia proga pasirūpinti ne vien tik savo asmeniniu nuskaistiniu, bet taip pat ir Dievo malonių meldimu artimiesiems, draugams, tiems, kurių čia žemėje jau nebėra ir apskritai visiems bei viskam, kas mums yra svarbu ir brangu.

Taigi visus tikinčiuosius kviečiame nuo rugsėjo 2 d. iki rugsėjo 8 d. į Trakų bažnyčioje vykšiančius Trakinių atlaidus. Raginame atrasti laiko Dievui ir Trakų Dievo Motinai, o taipogi paruoštai atlaidų programai, kuri šiemet yra štai tokia:

Rugsėjo 3 d. (šeštadienis)
Lentvario parapijos piligrimų diena
10.00 šv. Mišios (lenkų k.)
12.00 šv. Mišios (lietuvių k.)
17.00 šv. Mišios (lenkų k.)
18.00 šv. Mišios (lietuvių k.)
19.00 Mišparai (lotynų k.)

(Meldžiasi kun. J. Minderis, gieda VU Schola Cantorum Vilnensis)

Rugsėjo 4 d. (sekmadienis)
Pagrindinė atlaidų diena
10.00 šv. Mišios (lenkų k.) (Celebruos Jo Em. Kard. A. J. Bačkis)
11.00 „Spalvotųjų šypsenų šventė Trakinių atlaiduose“ (prie Trakų bažnyčios)
12.00 šv. Mišios (lietuvių k.) (Celebruos Jo Em. Kard. A. J. Bačkis)
13.00 „Spalvotųjų šypsenų šventė Trakinių atlaiduose“ (tesinys) (prie Trakų bažnyčios)

Rugsėjo 5 d. (pirmadienis)
Grigiškių parapijos piligrimų diena
10.00 šv. Mišios (lenkų k.)
12.00 šv. Mišios (lietuvių k.)
17.00 šv. Mišios (lenkų k.)
18.00 šv. Mišios (lietuvių k.)

Rugsėjo 6 d. (antradienis)
Vaidotų parapijos piligrimų diena
10.00 šv. Mišios (lenkų k.)
12.00 šv. Mišios (lietuvių k.)
17.00 šv. Mišios (lenkų k.)
18.00 šv. Mišios (lietuvių k.)

Rugsėjo 7 d. (trečiadienis)
Senujų Trakų parapijos piligrimų diena
10.00 šv. Mišios (lenkų k.)
12.00 šv. Mišios (lietuvių k.) (celebruos vysk. J. Matulaitis)
17.00 šv. Mišios (lenkų k.)
18.00 šv. Mišios (lietuvių k.)

Rugsėjo 8 d. (ketvirtadienis)
Švč. M. Marijos Gimimo išskilmė. Atlaidų pabaiga.
10.00 šv. Mišios (lenkų k.) (celebruos vysk. A. Poniskaitis)
11.00 Akatistas Švč. M. Marijai (lietuvių k.) (giedos Aušros Vartų choralistai)
12.00 šv. Mišios (celebruos vysk. A. Poniskaitis)
17.00 šv. Mišios (lenkų k.)
18.00 šv. Mišios (lietuvių k.)
Kitos pamaldos atlaidų metu:
Švč. M. Marijos valandų malda – prieš rytines šv. Mišias.
Švč. M. Marijos litanija bei malda į Trakų Dievo Motiną – po rytinių šv. Mišių.
Rožinio malda – prieš vakarines šv. Mišias.

Trakų Dievo Motina laukia kiekvieno iš mūsų!

Trakų parapijos kunigai:
kleb. dek. Jonas VARANECKAS,
vik. Ernestas MASLIANIKAS,
emer. jubil. mons. Vytautas Pranciškus RUKAS

**Skobiu iš
ąžuolo skulptūras
ir antkapinius paminklus,
neskubiai,
pagal išankstinį
užsakymą.
Tel. 8 699 64484
www.azuoloskulptura.lt**

Sveikiname naujų mokslo metų pradžios progą

Mokslo metų pradžia visiems yra didelė šventė. Sveikiname visus, ypač pietryčių Lietuvos mokytojus, mokinius, tėvus ir linkime juo geriausios sėkmės mokytis, dirbti savo ir tėvynės labui.

Didelis Lietuvos Respublikos laimėjimas yra atnaujintas Švietimo įstatymas. Jis sudaro galimybę gerai išmokti valstybinę kalbą, išsamiau ir objektyviau susipažinti su savo Tėvynės istorija, geografija, pilietiniu ugdymu. Visi abiturientai, nepriklausomai nuo tautybės ir gimtosios kalbos, galės vienodai konkuruoti darbo rinkoje ir nepatirti nepatogumų. Apgailestaujame, kad Lenkų rinkimų akcija dėl savanaudiškų politinių tikslų drumsčia šventinę nuotaką streikų organizavimu bei raginimu nevykdyti Švietimo įstatymo. Švietimo ir mokslo ministras teisingai pastebėjo, kad tokie Lietuvos lenkų politikų veiksmai yra mėginimas supriešinti Lietuvoje gyvenančius skirtingų tautybių žmones. Lietuvos visuomeninės organizacijos smerkia prieškonstitucines akcijas, kviečia gerbti Lietuvos valstybės įstatymus ir nedalyvauti rugsėjo 2 d. mitinge bei streikuose. **Kuo geriausios sėkmės dirbant tautos ir valstybės gerovei.**

Lietuvos Sąjūdžio pirmininkas Rytas KUPČINSKAS
„Vilnijos“ draugijos pirmininkas Kazimieras GARŠVA
Lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkas Algimantas MASAITIS
Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos pirmininkas Jonas BUROKAS

„Vorutos“ fondas išleido dr. Martyno Purvino knygą „Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai“, Trakai: „Voruta“, 2011, 352 p., spalvota, iliustruota. Knygą galite įsigyti Vilniaus centriniame knygyne, Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose, Mažosios Lietuvos muziejuje Klaipėdoje, Šilutės muziejuje ir „Vorutos“ redakcijoje.

Nuo šiol „**Senosios kibininės**“ kibinai ir įvairiais patiekalais, galėsite mėgautis ne tik užsukę pas mus į Trakus, bet ir savo šventėje, kurios vietą pasirinksite patys, arba ją pasirūpinsime mes.

„Senoji Kibininė“ siūlo:

- * Kibinų pristatymas į namus.
- * Edukacinė kibinų gamintojų pamokėlė.
- * Parodomoji šimtalapio gamintojų pamokėlė.
- * Specialus meniu grupėms.
- * Šventiniai ir pobūvių pasiūlymai.
- * Dienos verslo pietūs.
- * Garantuojame malonų ir atidų aptarnavimą.

Į Vilniaus gatves jau išriedėjo nauji, gražūs, firminiai „Senosios kibininės“ autobusiukai, kuriuose galėsite nusipirkti skanių, karštų, sultingų kibinų.

„Senosios kibininės“ autobusiukus rasite šiais adresais

1. Automagistralė Vilnius- Kaunas 23km
2. Šaunarų pr. 16 (šalia Hyper RIMI)
3. Žirmūnų g. 64, Vilnius (šalia Hyper RIMI)
4. Žirmūnų g. 2, Vilnius (šalia IKI)
5. Viršuliškių g. 40, Vilnius (šalia IKI)
6. Ateities g. 91, Vilnius („MANDARINO“ patalpose)
7. Konstitucijos pr. 40, Vilnius (prie CUP šalia baltojo tilto)
8. Ukmergės plentas 369, Vilnius (šalia „BIG“-o)
9. Liepkalnio g. 114, Vilnius (Minsko pl. šalia „Maximos“)

Ačiū, kad esate kartu!
www.kibinas.lt tel. pasitarimui 8659 08454 ; 8659 72132

Kitas „Vorutos“ numeris išeis 2011 m. rugsėjo 17 d.

Voruta® Visos prekių ženklų teisės saugomos	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, habilit. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habilit. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habilit. dr. Zigmantas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).	Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Marija Remienė, JAV Bronius Saplys, Kanada	 Spaudos radijo ir televizijos remimo fondas Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje
 9 771392 067018	© Voruta 2011. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokesčio kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.	© Voruta, 2011. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt antrieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina du kartus per mėnesį (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8528)51266 „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius Spausdino Media Regionale Sp. z.o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1300 egz.	Laiškas: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66. El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt , voruta@voruta.lt . Interneto svetainės: www.voruta.lt , www.mazoji-lietuva.lt	Redakcija: Jurgita Brašiūnaitė (redaktorė, tel.: 8 603 11117), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Viktoras Latvėnas (maketuotojas), Daiva Sedlikovska (bubalterė), Viktorija Vaškytė (Klaipėda), Aušra Virvičienė, Birutė Zemaitaitė, Antanas Lesys (istorija), Martynas Buišys (internetas), Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).